Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
katedra pedagogiky

Diplomová práce

Michal Kočí

Spolupráce školy a Úřadu městské části Praha 10 v oblasti primární prevence sociálních deviací

Cooperation of elementary schools and Municipality of Metropolitan District Prague 10 on primary prevention of social deviations

Praha, 2010 vedoucí práce: PhDr. Jitka Lorenzová, Ph.D.

Velmi děkuji vedoucí mé práce PhDr. Jitce Lorenzové, PhD. za odborné vedení, ochotu a laskavou pomoc při zpracování této diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 10. 1. 2010 podpis: ……

Anotace

Cílem diplomové práce je zjistit, jaký je současný životní styl žáků druhého stupně základních škol na území městské části Praha 10 a jak lze tuto znalost aplikovat při tvorbě programu primární prevence Úřadu městské části Praha 10 a základních škol, jejichž je Městská část Praha 10 zřizovatelem. Dalším cílem práce je ukázat, jakou formou je stávající program primární prevence Úřadu městské části Praha 10 realizován.

V teoretické části práce nastiňuje příčiny sociálněpatologického chování u dětí a mládeže, mapuje podoby a míru výskytu tohoto závadného chování, věnuje se působení rodiny na skupinu dětí a mládeže. Problematiku prevence pojímá v celé šíři, od vymezení pojmu prevence, druhy preventivních programů až po jednotlivé resorty veřejné správy, které se této problematice věnují. Zevrubněji si všímá resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a následně toho, jak k této problematice přistupuje hlavní město Praha a městská část Praha 10.

Praktická část práce obsahuje výstupy z dotazníkového šetření, které bylo uskutečněno v říjnu roku 2008 na druhém stupni všech základních škol městské části Praha 10 s cílem zjistit hodnotové zaměření mládeže, jejich volnočasové aktivity i kvalitu rodinného zázemí, jejich zkušenosti se závislostmi, způsoby jejich chování v problematických situacích a názory na úpravy prostor a aktivit ve škole a v místě jejich bydliště.

Závěr práce obsahuje doporučení pro další kroky v oblasti primární prevence Úřadu městské části Praha 10.

Annotation

An objective of this diploma work is to make out, what pupils´ lifestyle at second-degree of elementary schools in town district of Prague 10 is up to date and how this acquirement can be applied to create primary prevention program in the Authority of Municipal Part Prague 10 and elementary schools, which settlor Municipal Part Prague 10 is. Another aim of the work is to introduce in what form a contemporary program of primary prevention by the Authority of Municipal Part Prague 10 is being applied.

In the theoretical part, there are outlined causes of social-pathological behaviour of children and teenagers, stated features and occurrence quantity of the wrongful behaviour; the work involves a family treatment of group of children and teenagers. The prevention problems are included in whole scope, from determination of prevention designation, kinds of

prevention programmes as far as to particular institutions of public administration, which pay attention to these problems. It attends in detail to section of the Ministry of Education, Youth and Sports and consequently how the capital Prague and Municipal Part Prague 10 stand for the problems.

n the practical part, there are concerned results from interview, which was performed during October 2008 at the second-degree of all elementary schools in town district of Prague 10 in order to find out life-value alignment of youth, their leisure activities and quality of family sustainment, their experience with addictions, ways of their behaviour in problematical situations and opinions of adjustment of territory and activities in school and place of their residence.

The conclusion comprises recommendations for next steps in sphere of primary prevention at the Authority of Municipal Part Prague 10.

Klíčová slova:

Adolescent, agresivita, alkohol, delikvence mládeže, deviantní chování, drogy, hlavní město Praha, hromadné sdělovací prostředky, krádež, mládež, nikotinismus, oblastní metodik prevence, prevence, puberta, rizikové chování, rodina, rodinné prostředí, šikanování, škola, školní metodik prevence, školský zákon, trestný čin, volný čas, výchova, základní škola, životní hodnoty, životní styl

Key words:

Adolescent, aggression, alcohol, youth delinquency, wrongful behaviour, drugs, capital Prague, media, steal, youth, nicotinism, regional prevention methodist, prevention, adolescence, risk behaviour, family, family sustainment, chicane, school, school prevention methodist, school law, delict, leisure time, education, elementary school, life values, lifestyle

OBSAH

ÚVOD 9

Cíle práce 9

TEORETICKÁ ČÁST 13

1. Vymezení sociálně patologických jevů 13

1.1 Sociologické teorie 13
1.2 Příčiny sociálních deviací 14

2. Sociálně patologické jevy v dospívání 16

2.1 Dospívání 16
2.2 Rizikové chování v dospívání 18
2.2.1 Abúzus návykových látek 18
2.2.2 Negativní jevy v oblasti psychosociální 21
2.2.3 Poruchy reprodukčního chování 23

3. Sociálně patologické jevy v prostředí školy 24

3.1 Průzkum SONDA – Chování mládeže 24
3.2 Příčiny a formy násilného chování žáků ve škole 26

4. Vliv rodiny 28

4.1 Vnější faktory ovlivňující dnešní rodinu 28
4.2 Spokojenost českých dětí v rodinách 29
4.3 Preventivní opatření ve vztahu k rodině 30

5. Prevence 31

5.1 Vymezení pojmu „prevence“ 31
5.2 Časový režim mládeže a jeho vliv na socializaci jedince 32
5.3 Druhy preventivních programů 32
5.3.1 Programy sociální prevence 32
5.3.2 Programy situační prevence 33
5.4 Pojetí primární prevence různými resorty veřejné správy 33

6. Primární prevence v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy 37

6.1 Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních 37
6.2 Současný stav preventivních aktivit na školách 40
6.3 Školního metodika prevence 40

7. Problematika prevence na úrovni hlavního města Prahy 42

7.1 Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy 42
7.2 Systém prevence kriminality na území hlavního města Prahy 42
7.2.1 Úroveň hlavního města Prahy 43

7.2.2 Městská úroveň (městských částí 1 – 22) ... 43
7.3 Priority Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2009 - 2012 ... 43
7.3.1 Priority primární prevence v pojetí Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2009 - 2012 ... 44
7.4 Strategie protidrogové politiky hl. m. Prahy na období 2008 až 2012 ... 45
7.5 Akční plán na období 2008 – 2009 ... 46
7.6 Systém organizace a financování primární prevence v rámci MHMP ... 47
7.6.1 Organizační hierarchie v odboru Kanceláře primátora ... 47
7.6.2 Organizační hierarchie v odboru Krizového řízení ... 48
7.6.3 Financováni preventivních aktivit v hl. m. Praze ... 49
7.7 Pražské centrum primární prevence ... 49

8. Problematika prevence na úrovni Městské části Praha 10 ... 50

8.1 Obecná charakteristika městské části Praha 10 ... 50
8.2 Struktura obyvatel městské části Praha 10 podle pohlaví a věku: ... 51
8.3 Sociálně patologické jevy na území městské části Praha 10 ... 52
8.4 Kriminalita dětí a mladistvých na území městské části Praha 10 ... 52

9. Příprava a realizace preventivních aktivit na území Městské části Praha 10 ... 54

9.1 Koordinátor prevence kriminality ... 54
9.2 Protidrogový koordinátor ... 54
9.3 Kurátor mládeže ... 55
9.4 Oblastní metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně ... 56
9.5 Problematika dětí a mládeže v kontextu procesu komunitního plánování sociálních služeb na území MČ Praha 10 ... 57
9.6 Činnost skupiny specialistů na řešení kriminality mládeže v Praze 10 ... 58
9.7 Finanční podpora ze strany Městské části Praha 10 ... 59

10. Dotazníková šetření v letech 1996 a 1998 ... 60

10.1 Dotazníkové šetření v roce 1996 ... 60
Tabulka č. 8 Popis sledovaného souboru ... 60
10.1.1 Popis metody: ... 61
10.1.2 Výstupy z šetření ... 61
10.2 Dotazníkové šetření v roce 1998 ... 65
10.3 Srovnání výsledků z let 1996 a 1998 ... 65
10.3.1 Oblast drog ... 65
10.3.2 Obecné závěry ... 66

PRAKTICKÁ ČÁST ... 68

11. Dotazníkové šetření „Tvoje Desítka“ na ZŠ v Praze 10 v roce 2008 ... 68

11.1 Příprava a cíle šetření ... 68
11.2 Průběh šetření ... 70
11.3 Charakteristika výzkumného vzorku ... 70
11.4 Rodinné zázemí ... 71
11.5 Ohrožené děti ... 71
11.6 Životní spokojenost dětí ... 72
11.7 Hodnoty a postoje dětí ... 73
11.8 Kapesné dětí ... 75

11.9 Volný čas dětí ... 76
11.10 Informovanost, postoje a zkušenosti s návykovými látkami ... 80
11.11 Šikana ... 82
11.12 Prevence ... 83
11.13 Děti a Praha 10 ... 84
11.14 Doporučení metodiků prevence ... 85
11.15 Doporučení ředitelů škol ... 87
11.16 Prezentace služeb střediska Triangl ... 88

12. Závěry šetření ... 90

12.1 Porovnání výstupů z let 1998 a 2008 ... 90

13. Doporučení pro další směrování tvorby programu primární prevence MČ Praha 10 ... 92

13.1 Vhodná opatření na úrovni škol ... 93
13.2 Dům UM v Praze 10 ... 93
13.3 Areál Gutovka ... 94

14. DISKUSE ... 95

ZÁVĚR ... 97

14. Literatura, zdroje ... 99

14.1 Bibliografie ... 99
14.2 Časopisy ... 99
14.3 Ostatní publikace ... 99
14.4 Tisk ... 99
14.5 Internetové odkazy ... 100

15. Přílohy ... 101

15.1 Vzor dotazníku ... 101
15.2 Oslovovací dopis rodičům ... 105
15.3 Pozvánka na prezentaci výsledků dotazníkového šetření ... 106
15.4 Články o šetření v Novinách Prahy 10 ... 107
15.4.1 Článek o šetření - Noviny Prahy 10 č. 21 ze dne 31.10. 2008, s. 2 ... 107
15.4.2 Článek o šetření - Noviny Prahy 10 č. 22 ze dne 14.11. 2008, s. 1 ... 108

Seznam zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
HMP	Hlavní město Praha
hl. m. Praha	hlavní město Praha
MČ	městská část
MHMP	Magistrát hlavního města Prahy
PPP	pedagogicko psychologická poradna
popř.	popřípadě
resp.	respektive
tj.	tak jako
ÚMČ, popř. pouze „Úřad“	Úřad městské části Praha 10
ZŠ	základní škola

ÚVOD

Znakem posledních roků je stálý růst výskytu sociálně patologických jevů, které ohrožují děti a mládež. Tyto jevy se v populaci mládeže mohou projevovat v podobě drobných problémů v chování, závažnějších deliktů, delikvencí, kriminalitou či toxikománií. Tyto projevy se odráží nejen v životě příslušných jednotlivců, ale i v životě jejich rodin a dalších sociálních skupin, se kterými je dotyčný v kontaktu.

Příčiny těchto jevů můžeme hledat v procesech, které dnešní společnost ovlivňují. Pro ilustraci můžeme uvést růst počtu rozvodů, prohlubování sociálních rozdílů, nezaměstnaných, chudých, oslabení funkce rodiny, včetně její funkce výchovné. Za zmínku stojí i nevhodné trávení volného času.

Ve spojitosti výše nastíněných sociálně patologických jevů a jejich provázanosti se společností se již několik let vede na různých úrovních diskuse o problematice primární prevence, která by měla negativní dopad na děti a mládež zmírnit, popř. v některých případech zcela eliminovat. Obecně je kladen důraz na myšlenku, že je vhodnější investovat právě do prevence primární, než do nákladnější prevence sekundární či terciární.

Je neoddiskutovatelnou skutečností, že nejzásadnější roli v socializaci jedince hraje vliv rodiny. Dokladem její významnosti je i teorie kulturního přenosu (také se užívá pojem „sociální dědičnost“), podle které je deviantní chování naučené stejným způsobem jako chování společensky akceptovatelné. Vliv sociálních institucí na styl výchovy rodiny je však omezen, zpravidla se dostávají ke slovu až v případech, kdy se selhání rodiny projeví negativním důsledkem.

Základní škola (dále jen ZŠ), popř. územně správní jednotky jako jejich zřizovatelé, jsou další významné instituce, které mohou chování dětí a mládeže ovlivnit, i když až v pozdějším věku dítěte a pouze v omezeném rozsahu.

Cíle práce

Jako první cíl této práce jsem si stanovil zjistit, jaký je současný životní styl mládeže, resp. žáků druhého stupně ZŠ, na území městské části Praha 10 a jak tyto znalosti využít při tvorbě programu primární prevence na úrovni Úřadu městské části Praha 10 (dále jen Úřad nebo ÚMČ Praha 10), resp. v jeho spolupráci se ZŠ jím zřízenými. Konkrétně jsem se zaměřil na následující skutečnosti:

- jakým způsobem tráví respondenti svůj volný čas,
- zda jej tráví na území městské části Praha 10,

- k jakým subkulturám se respondenti řadí,
- jaké hodnoty vyznávají,
- jaká je výše kapesného respondentů,
- problematika rodinného zázemí respondentů,
- životní spokojenost respondentů,
- jejich zkušenosti s návykovými látkami,
- strategie zvládání zátěžových životních situací,
- spokojenost s vybaveností okolí místa svého bydliště pro trávení volného času,
- spokojenost s vybavením a nabídkou aktivit příslušné školy,
- školní prospěch respondentů,
- nastínění světonázoru respondentů.

Městskou část Praha 10 jsem si vybral z toho důvodu, jelikož jsem na sociálním odboru ÚMČ Praha 10 zaměstnán. I když nepracuji na pozici, která je s mládeží bezprostředně v kontaktu a na Úřadě pracuji relativně krátce, zaznamenal jsem, že primární prevence zaměřená na mládež, a to ani v podobě užší spolupráce se ZŠ se prakticky nevyvíjí.

Jako druhý cíl této práce jsem si proto zvolil nastínit potenciální vhodné kroky, které by pro nápravu tohoto stavu bylo v rámci ÚMČ Praha 10 vhodné učinit.

Vzhledem ke stanoveným cílům se bude práce zaměřovat na následující oblasti:

V prvé kapitole své práce zmíním stěžejní sociologické teorie, teorie příčin sociálních deviací a terminologii k těmto teoriím se vztahující.

V druhé kapitole uvedu charakteristiku a různá vymezení pojmu „dospívání“, včetně rizikových způsobů chování k tomuto období lidského života se vztahujících. Pro ilustraci rizikového chování mládeže uvádím některé výstupy Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách ESPAD 07.

Sociálně patologické jevy v prostředí školy uvádím v kapitole třetí. Pro dosažení co nejvýstižnější charakteristiky této problematiky jsem využil výstupy z průzkumu Asociace pedagogů základního školství České republiky nazvaný SONDA – Chování mládeže[1] z roku

[1] http://www.apzs.cz/sondy.html (naposledy navštíveno 17.7. 2009)

2008. V této kapitole se také pokouším nastínit příčiny i formy násilného chování žáků ve škole.

V kapitole čtvrté se zaměřuji na institut rodiny, resp. na faktory, které dnešní rodinu ovlivňují, životní styl a situaci dětí v českých rodinách.

Kapitola pátá obsahuje vymezení pojmu „prevence“ a jeho členění. Zároveň obsahuje charakteristiku preventivních programů a pojetí, jak k sociálně patologickém jevům mládeže přistupují v rámci své preventivní činnosti jednotlivé ministerské resorty.

Kapitola šestá se v návaznosti na kapitolu pátou zevrubněji věnuje pojetí primární prevence Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Kapitola zmiňuje stěžejní pilíře politiky primární prevence MŠMT, přibližuje náplň metodického pokynu MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních a zaměřuje se i na současný stav preventivních aktivit ve školách, včetně pozice školního metodika prevence.

Kapitola sedmá přibližuje problematiku prevence v hlavním městě Praze, včetně náplně závazných strategických dokumentů, stanovených priorit, financování a organizačního zajištění pro oblast prevence.

V kapitole osmé se soustředím na charakteristiku městské části Praha 10 z různých hledisek, včetně sociálně patologických jevů na území této městské části.

Kapitola devátá pojednává o současném organizačním zajištění realizace preventivních aktivit na území městské části Praha 10.

Kapitola desátá obsahuje rámcová fakta a výstupy z dotazníkových šetření realizovaných Pedagogicko psychologickou poradnou v Jabloňové ulici na Praze 10 v letech 1996 a 1998, která měla za cíl zmapovat výskyt užívání návykových látek a životní styl žáků v v osmých a dílčím způsobem i v devátých třídách základních škol na území městské části Praha 10.

V praktické části práce, v kapitole jedenácté, uvádím přípravu a výstupy z výzkumného šetření, které jsem inicioval na všech 13 základních školách, které se nacházejí na území městské části Praha 10. K mapování životního stylu mládeže, resp. žáků druhého stupně základních škol nacházejících se na území městské části, jsem využil dotazníkového šetření. Šetření proběhlo na druhém stupni všech ZŠ, tj. v 6. – 9. třídě, vždy v jedné, náhodně vybrané, třídě v ročníku. Dotazník akcentoval krom volnočasových aktivit i hodnotové zaměření mládeže, jejich informovanost o návykových látkách, popř. i zkušenosti se závislostmi, mapoval způsoby jejich chování v problematických situacích, nastiňoval jejich rodinné zázemí a v neposlední řadě jim dával prostor k vyjádření jejich představ o úpravách

prostor a aktivit ve škole, ale i v místě jejich bydliště, popř. všeobecně na území městské části Praha 10.

Vyhodnocení získaných dat proběhlo jak na úrovni celé městské části, tak i za jednotlivé školy. Získané údaje měly posloužit jako užitečný nástroj školním metodikům prevence při tvorbě preventivního programu před nežádoucími jevy pro každou jednotlivou školu, ÚMČ Praha 10 získané výstupy může využít v rámci své politiky prevence kriminality, pro proces komunitního plánování sociálních služeb i jako podněty pro úpravu aktivit a prostor určených pro volnočasové vyžití mládeže.

V závěru práce nastíním možné příčiny sociálně patologických jevů mládeže a další možné kroky ÚMČ Praha 10 v rámci primární prevence těchto jevů.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení sociálně patologických jevů

1.1 Sociologické teorie

To, jaké chování je konformní, tj. v normě, a které se již od normy odchyluje, je sociokulturně podmíněné. Vágnerová[2] uvádí, že „*za normální bývá považováno to, co odpovídá běžným představám o plnění určité sociální role nebo o chování, které by bylo v dané situaci vhodné*“. Ondrejkovič[3] ve svém příspěvku uvádí, že lze obecně říci, že za normální je smysluplné považovat sociální jevy a procesy, ale i sociální situaci, které člověku přisuzují takové životní projevy, které jsou výsledkem konsenzu a nepotřebují být pokaždé zdůvodňované. Normalita má tak dle autora svou subjektivní, statistickou, antropologickou, sociokulturní a etickou dimenzi.

V článku Ondrejkovič také vymezuje rozdíl mezi pojmy „sociální patologie“ a „sociální deviace“. Pojem „sociální deviace“ je dle autora novější a nahradil dřívější pojem „sociální patologie“, který začal jako první používat Herbert Spencer, když hledal paralelu mezi biologickou a sociální patologií. Podle Spencera je společnost specifickým druhem biologického organismu, a tak v ní mají fungovat stejné zákony. Právě tento biologismus se stal později příčinou odmítání pojmu „sociální patologie“.

Tomu, jaké chování a proč je deviantní se věnovalo několik biologických[4], psychologických[5] a sociologických teorií. Ze sociologických teorií považuji za vhodné vzhledem k zaměření této práce uvést následující tři:

1. **Teorie kulturního přenosu** –zdůrazňuje přenos určitých norem v rámci kultury dané společnosti, které mohou vést k deviantnímu chování. Deviantní chování je tedy naučeno stejným způsobem jako chování konformní, tj. v procesu komunikace s ostatními lidmi, v procesu socializace.
2. **Teorie sociální kontroly** – předpokládá, že porušování norem je přirozené a stát se deviantem není problém. Většina lidí se dle této teorie nechová deviantně, jelikož

[2] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2004, s. 22
[3] ONDREJKOVIČ, P. Sociálna patológia a výchova. *Sociológia*, 1999, roč. 31, č.5, s.489.
[4] Např. teorie konstitucionalisty Ernsta Kretschmera, který dokazoval, že ve stejném poměru, v jakém jsou zastoupeny určité typy lidí v populaci (astenik, pyknik, atletik), v takovém poměru se i dopouštějí protiprávního jednání.
[5] Např. psychoanalytická koncepce Sigmunda Freuda, která razí teorii, že teorii, že duševní život člověka je ovládán pudovými silami, které vyvolávají různé způsoby odreagování. Především se jedná o principy slasti a smrti. Pokud se jedinec chová přirozeně, je považován za deviantního společností. Pokud je konformní vůči normám společnosti, je deviantní vůči své vlastní přirozenosti.

nechce přijít do konfliktu s existující sociální kontrolou. Příčinou deviantního chování je tak absence této kontroly.

3. **Etiketizační teorie** – vymezuje příčinu deviantního chování tak, že je-li člověk za své chování odsuzován, stigmatizován, pak se začne podle toho ve svém jednání řídit. Např. dítě, které kolem sebe neustále slyší, že z něj v životě nic nebude, že skončí stejně v polepšovně, přijme roli člověka, který je k této dráze předurčen.

1.2 Příčiny sociálních deviací

Obecně lze příčiny sociálních deviací rozdělit na:

a. endogenní
b. exogenní

Endogenní příčiny – jsou, jak uvádějí Kraus s Hroncovou[6], všechny příčiny, které lze vystopovat v osobnosti samé. Ty mohou být biologické povahy (vrozené, geneticky dané) nebo psychologické (vytvořily se během vývoje osobnosti). Autoři v rámci osvětlení genetických dispozic uvádějí příklad, kdy shoda v kriminálním chování je mezi jednovaječnými dvojčaty dvakrát až třikrát větší, než mezi dvojvaječnými dvojčaty. Síla osobnosti nepodléhat vnějším vlivům je tedy rozdílná.

Exogenní příčiny – jsou takové, které na člověka působí z vnějšku a vyvolávají deviantní chování. Řadíme mezi ně:

1. **Rodinu** – která je tradičně považována za hlavního činitele, který svým selháváním vede k deviantnímu chování potomků. Z rodiny si dítě odnáší základní vzorce a modely jednání pro celý svůj život. Důvodů, proč funkce rodiny mohou být ohroženy, je celá řada: demografické (velký počet dětí, příliš staří nebo mladí rodiče), faktory ekonomické, kulturní (životní styl), ale třeba i vnitřní citové vazby (vztah rodičů k dítěti).
2. **Vrstevnické skupiny** – většina trestné činnosti, konzumace alkoholu i drog, vandalství, se objevuje v partách nikoliv v rodinách. Vliv ze strany vrstevníků je významným faktorem. Sebeprosazení v partě dává pocit touženého odtržení od primární rodiny.

[6] KRAUS, B.; HRONCOVÁ, J. *Sociální patologie.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2007

3. **Hromadné sdělovací prostředky** – řada z nich některé závadné jevy popularizuje. Nejde jen o alkohol nebo kouření, ale i o agresivitu, násilí, hrubost. Jsou již známy případy, kdy nápodoba takovýchto jevů se objevila již u velmi malých dětí.
4. **Vliv lokálního prostředí** – je dalším činitelem. Můžeme sem řadit internáty, ubytovny, školu. Je známo, že větší počet sociálních deviací se vyskytuje ve velkoměstech než na venkově. Zde sehrává jistě vliv již výše uvedené sociální kontroly.
5. **Charakter celospolečenského klimatu** – sem můžeme řadit fungování kontrolních orgánů, státní správy, ekonomickou a životní úroveň i úroveň legislativy.

Na závěr tohoto výčtu je třeba zmínit faktory jako je nuda, způsob trávení volného času či organizace práce, které spadají do životního stylu jedince.

2. Sociálně patologické jevy v dospívání

2.1 Dospívání

V zájmu zasazení této kapitoly do relevantního kontextu je třeba přiblížit období dospívání, které má svá specifika.

Janotová[7] charakterizuje dospívání jako nepřesně vymezené období, ve kterém dítě prochází mnoha změnami tělesnými,, sociálními a duševními, aby následně vykročilo do světa samostatně jako mladý dospělý. K období dospívání dojde každé dítě v jiném čase. Tento čas je úměrný celkové zralosti a rychlosti vyspívání jedince, přesto lze formulovat obecné zákonitosti:

Dospívání můžeme rozdělit na dvě základní období:

1. Pubertu, která začíná prvními znaky pohlavního zrání. Je zároveň i obdobím psychického zrání. Toto období trvá u dívek asi od 11 do 14 let, u chlapců zpravidla o 1 – 2 roky později.
2. Vlastní dospívání - adolescenci; obvykle je jím nazýváno období od 15. do 20. roku života, v němž se mladý člověk připravuje pro pracovní a sociální funkce.

V několika málo letech dochází k výrazným tělesným i psychickým změnám. Organismus řídí zvýšená hladina hormonů, rychlý vzrůst i změna tvaru těla. V oblasti psychického vývoje je nejvýznamnější změnou způsob myšlení. Před pubertou myslí dítě konkrétně – tj. názorně, uvažuje o věcech, které jsou bezprostředně kolem něho, které vidí, cítí, dobře zná. Puberta toto myšlení mění na abstraktní. Jedinec svět kolem sebe hodnotí, vytváří obecné závěry, které jsou však leckdy chybné. Díky tomuto způsobu je myšlení tvořivé, nápadité, ale i velmi kritické.

Celé období dospívání je doprovázeno zvýšenou citlivostí, výkyvy nálad, někdy i podezřívavostí či občasnou zasmušilostí. Dříve klidné dítě může překvapit záchvaty vzteku a pláče, sdělováním věcí, které by si nikdy předtím nedovolilo říci.

Psycholog E. H. Erikson, který se věnoval vývojové psychologii, ve své teorii rozčlenil život člověka na osm fází. Každé vývojové stádium je dle této teorie konfliktem mezi dvěma tendencemi. Jejich úspěšným vyřešením se člověk vyvíjí. Pokud určitou fázi

[7] JANOTOVÁ, D. *Dospívající v rodině*. Praha, MONA, 1981, s. 7

člověk zdárným vývojem nepřekoná, stagnuje v dané oblasti do té doby, než se mu ji zdárně integrovat podaří.

Období dospívání obsahují čtvrtá a pátá fáze. Jak uvádí Kraus s Poláčkovou[8] charakteristickou pro čtvrtou fázi, jež obsahuje období od 6. do 12. roku, je usilovná snaživost. Pokud ta je oslabována opakovanými neúspěchy, mění se v pocit méněcennosti. Další proaktivní postoj k úkolům je vážně narušen.

V páté fázi, která zahrnuje období od 12. do 19. roku, probíhá proces hledání své role, jež souvisí se zařazováním se do společnosti. Mladý člověk si ověřuje, co umí, co dokáže, uvědomuje si své silné a slabé stránky.

Věkové vymezení dospívajících uvádí i Mühlpachr[9]. Osoby ve věkovém rozmezí do 15 let nazývá „dětmi", osoby ve věku 15 – 18 let věku jsou „mladiství". O osobách od 18 – 26 let věku hovoříme jako o „mládeži".

V souvislosti s výše uvedeným je vhodné zmínit zákon č. 218 / 2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, který ve svém § 2 odstavci (1) operuje s výší věku čtrnácti let:

„*Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí*

a) *mládeží děti a mladiství,*
b) *dítětem mladším čtrnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil čtrnáctý rok věku,*
c) *mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil čtrnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku."*

Kabíček[10] vymezuje dospívání jako období, které je kromě rychlého somatického vývoje charakteristické i vývojem psychologickým a sociálním. Dále uvádí, že „*dospívající se psychicky emancipuje od rodinného prostředí, stoupá u něj vliv vrstevníků. Hledá vlastní identitu, svou roli ve společnosti, vytváří si vztah k druhému pohlaví. Pro toto období je typická snaha riskovat, experimentovat. V té době může dospívající sáhnout po některé z forem rizikového chování".*

[8] KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Prostředí, člověk, výchova.* Brno: Paido, 2001, s. 59
[9] MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie*. Brno. MU, 2002, s. 33
[10] KABÍČEK, P. Rizikové chování v dospívání. *Zdravotnické noviny*, 2008, č. 22, s. 14

2.2 Rizikové chování v dospívání

Snaha riskovat a experimentovat v sobě obsahuje nebezpečí rizikového chování. Jedná se o takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a jiných rizik pro jedince či společnost.

Kabíček ve svém příspěvku vymezuje následující tři oblasti rizikového chování:

1. **Abúzus návykových látek** – počínaje nikotinem, přes alkohol, kanabinoidy až k dalším ilegálním drogám.
2. **Negativní jevy v oblasti psychosociální** – poruchy chování, agrese až delikvence a kriminalita, úrazy, autoagrese, sebevražednost.
3. **Poruchy reprodukčního chování** – předčasné zahájení pohlavního života a s ním ve zvýšené míře spojené střídání partnerů a riziko pohlavně přenosných infekcí nebo časného a nechtěného těhotenství.

Autor konstatuje, že výše uvedené tři jevy se u většiny dospívajících kombinují a vzájemně usnadňují svůj vznik. Příčiny tohoto chování vidí v tom, že pomáhá řešit současnou osobnostní nesnáz, např. zvýšit sebedůvěru, sebevědomí, zapojit se do skupiny vrstevníků. Mezi příčiny lze zařadit i vliv rodinné tradice, touhu vyzkoušet „všechno“, či překonání nesmělosti, smutku, samoty.

V zájmu podrobnějšího pojetí problematiky výše tři uvedené body podrobněji rozvedu. Níže uvedená data jsem čerpal z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách ESPAD 07[11].

2.2.1 Abúzus návykových látek

Nikotinismus

Jak vyplývá ze studie ESPAD 07, kouří u nás cigarety denně 26,8 % šestnáctiletých dívek a 23,7 % šestnáctiletých chlapců. Z celkového vzorku je 8,2 % silnými kuřáky, kteří kouří přes 10 cigaret denně. U těchto silných kuřáků lze již pravděpodobně usuzovat na závislost na nikotinu.

[11] http://www.drogy-info.cz/index.php/o_nas/klicove_indikatory/populacni_pruzkumy/espad_2007_informace_k_realizaci_projektu_v_cr (naposledy navštíveno 17.7.. 2009)

	Chlapci		Dívky		***Celkem***	
	2003	2007	2003	2007	***2003***	***2007***
Denní kuřáci	29,2	23,7	25,3	26,8	***27,0***	***25,3***
Silní kuřáci (denně 11 a více ks cigaret)	9,3	7,9	6,1	8,4	***7,6***	***8,2***

Tabulka č.1 Kouření cigaret (údaje v %) Zdroj: *ESPAD 07*

Alkohol

Současný trend vykazuje stoupající počet akutních intoxikací, které si vyžadují hospitalizaci, zároveň klesá věk intoxikovaných dospívajících. Příčinou zpravidla bývá neuvážené experimentování. Dle studie ESPAD 07 rizikově pije alkoholické nápoje v ČR 16,7 % dospívajících děvčat a 23,5 % chlapců. Tento neuspokojivý stav je jistě podpořen i poměrně vysokou tolerancí k alkoholu v České republice, která je dána kulturním klimatem. Tuto skutečnost dokládá i fakt, že nejvíce preferovaným nápojem mládeže je pivo.

Alkohol za posledních 30 dnů	Chlapci				Dívky				Studenti celkem			
	1995	1999	2003	***2007***	1995	1999	2003	***2007***	1995	1999	2003	***2007***
Pivo 6x+	26,7	37,4	33,6	***28,7***	6,9	12,1	14,4	***15,7***	17,8	24,1	23,1	***21,9***
Víno 6x+	5,8	6,3	7,8	***7,7***	3,7	7,5	9,4	***7,8***	4,8	7,0	8,7	***7,7***
Destiláty 6x+	13,0	15,5	14,0	***13,8***	9,7	10,1	11,4	***10,8***	11,5	12,7	12,6	***12,3***

+ znamená "a více" nebo "a častěji"

Tabulka č. 2 Pravidelné pití alkoholických nápojů u 16letých studentů v letech 1995 až 2007 (údaje v %) Zdroj: *ESPAD 07*

Alkohol za posledních 30 dnů	Chlapci				Dívky				Studenti celkem			
	1995	1999	2003	***2007***	1995	1999	2003	***2007***	1995	1999	2003	***2007***
Časté pití nadměrných dávek alkoholu 3x+	19,9	24,0	23,1	***23,5***	6,6	10,4	12,6	***16,7***	13,9	16,8	17,5	***19,9***

+ znamená "a častěji"

Tabulka č. 3 Pití nadměrných dávek alkoholu 16letých studentů v letech 1995 až 2007 (údaje v %) Zdroj: *ESPAD 07*

Ilegální drogy

Užívání ilegálních drog je u dospívajících nejčastěji podmíněno sociálně, společností vrstevníků. Významná většina (odhaduje se 70 – 80 %) osob v prvním, experimentujícím, stádiu nikdy neužívalo drogy o samotě. V tomto stádiu se spíše drogou chlubí.

V druhém stádiu, stádiu užívání, již „berou“ kvůli droze samé. Následně přichází stádium tzv. dvojího programu, kdy má v sobě dospívající jak prodrogový, tak protidrogový program. Do posledního stádia – závislosti – dospěje cca. 3-7 % z experimentujících (čísla se obvijí od druhu drogy).

Dospívajícími je především podceňováno nebezpečí marihuany, která zapříčiňuje řadu psychických a somatických obtíží. Největším nebezpečím je vznik psychóz, především schizofrenie.

S marihuanou mělo v roce 2007 zkušenost 41,1 % 16tiletých středoškoláků.

Druh návykové látky	Studenti (celý soubor)			
	1995	1999	2003	***2007***
Užití jakékoliv nelegální drogy	22,7	34,9	43,8	***46,0***
Užití jiné drogy než konopných látek	4,3	9,0	11,2	***10,1***
Jakákoli droga aplikovaná injekčně	1,0	1,4	0,6	***1,1***
Marihuana nebo hašiš	21,8	34,6	43,6	***45,1***
Heroin nebo jiné opiáty	1,7	4,4	2,4	***2,0***
Pervitin nebo amfetaminy	1,8	5,5	4,2	***3,5***
LSD nebo jiné halucinogeny	2,4	5,4	5,6	***5,0***
Extáze	0,2	3,4	8,3	***4,6***
Halucinogenní houby			7,9	***7,4***
Léky s tlumivým účinkem (sedativa)	10,8	17,7	11,1	***9,1***
Těkavé látky	7,6	7,2	9,0	***7,0***
Anabolické steroidy	2,2	2,0	1,1	***4,3***

Tabulka č. 4 Výskyt užívání za celý život (údaje v %) Zdroj: *ESPAD 07*

2.2.2 Negativní jevy v oblasti psychosociální

Do této kategorie patří chování sociálně maladaptivní a závažnější, déle než půl roku se opakující, poruchy chování (ničení majetku, lhaní, krádeže, krutost ke slabším, útěky, záškoláctví, agrese s fyzickým násilím, apod.). V souvislosti s tímto chováním se často vyskytuje syndrom hyperaktivity a snížené pozornosti ADHD, také se mohou vyskytovat poruchy nálad (úzkost, deprese, sebevražedné tendence).

Dle Kabíčka tvoří cca. 80% kriminality mládeže méně a středně vážná majetková trestná činnost, které se mladí dopouštějí zpravidla ve skupinách.

Janotová[12] k tomuto ve své publikaci uvádí, že přestupky proti zákonu nebývají v dospívání vzácností. Představy o společenských zákonech nemají u dospívajících ještě reálnou podobu. Jejich dosavadní potrestání se doposud odbyla ve škole nebo v rodině. Dospělost však již přináší plnou právní zodpovědnost.

[12] JANOTOVÁ, D. *Dospívající v rodině*. Praha, MONA, 1981, s. 53

Kriminalita dospívajících je převážně majetková. Podnět k jejímu páchání je zpravidla impulsivní, je neplánovaná. Jejím cílem je získat předměty, které dotyčnému zvýší jeho sociální status, sebevědomí či mu pomohou získat respekt skupiny.

Kučerová[13] uvádí, že: „*Majetková trestná činnost dětí a mládeže je naprosto převažující formou kriminálního chování těchto věkových skupin. Podle policejní evidence jsou to v posledních letech konkrétně (v pořadí od nejčetnějších k méně četným trestným činům):*

- *krádeže věcí z aut,*
- *krádeže aut,*
- *podvody,*
- *krádeže kol,*
- *vloupání do víkendových chat,*
- *vloupání do bytů,*
- *zpronevěra,*
- *krádeže v bytech,*
- *vloupání do obchodů,*
- *vloupání do restaurací.*

Násilná kriminalita má v celkovém objemu u dětí a mládeže zhruba desetkrát menší častost než kriminalita majetková, jejími nejfrekventovanějšími typy jsou úmyslné ublížení na zdraví a loupež“.

Obecně lze říci, že trestná činnost mládeže je podmíněna jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Charakteristické pro ni je, že je častěji páchána se spolupachateli, příprava na ni není dokonalá (není plánovaná, nebo pouze nedokonale). To může být podmíněno faktem, že mladiství pachatelé jednají spíše emotivně než rozumově, což může mít souvislost s tím, že odcizují předměty, které potřebují v danou chvíli, nebo se jim vzhledem k věku líbí (např. oblečení, elektronika, auta, cigarety, léky, alkohol, atd.). Mladiství pachatelé také vystupují vzhledem k dané situaci nepřiměřeně tvrdě (např. bezdůvodné ničí předměty), což však může být v některých případech vysvětleno jejich nedostatečnými znalostmi k překonání překážek.

[13] KUČEROVÁ, I. *Poruchy chování mládeže.* Bakalářská práce, Brno, MU, 2006

2.2.3 Poruchy reprodukčního chování

Předčasné zahájení sexuálního života ohrožuje psychické, fyzické i sociální zdraví jedince. Nejedná se pouze o vysoký výskyt pohlavně přenosných infekcí a jejich následky, nechtěné těhotenství a potraty, ale i o narušení celkového osobnostního rozvoje. Podle vývojové teorie Erika Eriksona je zapotřebí, aby vývojovou fázi intimity předcházela fáze nalezení vlastní identity. Psychosociální nezralost je tedy příčinou předčasnosti.

Biologická nezralost dívky (v průměru do 17 roku) způsobuje nedostatečnou obranu před infekcemi při pohlavním životě. U populační skupiny ve věku 15 – 24 let je celosvětově největší výskyt pohlavních chorob.

Janotová k této problematice podotýká, že „*promiskuitní chování a prostituce je provázeno sníženou inteligencí, vážnými komplexy méněcennosti, ale i emocionální plochostí, vyvolanou nedostatkem lásky ze strany rodičů*“.

3. Sociálně patologické jevy v prostředí školy

Mnohé trestné činy páchané na veřejnosti mají svůj počátek na půdě školy. Je skutečností, že násilí a další poruchy chování nejsou mezi žáky novým fenoménem. V poslední době však statistiky i média zaznamenávají prudký nárůst kriminality mládeže i násilí ve školách.

3.1 Průzkum SONDA – Chování mládeže

Dokladem tohoto trendu může být průzkum Asociace pedagogů základního školství České republiky nazvaný SONDA – Chování mládeže[14] z roku 2008. Průzkumu se zúčastnilo 1.015 učitelů a ředitelů základních škol různých typů[15], z velkých i menších měst. Na otázku: „*Změnilo se chování žáků*?“ se vyskytly následující odpovědi:

- chování se nezměnilo 12.5 % respondentů
- změnilo k lepšímu 0.75 %
- změnilo k horšímu 86.75 %

Jako negativní jevy a chování ke spolužákům byly v průzkumu uváděny:
- konzumace alkoholu, drogy, kouření, rasismus, agresivita, vulgárnost, nerespektování pravidel, šikana.

Průzkum mapoval i chování žáků k učitelům. V této oblasti odpovědi zmiňovaly: neúctu k autoritě osobnosti učitele, vulgárnost, šikanu, nerespektování pravidel chování k dospělým.

Průzkum obsahoval i otázku na vztah mládeže k majetku. Odpovědi na tuto otázku obsahovaly informace o ničení majetku školy, ničení majetku svého i jiných, nerespektování vlastnictví, krádežích.

Na to, jak tento stav ovlivnit, se průzkum také zaměřil. Respondenti se shodovali v tom, že škola jej může ovlivnit jen částečně. Další shoda panovala v tom, že stávající právní předpisy neposkytují škole a učitelům dostatečnou podporu při řešení problémů v chování mládeže. Zástupci škol se shodli i v tom, že právní vědomí odpovědnosti rodičů za chování jejich dětí je nedostatečné.

Jako zarážející uváděli respondenti skutečnost, že agresivita dětí je stejná jak na velkých městských školách, tak na malých venkovských. Agresivita dětí je spíše slovní, jedná

[14] http://www.apzs.cz/sondy.html (naposledy navštíveno 17.7. 2009)
[15] plně organizovaná, neúplná, malotřídní

se především o nadávky učitelům a drzé chování. Pokud však učitel nemá dostatečnou autoritu, neváhají po něm žáci hodit houbou nebo třeba jablkem.

Učitel z pražské Základní školy Veselá, Bohumil Bulíř, kterého v souvislosti s výše uvedeným průzkumem citují Hospodářské noviny[16], říká, že: „*Chování studentů není jenom horší, ale má stále se zhoršující tendence. Děti nemají obraz hodnot a morálky ani doma, ani ve společnosti*".

Chování žáků se podle pedagogů zhoršuje především z důvodu špatné a nedůsledné výchovy v rodině. Dalšími důvody jsou agresivní pořady v televizi, počítačové hry a nedostatek mužů ve školství. Dalším zmiňovaným problémem je nedostatek zkušeností s agresivními žáky u začínajících učitelů.

V postupu proti problémovým žákům navrhují organizátoři průzkumu mj. následující opatření:

1. pokud by byly rozhovory o nápravě s problémovým žákem a jeho rodinou neúspěšné, mohl by ředitel školy žákovi uložit časově omezené individuální vzdělávání. Žák by musel zůstat doma, čímž by se do řešení situace zaangažovali i jeho rodiče, kteří by se o něj museli postarat. Navíc samotný žák bude vyloučen z kolektivu.

   Obdobný režim již platí ve Velké Británii. Tamější školský zákon umožňuje vyloučit dítě ze školy až na 45 dní, přičemž žák dostane dostatečné množství domácích úkolů a nesmí opustit dům.
2. Zástupci učitelské profese chtějí legislativními opatřeními získat pro profesi pedagog status veřejného činitele. Argumentují tím, že již nyní zmíněný statut této profesní kategorie vyplývá z mnoha její činností a tedy splňuje patřičná kritéria, např. míru společenské odpovědnosti. Na druhou stranu tato profese neužívá výhody, které z tohoto statutu vyplývají, včetně finančního ohodnocení.

   O obdobný počin se již pokusili na Slovensku. V zájmu zvýšení bezpečnosti udělili poslanci učitelům statut chráněné osoby. Agresivní žáci se tak mohou obávat vysokých trestů.

   Rozdíl mezi statutem chráněné osoby a veřejným činitelem je například v tom, že veřejný činitel musí zveřejňovat své majetkové poměry, dále zákon pro tyto osoby určuje vyšší tresty při porušení jejich povinností, což by mohli rodiče některých žáků případně zneužít.

[16] Hospodářské noviny ze dne 17.7. 2008, s. 4 „*Žáci nás šikanují, stěžují si učitelé*"

3. Dalším opatřením, o které učitelé usilují, je možnost zabavení mobilního telefonu žákovi, který tento přístroj používá k narušování vyučování, resp. především k nahrávání chování, které vyučování narušuje. Děti natáčejí nejen sebe, ale také učitele. A to nejlépe v trapných situacích, kdy se rozčilují. Žáci následně tyto videosekvence umisťují na internet (např. server YouTube).
4. Rozšířit nabídku volnočasových aktivit na školách, tzn. přímo školám navýšit dotace účelově vázané na tuto činnost

3.2 Příčiny a formy násilného chování žáků ve škole

Agresivního chování žáků, především toho, které se vyskytuje mezi žáky navzájem, si všímá Ondrejkovič[17]. Konstatuje, že porušování školního řádu, vulgární výrazy žáků, urážky učitelů, ale i drobné krádeže (např. kapesného) se stále častěji přehlíží. Je přesvědčen, že právě netolerance, neúcta k druhým či surovost předcházejí bezprostřednímu násilí.

Autor definuje chování, které obsahuje prvky netolerance a násilí, a které se opakuje nebo trvá delší čas pojmem „mobbing“. Mobbing může mít podobu tělesného kontaktu (bití, kopání, apod.), ponižujících nebo výhružných gest nebo grimas, či vyloučení ze skupiny. Podmínkou mobbingu je vždy nerovnováha sil.

Jako motivy mobbingu vidi Ondrejkovič:

- silnou potřebu po moci a vládě nad ostatními,
- nevyhovující rodinné podmínky školních násilníků,
- tendence instrumentální (např. nucení oběti k obstarání peněz, alkoholu, cenných předmětů),
- agresí vybudovaná prestiž, sociální status v partě

Ve svém příspěvku Ondrejkovič uvádí výčet typických forem školní agrese a násilí ve Spolkové republice Německo z roku 1996. Jedná se o:

- narušování vyučování a nedisciplinovanost,
- vulgární nadávky,
- neverbální provokace,
- extrémistická hesla a nápisy,
- bitky mezi spolužáky,
- oblečení nesoucí znaky pravicového extremismu,

[17] ONDREJKOVIČ, P. *Násile v školách.* Pedagogická revue, (1999), roč. 51, č.5, s.401

- násilí vůči děvčatům,
- nošení nožů, boxerů apod.,
- vydírání,
- násilné řešení neshod mezi spolužáky,
- nošení zbraní.

Příčiny tohoto jednání vidí Ondrejkovič v narušení funkční jednoty (desintegraci), v individualizaci mládeže a v násilí s individualizací jedince spojeným. Autor se odkazuje na Heitmeyra[18], který vidí příčiny desintegrace jednak ve ztrátě orientace, v tzv. „desorientaci" v dané kultuře (přílišná pluralita směrů, hodnot, norem, názorů), a také v narušené sociální struktuře, v tzv. „desorganizaci" (narušení systému rolí, zaujímaných pozicích – v rodině, ve škole, v partě, na veřejnosti), která může být důsledkem narůstající obecné anonymity, narůstající institucionální byrokracie a s ní spojené vzájemné izolovanosti.

[18] HEITMEYER, W.: *Gewalt.* München. Juventa, 1996, s. 56

4. Vliv rodiny

4.1 Vnější faktory ovlivňující dnešní rodinu

Hovoříme-li o problematice prevence, nelze nezmínit úlohu rodiny, jelikož je to právě rodina, která svým selháváním umožňuje dětem kriminální chování. Tuto skutečnost dokládá svými výzkumy Felson[19], který prokázal, že nejdůležitější rodinný faktor ve vztahu k redukci dětské delikvence je přítomnost rodičů, tj. skutečný čas, který rodiče nebo dospělí příslušníci rodiny tráví s dětmi. Zároveň zdůraznil důležitost dětských povinností v rodině, které pojí volný čas dětí s domovem a zároveň přispívají k tvorbě pocitu zodpovědnosti už v raném věku.

Autor konstatuje, že moderní současnost vytváří pro dospívající prostředí plné rizik. Současný životní styl a technologický pokrok změnily časové rozložení denních činností, včetně chodu domácnosti, což mělo za následek změnu každodenního života jednotlivců, rodin i jejich účasti na aktivitách komunity. Podle Felsona technický pokrok způsobil nižší přítomnost rodičů doma. Dostupnost dopravních prostředků a rozmach domácích spotřebičů umožnilo vyšší míru nezávislosti a znamenalo více volného času, což podnítilo výrazný nárůst kriminality mladistvých. Jako další z projevů změn lze uvést skutečnost, že rodinné tradice a každodenní aktivity (např. společné rodinné večeře) v moderních společnostech ztratily na své pravidelnosti a tím i významu.

Dokladem posledně zmiňovaného jevu z českého prostředí může být i článek Jiřího Vavroně v deníku Právo[20], který pojednává o současném životním stylu rodin. Autor uvádí, že v českých rodinách upadá vzájemná komunikace. Stále méně spolu hovoří rodiče s dětmi, partneři mezi sebou, starší generace s mladší. Společné večeře a obědy, při kterých se probíraly rodinné i ostatní události, jsou stále vzácnější jev. Pravidelně se schází rodina snad jen u štědrovečerního stolu. I to je jeden z klíčových důvodů, proč polovina českých manželství končí rozvodem, píše deník.

Článek dále obsahuje pasáž, proč lidé spolu méně hovoří. Autor cituje psycholožku Geraldinu Palovčíkovou, která říká, že souběžných faktorů je víc. Především se jedná o nedostatek času, vysoké životní tempo a ohromné množství informací, které člověka obklopují. Vliv má i bohatá paleta zboží v obchodech. Na to ovšem musí mít člověk peníze a tedy i čas na jejich vydělávání, který pak chybí na rodinu. Dítě, se kterým rodiče netráví tolik

[19] FELSON, M. *Crime in Everyday Life*. Thousands Oaks, Cal: Pine Forge, 1994
[20] VAVROŇ, J. V rodinách už spolu skoro nemluvíme, *Právo*, 13.11. 2007, s. 1a 5

času, kolik by bylo potřeba, neprovázejí jej životem, je „do světa vrženo“, což se může někdy projevit tím, že ztrácí sebejistotu. Děti dnes dříve dospívají, rodinné vztahy se rozvolňují dříve, než bývalo zvykem.

Moderní technologie skutečně ovlivňují partnerské a mezilidské vztahy. Například rozšíření počítačových her mezi dětmi snižuje jejich komunikaci s rodiči. Místo společné večeře u jednoho stolu dnes bývá zvykem, že si každý člen rodiny ohřeje večeři v mikrovlnce a sní si ji u televize. Pohádky už nevypráví babička, ale CD přehrávač. Láska k dítěti se vyjádří koupí počítače.

4.2 Spokojenost českých dětí v rodinách

Na tomto místě stojí také za zmínku analýza britské univerzity v Yorku, o které referoval časopis Reflex[21]. Tato analýza srovnávala úroveň života dětí mezi 29 evropskými státy. Češi se v tomto srovnání umístili celkově na šestnáctém místě.

Podle analýzy se české děti těší výborné lékařské péči, mají zpravidla přístup k solidnímu vzdělání a žijí v dobrých materiálních podmínkách, což Českou republiku vyneslo do první desítky hodnocených zemí.

Naopak druhou nejhorší pozici zaujala naše republika v oblasti mezilidských vztahů. České děti si dle analýzy nerozumí se svými rodiči, vztahy s vrstevníky líčí jako nepřátelské a jako nepřátelské popisují i prostředí ve škole.

Mezilidské vztahy odvozovali britští sociologové od průzkumů zjišťujících, jestli děti považují za snadné hovořit se svými rodiči a jestli považují vztahy s vrstevníky za přátelské. Výsledky přiřkly Čechům předposlední místo před Francií. Ještě horší, dvaadvacáté,místo Češi zaujali v průzkumu „subjektivního pocitu pohody“, v němž děti odpovídaly na otázky, jestli chodí rády do školy, cítí se zdravé, mají pocit životní spokojenosti a podobně.

I když odhlédneme od kulturních rozdílů mezi zeměmi, je evidentní, že české děti vnímají problém v rodinných vztazích.

V článku citovaný český sociolog Jan Herzmann se domnívá, že české děti reagují na to, že jsou jejich rodiče vystresovaní, na čemž má svůj podílí stále se měnící společnost, zvyšující se pracovní vypětí, nestabilní hodnoty. Dalším vlivem je v českých rodinách přežívající mýtus, že řádné starání se o rodinu se pojí s materiálním blahobytem. Pak rodiče tráví mnoho času v práci a málo s dětmi.

[21] ŠŮRA, A. Štěstí pro české děti, *Reflex*, 2009, roč. 20, č. 21, s. 20

Jak uvádí v článku citovaný dětský psycholog Václav Mertin, je čas strávený společně s dětmi nenahraditelný. Stačí být přitom prostě spolu a hovořit klidně o banalitách. Děti si tak s rodiči utváří společný svět a ujišťují se sami o sobě. Toto časté společné pobývání spolu je pro dítě nenahraditelné do jeho deseti dvanácti let. Když se dostaví u dítěte puberta, začne rodičům vzdorovat a na dohánění je již pozdě.

Vliv na mezilidské vztahy mají i nové formy komunikace, jako jsou SMS zprávy. Bez nich by si dnešní lidé už vůbec „nepopovídali“. Čas trávený s rodinou se jeví jako neproduktivní nebo jako ohrožení firmy či osobního výkonu. Není čas a není s kým rozebírat pocity, vyjasňovat si vztahy a problémy. Trendem dnešní doby je také jezdit na dovolenou odděleně. Rodinné vzorce chování dítě samozřejmě přejímá a je vysoká pravděpodobnost, že je bude aplikovat ve svém budoucím životě.

Stejně tak dítě přejímá rodinné vzorce asociální, pokud se v rodině vyskytují. Vliv rodinných příslušníků lze považovat za nejzásadnější příčinu asociálních projevů mládeže. S těmito rodinnými vzory se bojuje velmi obtížně.

4.3 Preventivní opatření ve vztahu k rodině

Preventivní opatření v těchto případech usilují o co nejvčasnější detekování těchto projevů v rodinném zázemí klienta a o minimalizaci času, po který je klient vlivu těchto závadových osob vystaven. Preventivní pracovníci usilují naplnit volný čas dospívajícího nějakou zábavnou a zároveň smysluplnou aktivitou, která je provozována mimo závadné prostředí jeho rodiny. Dále vyhledávají v širší rodině dospívajícího osoby, které zastávají prosociálnější postoje, a snaží se dospívajícího na tyto osoby orientovat. S těmito opatřeními se pojí dlouhodobé a častě navštěvování dané rodiny sociálními pracovníky.

5. Prevence

5.1 Vymezení pojmu „prevence“

Matoušek[22] ve slovníku sociální práce vymezuje pojem „prevence“ ve vztahu k sociální práci jako: „*soubor opatření jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti (kriminalita, prostituce, toxikomanie, xenofobie, rasismus, sociální parazitismus, násilí apod*.)“.

Obecný pojem „prevence“ se člení na základní tři druhy:

1. Prevence primární – zaměřuje se na populaci, která je v normě[23]. Cílem primární prevence je předcházet všem druhům sociálního selhání (např. kriminalita, předčasné ukončení školní docházky), pomáhat jedinci, skupině, rodině vytvářet a posilovat vhodné podmínky pro jejich zdravý vývoj. Zaměřuje se na osvětu a podporu prosociálních postojů a chování..

2. Prevence sekundární – orientuje se na skupiny, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti. Zaměřuje se zároveň i na pomoc jedincům a skupinám, u kterých se poruchy chování již objevily. Cílí zároveň i na okolnosti, které vytváří nebo mohou vytvářet vhodné podmínky pro vznik sociálně patologických jevů.

3. Prevence terciární – probíhá u osob, u kterých již k sociálnímu selhání došlo. jejím cílem je zabránit zhoršování a opakování patologickým formám chování jednotlivců a skupin (např. drogově závislí). Usiluje o snížení negativních (zdravotních, sociálních, osobnostních) důsledků sociálně patologickéch jevů. S tímto úsilím souvisí i resocializační aktivity – pomoc s pracovním uplatněním, pomoc při získávání bydlení, rodinné a sociální poradenství, atp.

Uvedený výčet pojetí prevence slouží pouze pro ucelenou informaci. Vzhledem k zaměření této práce se v ní nadále budeme zabývat pouze prevencí primární

[22] MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*, Praha, Portál, 2003, s. 164
[23] vymezení „normality“ viz. kapitola první

5.2 Časový režim mládeže a jeho vliv na socializaci jedince

Stěžejní část denních aktivit mladých lidí představuje čas strávený ve škole. Ze statistik vyplývá, že, že k největšímu množství přestupků mládeže dochází v rozmezí od 14.30 do 20.30 hod., tedy v čase po vyučování. Dalším důležitým aspektem souvisejícím se školou a ovlivňujícím kriminalitu mládeže je místo. Roncek[24] uvádí, že místa s vysokým výskytem středních škol mají vyšší výskyt zločinnosti. Počet krádeží se zvyšuje s tím, čím blíže je škola nákupnímu centru. Soustředění problémové mládeže na jedno místo může však být předností pro preventivní aktivity. Nejen ve smyslu dozoru a trestání špatného chování, ale například i v zapojování do volnočasových a školních aktivit. Platí, že čím je škola menší, tím je účast na těchto aktivitách vyšší. Tím se zvyšuje vzájemná interakce mezi žáky, mezi žáky a vyučujícími, což v důsledku posiluje sociální kontrolu, která ovlivňuje socializaci jedince.

Nejefektivnější je taková socializace, kdy vnější kontrola vyústí ve vnitřní ovládání mladých jednotlivců. Je časově náročná a vyžaduje vysokou odhodlanost sociálního okolí daného jedince.

5.3 Druhy preventivních programů

Obecným cílem preventivní práce je udržení členů společnosti v rámci většinou občanů respektovaných norem a hodnot, a to za použití prostředků převážně nesankční povahy. Prevence má cíleně usilovat o to, aby nedošlo k závažnějšímu narušení nejdůležitějších normativů. V této souvislosti je vhodné zmínit minimálně normy trestního práva hmotného, které lze považovat za gro mravnosti společnosti.

5.3.1 Programy sociální prevence

Sociální prevence usiluje o to, aby všem občanům (jak těm, kteří normy respektují, i těm, kteří je porušují) vysvětlila nutnost a potřebnost podřízení se daným standardům společenské etiky. Jinými slovy usiluje u jedince o zvnitřnění potřeby stát se řádným občanem, který odmítá delikventní chování.

Programy sociální prevence usilují prostřednictvím socializace a edukace o předání žádoucích životních vzorců, norem a hodnot. Působí na rodiny, školní výuku, působení

[24] RONCEK, D.W., LOBOSCO, A.: *The Effect of High Schools on Crime in thein Neighborhoods*, Social Science Quarterly, 1983, s. 64

zájmových společenství, přednáškové a osvětové aktivity, nejrůznější kurzy, atd. Osobám, na které jsou tyto aktivity zacíleny, jsou vysvětlovány způsoby žádoucího chování a vystupování. V rámci primární prevence jsou tomuto vlivu vystaveni všichni lidé, např. v rámci výchovy ve školách, působením médií nebo „běžně“ žitým životem se spoluobčany. Sociální prevence má široké pole působnosti, tak široké, jak široký je rozsah možných rizikových faktorů delikventního vývoje.

Velká část programů sociální prevence je stavěna tak, aby kladla důraz spíše na preventivní působení nepřímé, než na přímé. Praxe ukazuje, že nepřímé postupy jsou efektivnější, klienti je snáze akceptují. Přímé působení je klienty často vnímáno jako nežádoucí zasahování do jejich života.

5.3.2 Programy situační prevence

Situační prevence vychází z poznatku, že výskyt delikvence má na straně pachatelů určité zákonitosti. Vnímá ji jako činnost, která není nepředvídatelná a náhodná. Registruje, že některá místa jsou pro spáchání delikvence typičtější než místa jiná, že určité typy kriminality mají svůj časový režim, a že určité typy delikvence se vyskytují pravidelně v některých situacích, atp.

Z tohoto zjištění pramení pokusy (po)změnit prostorové, časové i organizační podmínky daných míst tak, aby pachatele od spáchání jeho úmyslu odradily, aby působily tak, že vykonáním svého činu riskuje víc, než může získat.

Jak uvádí příručka Ministerstva vnitra[25], opatření situační prevence mohou mít podobu ochrany klasické (uzamykací a zabezpečovací systémy, folie, mříže), ochrany technické (zabezpečovací signalizace, kamerové systémy), fyzické ochrany objektů (strážní, bezpečnostní služby), ochrany režimové (administrativně organizační opatření komplexního charakteru).

5.4 Pojetí primární prevence různými resorty veřejné správy

Jednotlivé resorty ministerstev se v zájmu efektivní provázanosti preventivních aktivit jednotlivých gescí sdružují v Republikovém výboru pro prevenci kriminality (dále jen Republikový výbor). Republikový výbor je meziresortní iniciační, koordinační a metodický orgán zřízený při Ministerstvu vnitra usnesením vlády ze dne 3. 11. 1993 č. 617.

[25] Odbor prevence kriminality MV, *typy projektů prevence kriminality.* Praha, Tiskárna MV, p.o., 2008, s. 25

Předmětem činnosti Republikového výboru je[26]: „*vytváření koncepce preventivní politiky vlády České republiky na meziresortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní. Současně nese gesci za zpracování materiálů pro jednání vlády České republiky z oblasti prevence kriminality. Schvaluje žádosti o dotace na projekty prevence kriminality předložené městy*“. Předsedou Republikového výboru je ministr vnitra.

Republikový výbor má 19 členů. Krom ministerstev jsou v něm zastoupeny i další instituce. Kompletní výčet zastoupených členů je následující:

- Ministerstvo financí
- Ministerstvo obrany
- Ministerstvo práce a sociálních věcí - odbor rodinné politiky
- Ministerstvo práce a sociálních věcí - odbor sociálních služeb
- Ministerstvo pro místní rozvoj
- Ministerstvo spravedlnosti
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- Ministerstvo vnitra
- Ministerstvo zdravotnictví
- Nejvyšší státní zastupitelství
- Policejní prezidium
- Generální ředitelství vězeňské služby
- Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Probační a mediační služba
- Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity
- Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky
- Soudcovská unie České republiky

Výsledkem meziresortní spolupráce je vybudovaný systém prevence kriminality v České republice, který se opírá o resortní preventivní programy, programy prevence kriminality na úrovni krajů a měst, aktivity Policie ČR, nestátních neziskových organizací i podnikatelských subjektů.

Stručná charakteristika preventivních aktivit vybraných ministerstev:

[26] http://web.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/rvppk/2.1.htm (naposledy navštíveno: 18.7. 2009)

1. **Ministerstvo spravedlnosti ČR** – provádí prevenci recidivy kriminálního chování uplatňováním různých programů realizovaných ve vězeňském prostředí. Dále se soustředí na prevenci kriminality mládeže s ohledem na zákon č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

   Další činností Ministerstva spravedlnosti je rozvoj probačních programů, tj. specializovaných programů zaměřených na práci s mladistvými pachateli. Dále se jedná o programy rozvíjených ve vězeňství, které se soustřeďují mj. na práci s uvězněnými pachateli trestných činů, na jejich resocializaci a na práci se specifickými skupinami vězňů.
2. **Ministerstvo práce a sociálních věcí** – se v rámci preventivní činnosti zaměřuje na některé specifické oblasti sociálně patologických jevů, např. na domácí násilí, resocializační programy, apod.. Podporuje programy protidrogové politiky, projekty na podporu romské komunity, programy integrace specifických skupin obyvatelstva ohrožených sociální exkluzí, apod.
3. **Ministerstvo zdravotnictví ČR** – realizuje projekty zaměřené na prevenci a léčbu závislostí, programy pomoci obětem trestných činů, prevence násilí (např. na dětech, domácího). Ve vztahu k delikventní mládeži se zaměřuje na léčbu pachatelů trestné činnosti s duševní poruchou a na léčbu drogově závislých. Dále se zaměřuje na prevenci týrání, zanedbávání a sexuálního zneužívání.
4. **Ministerstvo obrany** – se soustřeďuje v rámci prevence na nežádoucí jevy v rámci jeho resortu.
5. **Ministerstvo vnitra** – převažuje forma snižování trestné činnosti na místní úrovni: ministerstvo se orientuje na situační a technickou prevenci majetkové kriminality, na prevenci v rámci silničního provozu a na prevenci diváckého násilí při sportovních utkáních.
6. **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR** (dále jen MŠMT)– je z podstaty své činnosti nejzásadnějším resortem, který sociální prevenci orientovanou na mládež ovlivňuje.

Závěrem této kapitoly bych rád zmínil citát, který jsem nalezl v dokumentu Ministerstva vnitra České republiky „Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy – rozbor situace v oblasti péče o delikventní mládež[27]“. V závěru tohoto

[27] http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy-rozbor-situace-v-oblasti-pece-o-delikventi-mladez.aspx (naposledy navštíveno 5.9. 2009)

dokumentu se mj. uvádí *„ačkoliv počet specializovaných institucí pro práci s rizikovými jedinci i výdaje vynakládané na jejich provoz roste, je evidentní, že úměrně tomu neroste jejich úspěšnost a efektivita“*.

6. Primární prevence v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

V rámci resortu MŠMT jsou rozvíjeny tzv. minimální preventivní programy, které jsou pro každou školu závazné, dále jsou MŠMT podporovány projekty eliminující násilí ve školách a školských zařízeních, programy orientující se na prevenci zneužívání drog, záškoláctví, vzdělávání školních metodiků prevence. Další oblastí, na kterou se MŠMT soustředí, je podpora rozvoje volnočasových aktivit pro děti a mládež. Zvláštní pozornost věnuje rizikovým skupinám.

Pilíři politiky primární prevence MŠMT jsou:

a. výchova ke zdravému životnímu stylu,
b. rozvoj a podpora sociálních kompetencí,
c. prostřednictvím zkvalitnění koordinace a kontroly specifické primární prevence napříč resorty dosáhnout vyšší kvality a efektivity prováděných programů.

Podrobněji zpracovaný koncept Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT je dostupný na internetové adrese ministerstva[28].

6.1 Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

V rámci zajištění jednotné metodiky v oblasti primární prevence sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních v souladu s § 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 18 písm. c) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, Koncepcí státní politiky pro oblast dětí a mládeže, Národní strategií protidrogové politiky, Strategií prevence kriminality a Strategií prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, vydalo MŠMT „*Metodický pokyn*

[28] http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a (naposledy navštíveno 18.7. 2009)

k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních“.

Tento metodický pokyn (dále jen Pokyn):

a. vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu,
b. popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka,
c. definuje Minimální preventivní program,
d. doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže.

MŠMT dle znění článku 1, odstavce (2) tohoto Pokynu do primární prevence sociálně patologických jevů zahrnuje předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:

- záškoláctví,
- šikanu, rasismus, xenofobii, vandalismus,
- kriminalitu, delikvenci,
- užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky) a onemocnění HIV/AIDS a dalšími infekčními nemocemi souvisejícími s užíváním návykových látek,
- závislost na politickém a náboženském extremismu,
- netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling)

Tento Pokyn mimo jiné vymezuje ve svém článku 2 v různých odstavcích pojmy „Nespecifická primární prevence“, „Specifická primární prevence“, „Efektivní primární prevence“ a „Neúčinná primární prevence“. Vymezení těchto pojmů vzhledem k zaměření této práce, resp. její úplnosti nyní odcituji:

Odstavec (2): *„Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání“*.

Odstavec (3): *„Specifická primární prevence – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Jedná se o:*

a) *všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,*

b) *selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování,*

c) *indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky“.*

Odstavec (4) : *„Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, především programy pomáhající čelit žákům sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, nenásilné zvládání konfliktů, odmítání návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí, zvládání úzkosti a stresu apod.“.*

Odstavec (5): *„Neúčinná primární prevence:*

a) *zastrašování, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse,*

b) *hromadné aktivity nebo promítání filmu by měly být pouze doplňkem, na který by měl vždy navazovat rozhovor v malých skupinkách“.*

V odstavci |(6) definuje Pokyn Minimální preventivní program školy. Dle pokynu se jedná o: *„konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Minimální preventivní program je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy“.*

6.2 Současný stav preventivních aktivit na školách

Vzhledem k výše popsanému se jeví jako vhodné zmínit příspěvek Čecha[29], který konstatuje, že preventivní aktivity škol nestačí akcelerujícímu vývoji současné společnosti. K tomuto závěru dochází na základě vlastních šetření. Dle autora: „*převládají přežité, neefektivní strategie předcházení jako zastrašování, jednoduchá základní informovanost, jednorázové nesystémové aktivity (přednášky, besedy), citové apely, a to i přesto, že na tyto nevhodné strategie upozorňují odborníci již od začátku devadesátých let minulého století.*“

Čech dále upozorňuje že primární prevenci je věnována pozornost často až na druhém stupni, tedy v době, kdy jsou děti již více ohroženy celou řadou nežádoucích jevů nebo dokonce již prošly fází experimentování s alkoholem či kouřením, tedy se již de facto nejedná o prevenci primární, nýbrž sekundární.

6.3 Školního metodika prevence

Stav preventivních aktivit školy má ve své kompetenci školní metodik prevence. Náplň jeho činnosti určuje příloha č.3/II vyhlášky č.72/2005 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Tato pozice se vyčlenila z funkce výchovného poradce. Úkolem školního metodika prevence jsou tři základní oblasti činností:

1. **Činnost metodická a koordinační,** která obsahuje především tvorbu preventivních programů, zejména Minimálního preventivního programu. Minimální preventivní program se má zaměřovat na vytyčené oblasti sociálně patologických jevů (záškoláctví, násilí, vandalismus, delikvence, zneužívání, závislosti, problémy soužití s etnickými menšinami, atp.). V těchto problematikách vzdělává další pedagogické pracovníky.
2. **Činnost informační** – metodik předává informace o primární prevenci pedagogickým pracovníkům a výsledky o ní dále zpracovává a prezentuje. Metodik si vytváří databázi spolupracovníků školy v rámci prevence sociálně patologických jevů (sociální péče, poradny, zdravotnická zařízení …).

[29] ČECH, T. Evaluace preventivně-výchovných činností na základních školách s vizí možných inovací. *Komenský,* (2007/2008), roč. 132, č.4, s. 23

3. **Činnost poradenská** – zahrnuje vyhledávání žáků s rizikem či již projevy sociálně patologických jevů, v podpoře třídních učitelů při jejich odhalování a řešení a integraci žáků s těmito poruchami.

Metodik prevence má zaštiťovat vytváření preventivních programů na školách, koordinovat aktivity v rámci školy, spolupracovat s učiteli a vykonávat další s jeho pozicí související činnosti, ovšem nad rámec svých učitelských povinností, které mu zůstávají v plném rozsahu. Často mívá k výkonu této pozice i omezené kompetence v rámci školy, což občas souvisí s nízkým chápáním nutnosti systémové prevence ze strany školy. Nezbývá mu proto než vykonávat preventivní aktivity v omezené míře nebo v době svého volna. Častým výsledkem však bývá, že plní svou funkci pouze formálně.

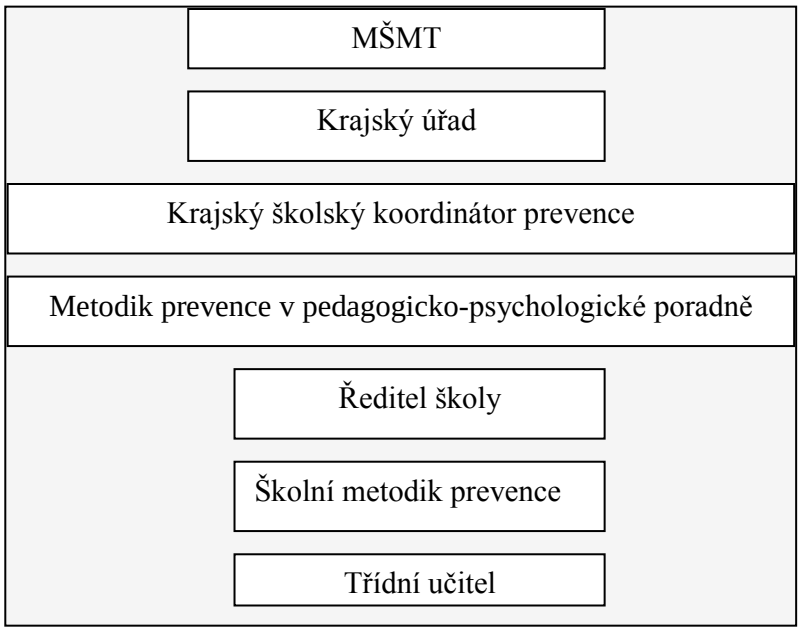

Schéma č. 1 Systém organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů v resortu MŠMT

Popis činnosti oblastního metodika v pedagogicko-psychologické poradně je uvedena v kapitole 9.4.

7. Problematika prevence na úrovni hlavního města Prahy

7.1 Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy

Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2009 až 2012, schválená Radou hl.m. Prahy si klade za hlavní cíl zvyšovat pocit bezpečí občanů a snižovat míru závažnosti trestné činnosti. Je jedním z dokumentů hlavního města Prahy, který aktualizuje Koncepci prevence kriminality na území hl. m. Prahy se současným stavem kriminality, s doporučeními vzniklými na základě místních i zahraničních zkušeností.

Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2009 až 2012 slouží především k:

- stanovení základních principů a cílů hlavního města Prahy v oblasti prevence kriminality a stanovení priorit,
- vymezení institucionálního a organizačního rámce prevence kriminality a stanovení odpovědnosti a kompetencí v rámci systému prevence kriminality hlavního města Prahy,
- iniciování a propojování aktivit veřejné správy, státních, NNO, dobrovolnických organizací, soukromých subjektů a občanských iniciativ na všech úrovních realizace politiky v oblasti prevence kriminality.

7.2 Systém prevence kriminality na území hlavního města Prahy

Systém prevence kriminality na území hlavního města Prahy na léta 2009 až 2012 je založen na dvou úrovních:

- hlavní město Praha,
- městské části Praha 1 - 22.

Úrovně se liší teritoriálním vymezením, typem realizátorů projektů, mírou kompetencí partnerů. Liší se také nároky na personální obsazení a na míru zapojení a odpovědnosti zúčastněných subjektů. Systém prevence kriminality realizovaný na krajské a městské úrovni spojuje při zajišťování oblasti veřejného pořádku státní správu, samosprávu včetně Městské policie hl. m. Prahy, Policie ČR, NNO, komerční subjekty a občany. Krajská úroveň

umožňuje aplikovat nové mechanismy komunikace a spolupráce a nalézat optimální rozdělení rolí v oblasti prevence kriminality a zvyšování bezpečnosti.

7.2.1 Úroveň hlavního města Prahy

Na úroveň hlavního města Prahy jsou delegovány preventivní politiky státu. Jejich prioritním úkolem je iniciovat a podporovat rozvoj preventivních aktivit v oblasti sociální i situační prevence jak na úrovni hlavního města Prahy, tak i na úrovni městských částí Praha 1 - 22.

7.2.2 Městská úroveň (městských částí 1 – 22)

Úkolem je zřízení funkce koordinátora (manažera) prevence kriminality a zpracování vlastního programu prevence kriminality. Cílem na této úrovni je též vytvoření stabilního systému prevence kriminality a zvyšování pocitu bezpečí občanů v jednotlivých městských částech.

7.3 Priority Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2009 - 2012

Priority spočívají ve snižování majetkové a násilné kriminality, v eliminaci kriminálně rizikových sociálně patologických jevů, v omezování příležitosti k páchání trestné činnosti, ve zvyšování rizika pro pachatele, že bude dopaden a v informování občanů o legálních možnostech ochrany před trestnou činností. Priority jsou stanoveny s ohledem na výstupy Analýzy kriminality Policie ČR[30] a s ohledem na výstupy Analýzy pocitu bezpečí[31] na území hl. m. Prahy, provedené mezi obyvateli a návštěvníky hlavního města Prahy.

Cílovými skupinami, jimž bude věnována zvýšená pozornost, je mládež ohrožená sociálně patologickými jevy nebo již s kriminální zkušeností, prvopachatelé trestných činů, recidivisté a sociálně vyloučené komunity. Dalšími neméně důležitými cílovými skupinami jsou oběti trestných činů, senioři a tělesně a zdravotně postižení spoluobčané i návštěvníci hlavního města Prahy, kterým bude věnována též zvýšená pozornost a podpora zejména v oblasti primární prevence.

[30] Analyticko-právní skupina, Kancelář ředitele. Analýza kriminality. *Policie ČR – správa hl. m. Prahy*
[31] tamtéž

Důraz bude kladen na snižování trestné činnosti mládeže; zvyšování informovanosti obyvatel a návštěvníků hlavního města Prahy o možnostech ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality; podporu prevence zejména majetkové a násilné kriminality ve vytipovaných lokalitách; na zvyšování právního vědomí dětí a mládeže; na preventivní aktivity směřující na seniory a tělesně a zdravotně postižené spoluobčany.

Nedílnou součástí bude pravidelné vyhodnocování a hodnocení efektivity realizovaných projektů, s cílem zaměřit se nejen na efektivní využívání finančních prostředků, ale důrazněji i na obsah a formu preventivních aktivit

7.3.1 Priority primární prevence v pojetí Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2009 - 2012

Práce s mládeží

Jedná se o kontaktní sociální práci jako základní formu vztahu s dětmi a dospívající mládeží, preventivní působení proti sociálnímu vyloučení, pomoc zvládat konfliktní situace, řešení obtížné životní situace, aktivní překonávání omezujících životních podmínek, preventivní působení proti sociálně patologickým jevům, zejména proti šikaně a užívání návykových látek. Některé nízkoprahové kluby jsou zároveň registrovány jako poskytovatelé sociálních služeb.

Informování občanů

Zahrnuje informování veřejnosti o nejčastějších typech trestné činnosti o způsobech jejich páchání a o místech a časech jejich výskytu; zaměření zejména na kapesní krádeže, vykrádání a kradení aut; bezpečnost v MHD; cíleně zaměřené přednášky – poskytování rad, návodů a doporučení ke zvýšení bezpečí majetku a osob; informační kampaně, informační materiály.

Vzdělávání

Cílem je zvyšování právního vědomí dětí a mládeže, rodičů a profesionálů pracujících s mládeží; zprostředkování informací o sociálně patologických jevech a rizikovém chování, o prevenci školního násilí; vzdělávací programy Městské policie hl. m. Prahy zaměřené na vybrané cílové skupiny.

7.4 Strategie protidrogové politiky hl. m. Prahy na období 2008 až 2012[32]

Strategie hl. m. Prahy (dále jen HMP) je základní koncepční dokument, který navrhuje směry rozvoje protidrogové politiky ve všech jejích oblastech. HMP definuje základní východiska a směry řešení problému užívání drog a doporučuje základní rámec pro tvorbu strategií ve správních obvodech Praha 1 až 22. Její hlavní funkce jsou:

- Vytýčit základní principy a cíle a stanovit priority protidrogové politiky HMP pro všechny články kraje, městské části a poskytovatele služeb.
- Vymezit institucionální a organizační rámec protidrogové politiky, odpovědnosti a kompetence.
- Propojovat samosprávu, státní i nestátní organizace na všech úrovních plánování a realizace protidrogové politiky
- Pro potřeby veřejnosti informovat a vytvářet osvětu o podobě a směřování strategie protidrogové politiky HMP.
- Umožnit poskytovatelům služeb najít si své místo v systému prevence a léčby a stát se plnohodnotným partnerem pro kraj a městské části

Protidrogovou politiku kraje budou nadále tvořit čtyři pilíře:

1. primární prevence,
2. léčba a resocializace,
3. snižování rizik,
4. snižování dostupnosti drog.

Tyto pilíře mohou být uplatňovány ve funkčním institucionálním prostředí, na poznatcích z výzkumů, na informacích z vyhodnocených opatření tak, aby byly financovány jen efektivní aktivity.

Primární prevence je v oblasti školství pojata v širším kontextu a řeší i ostatní jevy tak, jak jsou definovány MŠMT[33]. Termín specifická primární prevence v sobě zahrnuje jak

[32] http://magistrat.praha-mesto.cz/Urad/Odbory-magistratu/protidrogova-politika/area6066 (naposledy navštíveno 24.7. 2009)

[33] Záškoláctví, šikana, rasismus, xenofobie, vandalismus, kriminalita, delikvence, užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky – dále jen „OPL“) a onemocnění HIV/AIDS a dalšími infekčními nemocemi souvisejícími s užíváním návykových látek, závislost na politickém a náboženském extremismu, netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling).

specifickou primární protidrogovou prevenci, tak prevenci rizikového chování u dětí a mládeže v resortu školství.

V zajišťování specifické primární prevence považuje hlavní město Praha za nezbytné postupně přenášet část působnosti na městské části Praha 1 až 22, zejména z toho důvodu, že je nutné přihlížet k lokálním specifickým podmínkám a potřebám. Výsledkem je větší efektivita programů a snadnější možnost zpětné kontroly využití finančních prostředků. Významnou roli v primární prevenci má místní společenství s vazbou na prostředí a rodiny a úřady městských částí, především tvorbou a rozšiřováním nabídek preventivních, volnočasových a sportovních programů pro děti a mládež. Přenesení působnosti musí být realizováno za aktivní podpory a spolupráce hlavního města Prahy, a to i finanční, se zpětnou vazbou na Strategii a akční plány protidrogové politiky hlavního města Prahy na období 2008 - 2012.

Strategie definuje hlavní směřování protidrogové politiky, její základní východiska, principy, cíle a odpovědnosti zapojených subjektů, jež budou uplatňovány za účelem dosažení hlavních cílů.

Strategii HMP doplňuje Akční plán (dále jen „AP“) na období 2008 až 2009. AP rozvíjí zásady nastíněné ve Strategii HMP, určuje podrobný rozpis kroků protidrogové politiky HMP, jejich termíny a gesci v jednotlivých letech trvání AP.Akční plány jsou nástroje pro implementaci.

7.5 Akční plán na období 2008 – 2009[34]

Akční plán protidrogové politiky hlavního města Prahy na období 2008 a 2009 konkretizuje aktivity a doplňuje Strategii protidrogové politiky hlavního města Prahy na období 2008 až 2012.

Jednotlivé cíle AP na období 2008 - 2009 splňují následující kritéria:

- cíle jsou reálné a měřitelné
- cíle jsou efektivní z hlediska vynaložených finančních prostředků a přímo přispívají k naplnění hlavních cílů Koncepce

[34] http://magistrat.praha-mesto.cz/Urad/Odbory-magistratu/protidrogova-politika/area6066 (naposledy navštíveno 24.7. 2009)

- počet cílů je v daných oblastech uskutečnitelný

AP schvaluje Protidrogová komise Rady HMP a Rada HMP. V plánu jsou definovány zodpovědnosti gestorů za plnění cílů. Za jednotlivé oblasti (oblast školství, zdravotnictví a sociální) AP nesou zodpovědnost příslušní politici, dále vedoucí odborů, oddělení a jednotlivé organizace.

7.6 Systém organizace a financování primární prevence v rámci MHMP

7.6.1 Organizační hierarchie v odboru Kanceláře primátora

Koordinace preventivních aktivit v hlavním městě Praze je zastřešena Magistrátem hlavního města Prahy (dále jen MHMP). Organizačně ji lze rozčlenit do dvou částí:

- oblast protidrogové prevence, jenž spadá pod odbor Kancelář primátora
- oblast prevence kriminality, jenž je v gesci odboru Krizového řízení

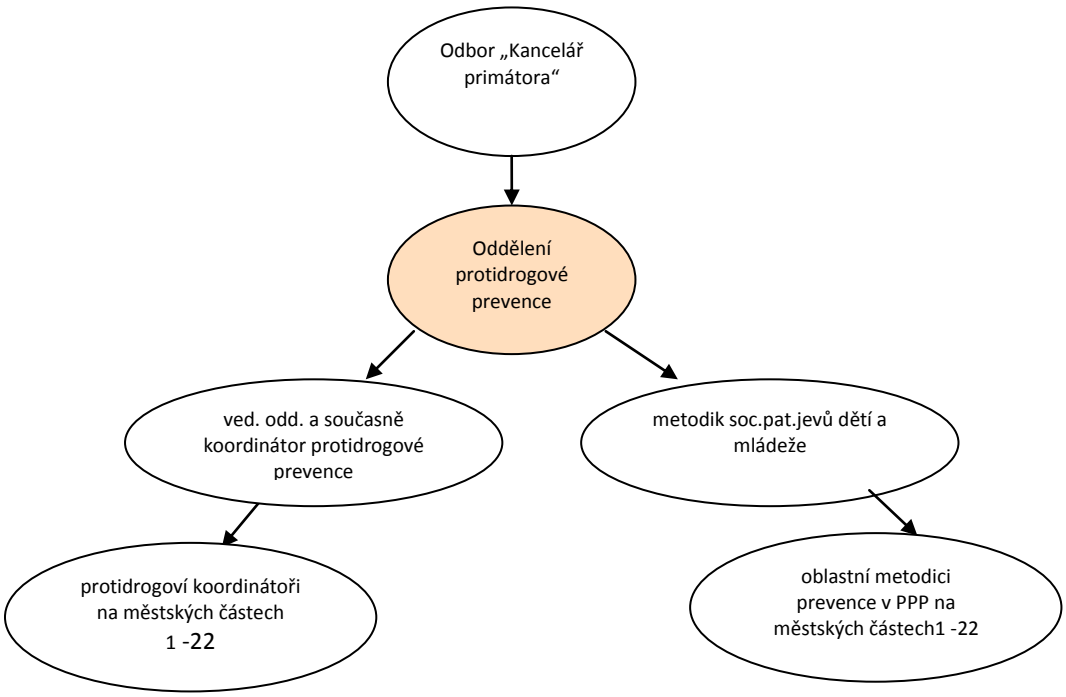

Schéma č. 2 Organizační hierarchie v odboru kanceláře primátora

Vedoucí oddělení protidrogové prevence, která současně zastává pozici protidrogové koordinátorky pro HMP metodicky řídí protidrogové koordinátory na jednotlivých městských částech 1 – 22 (viz kapitola 9.2.).

Na oddělení protidrogové prevence zároveň působí metodička prevence sociálně patologických jevů dětí a mládeže, jenž metodicky řídí oblastní metodiky prevence v PPP pro městské části 1 – 22 (viz kapitola 9.4.).

Finanční prostředky na granty pro oblast protidrogové prevence předěluje formou státní účelové dotace Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Pro oblast sociálně patologických jevů dětí a mládeže jsou přidělovány finančním prostředky MŠMT a to opět formou státní účelové dotace.

K financování protidrogových aktivit lze využít i prostředky z programu „Zdravé město Praha“. Tento program spadá do gesce odboru školství MHMP.

7.6.2 Organizační hierarchie v odboru Krizového řízení

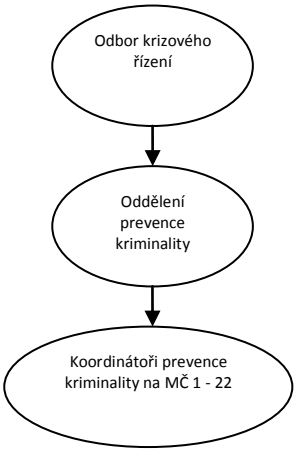

Schéma č. 3 Organizační hierarchie v odboru Krizového řízení

Vedoucí oddělení prevence kriminality MHMP metodicky řídí koordinátory prevence kriminality na jednotlivých městských částech. Do kompetence tohoto oddělení spadá koordinace primární, sekundární i terciární prevence v oblasti kriminality. Aktivity v této oblasti jsou zaměřeny na obyvatele i návštěvníky Prahy, jedná se o nejširší veřejnost.

Oddělení prevence kriminality úzce spolupracuje s Městskou policií hl.m. Prahy, Policií české republiky i nestátními neziskovými organizacemi. Do sféry činností obou policií náleží i osvětová činnost na školách.

7.6.3 Financováni preventivních aktivit v hl. m. Praze

Aktivity na úrovni hlavního města Prahy jsou zejména financovány z prostředků rozpočtu hlavního města Prahy vyčleněných Radou hl. m. Prahy na program prevence kriminality v kapitole bezpečnost a veřejný pořádek a ze státní účelové dotace na Krajský program prevence kriminality hlavního města Prahy. Povinná spoluúčast na projektech hlavního města Prahy financovaných ze státní účelové dotace je 20 % z celkových nákladů na projekt.

Aktivity na úrovní městských částí Praha 1 - 22 jsou financovány částečně z prostředků rozpočtu hlavního města Prahy na programy prevence kriminality, dále ze státní účelové dotace na Krajský program prevence kriminality hlavního města Prahy. Povinná spoluúčast na projektech městských částí Praha 1 – 22 financovaných ze státní účelové dotace je ve výši 20 % z celkových nákladů na projekt.

7.7 Pražské centrum primární prevence

Pražské centrum primární prevence je obecně prospěšnou společností zřízenou MHMP, které má za úkol sjednotit snahy řady organizací, které se zabývají prevencí kriminality, drogové závislosti a užívání alkoholu u dětí a mládeže. Bylo otevřeno v září 2008. Dosavadní činnost centra je zatím ve fázi příprav.

Nejedná se o instituci, která by měla pracovat přímo s mládeží, ale měla by pomáhat zintensivnit práci různých iniciativ - plnit metodickou a koordinační funkci, která by měla spočívat v principu dobrovolnosti. Kromě metodické podpory a koordinace by Centrum mělo usilovat o zajištění stabilnější a průhlednější finanční podpory všech typů poskytovatelů preventivních programů a garance minimální úrovně jejich kvality a to jak směrem ke školám na území hlavního města, tak směrem k samotným dětem a jejich rodičům. Všechny uvedené činnosti by měly zvýšit celkovou kvalitu i efektivitu připravovaných a realizovaných preventivních programů a zajistit účelnější využívání veřejných prostředků. Centrum bude spolupracovat s Univerzitou Karlovou, konkrétně 1. LF UK.

8. Problematika prevence na úrovni Městské části Praha 10

Každý projekt musí být zahájen analýzou prostředí, identifikací problémů se v něm vyskytujících. Problémů, které chceme řešit. Zpravidla se do obecného mapování zahrnují základní sociální a demografické údaje (např. pohlaví, věk, vzdělání, migrační ukazatele, apod.). Samostatná kapitola v analýze prostředí je věnována sociálně patologickým jevům.

8.1 Obecná charakteristika městské části Praha 10

Praha 10 je situována v jihovýchodní části hlavního města a zahrnuje území o rozloze přibližně 1850 hektarů. Ve srovnání s ostatními městskými částmi je MČ Praha 10 co do rozlohy na šestém místě. Na rozloze hlavního města se podílí 3,7 %. Počtem obyvatel (k datu posledního sčítání v roce 2001) 108.609 je v Praze na druhém místě – a to s podílem 9,3 % obyvatel z celkového počtu obyvatel hlavního města. Větší počet obyvatel má jen městská část Praha 4 (131597 obyvatel). Je jednou z městských částí, jejichž počet obyvatel přesahuje 100tisícovou hranici (Praha 4, Praha 10, Praha 8 a Praha 6). Hustotou 5.858 obyvatel na km ^{2} se řadí na šesté místo mezi městskými částmi.

Obr.č. 1 Městské části hl. m. Prahy s vyznačením správního obvodu Prahy 10

8.2 Struktura obyvatel městské části Praha 10 podle pohlaví a věku[35]:

Z celkového počtu 108.609 obyvatel MČ Praha 10 je 58508 žen, tj. 53,9 %. Na tisíc mužů připadá v průměru 1.168 žen. Zvýšený podíl žen v populaci souvisí s věkovou strukturou. Tam, kde je v průměru starší obyvatelstvo, je podíl žen vyšší.

Pohlaví, věk	muži	ženy	celkem	v %
0-4	**1 829**	**1 651**	**3 480**	3,20
5-9	**1 987**	**1 970**	**3 957**	3,64
10-14	**2 342**	**2 244**	**4 586**	4,22
15-19	**2 603**	**2 527**	**5 130**	4,72
20-24	**3 863**	**3 788**	**7 651**	7,04
25-29	**4 316**	**4 399**	**8 715**	8,02
30-34	**3 435**	**3 428**	**6 863**	6,32
35-39	**3 406**	**3 224**	**6 630**	6,10
40-44	**2 965**	**2 882**	**5 847**	5,38
45-49	**3 532**	**3 829**	**7 361**	6,78
50-54	**3 863**	**4 424**	**8 287**	7,63
55-59	**3 576**	**4 549**	**8 125**	7,48
60-64	**2 707**	**3 705**	**6 412**	5,90
65-69	**2 904**	**4 177**	**7 081**	6,52
70-74	**3 032**	**4 309**	**7 341**	6,76
75-79	**2 265**	**3 913**	**6 178**	5,69
80-84	**815**	**1 741**	**2 556**	2,35
85+	**597**	**1 694**	**2 291**	2,11
Věk nezjištěn	**64**	**54**	**118**	0,11
Celkem obyvatel	50 101	58 508	108 609	**100,00**

Tabulka č. 5 Struktura obyvatelstva městské části Praha 10 podle pohlaví

Zdroj: *ČSÚ, Sčítání lidu, domů a bytů 2001*

[35] Sociálně demografická analýza Městské části Praha 10, Centrum pro komunitní práci střední Čechy, 2005

8.3 Sociálně patologické jevy na území městské části Praha 10

Praha 10 se v porovnání s hlavním městem Prahou jako celkem nevyznačuje zvýšenou mírou žádného z výše uvedených sociálně patologických jevů. Extremismus, prostituce ani náboženské sekty tu v porovnání s hlavním městem Prahou jako celkem nepředstavují závažný problém.

V porovnání s městskými částmi, které náleží do policejního obvodu Praha IV[36], není v MČ Praha 10 zvýšený počet trestných činů spojených se závislostmi. Ovšem v rámci městské části Prahy 10 je kriminalita spojená se závislostmi (drogy, hazard) vysoká, používá se pro ni termín „rychlé peníze na okamžité opatření drogy". Vede k trestným činům jako je vykrádání vozidel nebo k drobným pouličním loupežím a následnému okamžitému prodeji nabytých věcí. Problematickým místem v Praze 10 jsou Vršovice. Bližší informace k drogové kriminalitě se nepodařilo zjistit.

8.4 Kriminalita dětí a mladistvých na území městské části Praha 10

Pojem děti označuje osoby 15leté a mladší, pojem mladiství označuje osoby mezi 15. až 18. rokem života.

Dle evidence oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálního ÚMČ Praha 10 spáchali děti a mladiství v roce 2004 na území MČ Prahy 10 celkem 53 trestných činů[37], což představovalo 0,7 % celkového počtu trestných činů spáchaných na území MČ Prahy 10 (přibližně 0,2 % byla spáchána dětmi a přibližně 0,4 % mladistvými). V hlavním městě Praze byl tento podíl o více než 1 % vyšší. Přestupky dětí a mladistvých činily v MČ Praze 10 nepatrnou část všech spáchaných přestupků přibližně 0,02 %.

---

[36] Městská část Praha 10 náleží do policejního obvodu Praha IV., který zahrnuje správní obvody Praha 10, Praha 4, Praha 11, Praha 12, Praha 15 a Praha 22.

[37] Pro trestný čin spáchaný dětmi do 15 let věku se dle zákona č. 140/1961 Sb., (trestní zákon) užívá termín „*čin jinak trestný*". Činem jinak trestným se rozumí čin, který je ve smyslu trestního zákona relativně beztrestný, i když za jiných okolností by trestným činem byl. Činy jinak trestné lze rozdělit do dvou kategorií. Do první skupiny spadají pro společnost nebezpečné činy, v zákonem požadovaném stupni naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, ovšem trestným činem nejsou z důvodu nedostatku věku, nepříčetnosti nebo nedostatku rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých. Druhou skupinu tvoří činy pachatele trestně odpovědného naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, ale ne v zákonem požadovaném stupni nebezpečnosti pro společnost.

V souvislosti s výše uvedenou poznámkou je vhodné pro úplnost zmínit termín „*provinění"*.Pojem provinění je vymezen v zák. č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), jenž stanoví, že „trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý." Zákonodárce termín trestný čin u mladistvého nahradil pojmem provinění pro svou větší vhodnost. Pojem trestný čin totiž zcela přesně nevyjadřuje podstatu jednání mladistvého, jelikož za takové jednání je spoluodpovědná i společnost, a to tím, že se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí nebo chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do jeho narušeného rodinného prostředí. Pojem provinění není tak výrazně odsuzující a stigmatizující.

V roce 2008 spáchali děti a mladiství na území městské části 58 trestných činů. V obou porovnávaných letech převažoval počet trestných činů chlapců (viz tabulka č. 6).

	2004		2008	
	dívky	chlapci	dívky	chlapci
Trestná činnost mladistvých	5	29	3	37
Přestupky mladistvých	2	15	4	7
Trestná činnost dětí do 15 let	7	12	5	13

Tabulka č.6 Kriminalita dětí a mladistvých v letech 2004 a 2008

Zdroj: *Sociální odbor ÚMČ Praha 10*

Údaje v tabulce č.7 porovnávají počet řešených výchovných problémů v letech 2004 a 2008. Výchovným problémem se rozumí situace související s chováním dítěte, které rodičovské či jiné autoritě působí obtíže. Může se jednat například o šikanu mezi dětmi, záškoláctví, útěky z domova, toxikomanii, alkoholismus, prostituci.

	2004	2008
Chlapci do 15 let	52	60
Dívky do 15 let	24	28
Chlapci 15 - 18 let	66	88
Dívky 15 - 18 let	38	49

Tabulka č. 7 Počet řešených výchovných problémů v letech 2004 a 2008

Zdroj: *Sociální odbor ÚMČ Praha 10*

9. Příprava a realizace preventivních aktivit na území Městské části Praha 10

Plánování i samotná realizace na komunální úrovni je v kompetenci obecního zastupitelstva. Stěžejním prvkem této prevence by měla být součinnost všech subjektů, které se na preventivních aktivitách podílejí, či mohou podílet, včetně subjektů z neziskové sféry.

9.1 Koordinátor prevence kriminality

Činnost koordinátorů prevence na městských částech se liší dle místních specifik. Na radnici Městské části Praha 10 vykonává koordinátor prevence následující činnosti:

- koordinuje politiku prevence kriminality na území Městské části Praha 10,
- koordinuje plnění úkolů vzniklých z koncepce MHMP v oblasti prevence kriminality,
- spolupracuje s ostatními odděleními odboru sociálního, s odborem školství apod.,
- připravuje podklady pro grantová řízení v oblasti prevence kriminality,
- podílí se na vyhodnocování grantů žádaných na MHMP organizacemi a školami MČ Praha 10,
- koordinuje a poskytuje odbornou pomoc při sepisování grantů a účelové státní dotace,
- poskytuje pracovníkům ÚMČ Praha 10 odborné konzultace v oblasti prevence kriminality,
- spolupracuje s Policií ČR, Městskou policií a dalšími subjekty státní správy a samosprávy v oblasti prevence kriminality,
- podílí se na vyhodnocení bezpečnostní situace na území hl.m. Prahy,
- poskytuje poradenskou činnost občanům v oblasti prevence kriminality,
- pravidelně se zúčastňuje jednání Koordinátorů prevence kriminality MČ Praha 1-22,
- zúčastňuje se seminářů, konferencí a odborných setkání v souvislosti s protidrogovou prevencí, pedagogickou činností, sociální prací, bezpečností, prevencí kriminality a sociálně patologickými jevy apod.

9.2 Protidrogový koordinátor

Zákonem č. 379/2005 o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami je obci umožněno zřídit pozici protidrogového koordinátora, případně zvláštní iniciativní nebo poradní orgán.

Protidrogoví koordinátoři městských částí Praha 1 až 22 mají svou významnou roli při realizaci aktivit právě ve své městské části. Působí především jako informační zdroj, koordinují dílčí aktivity a realizují potřebná opatření převážně na úrovni specifické primární prevence. Metodicky je řídí protidrogová koordinátorka HMP. Předávají a dostávají informace a přinášejí inspirace a zdroj podkladů ke společným opatřením. Setkávají se na pravidelných jednáních každý měsíc na MHMP. Kromě těchto setkání jsou operativně informováni o všech podstatných rozhodnutích orgánů kraje i státu. Může také podle své iniciativy vymýšlet a zajišťovat různé akce pro děti a mládež, které jsou zaměřené na prevenci před drogami a před závislostmi obecně. Předkládají protidrogové koordinátore HMP závěrečné zprávy o realizaci programů a vyúčtování přidělených prostředků. Konzultačně se podílejí na tvorbě krajských koncepčních materiálů.

Protidrogový koordinátor na úrovní obce má za úkol zajišťovat primární prevenci v oblasti drog, poradenství ohledně závislostí a případně má být i v kontaktu s drogově závislými, a měl by mít alespoň rámcový přehled jaké drogy a kde se na území obce vyskytují. Dále má sledovat poskytované služby, které jsou v této problematice k dispozici, a může dávat podněty pro vznik chybějících institucí, což znamená spolupráci s kolegy, magistrátem, s organizacemi, které se zabývají sociálně patologickými jevy mezi mládeží atp.

Dalším úkolem protidrogového koordinátora je získávání finančních prostředků na protidrogovou prevenci prostřednictvím grantů. Protidrogoví koordinátoři městských částí Praha 1 až 22 jsou garantem účelného a efektivního využití finančních prostředků přidělených z rozpočtu HMP.

9.3 Kurátor mládeže

Významnou roli v oblasti prevence zaujímají kurátoři mládeže, což jsou odborní pracovníci státní sociální pomoci, kteří se zabývají dětmi obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytují poradenskou a socioterapeutickou pomoc. Krom dalších činností analyzují situaci v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve svěřeném územním obvodu, podílí se na organizování a realizaci preventivních opatření směřujících proti kriminalitě mládeže, alkoholismu a drogové závislosti.

Na Praze 10 je pozice kurátora mládeže sloučena s funkcí protidrogového koordinátora. Dochází zde k obdobné situaci jako u výše uvedeného školního metodika

prevence (kapitola 6.3.) – k běžnému plnému pracovnímu úvazku je přidána další agenda. Důsledky tohoto opatření jsou obdobné.

9.4 Oblastní metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

Při pedagogicko psychologických poradnách (dále jen PPP) HMP byli ustanoveni obvodní metodici prevence rizikového chování v resortu školství. Jejich úkolem je pomoc při zajišťování specifické primární prevence na místní úrovni, konzultační, poradenské služby a časná intervence při zjištění problémů na konkrétním školském zařízení. Působí především jako informační zdroj, podílejí se na vzdělávání školních metodiků prevence, metodicky je řídí a realizují potřebná opatření převážně na úrovni specifické primární prevence. Metodicky jsou řízeni školskou koordinátorkou prevence rizikového chování pro HMP. Setkávají se na pravidelných jednáních 4x za rok na MHMP. Kromě těchto setkání jsou operativně informováni o všech podstatných rozhodnutích orgánů kraje i státu. Obvodní metodici spolupracují s školskými metodiky prevence, kteří jsou v HMP na školách všech typů.

Náplň činnosti oblastního metodika prevence v pedagogicko-psychologické poradně vymezuje Pokyn MŠMT[38]. Dle tohoto Pokynu zajišťuje v PPP:

a) specifickou prevenci sociálně patologických jevů6 a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem.

b) zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady (semináře) a poskytuje jim individuální odborné konzultace,

c) na žádost školy pomáhá ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky řešit aktuální problémy související s výskytem sociálně patologických jevů ve škole,

d) udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a jednotlivci, které se v kraji v prevenci angažují,

e) spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje,

f) pečuje o svůj odborný rozvoj formou dalšího vzdělávání v problematice specifické prevence.

[38] Myšlen *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*

9.5 Problematika dětí a mládeže v kontextu procesu komunitního plánování sociálních služeb na území MČ Praha 10

Poskytovatelé sociálních služeb, zařízení sociálních služeb (např. nízkoprahová zařízení, domy na půl cesty, terénní pracovníci, apod.) hrají na poli prevence významnou roli. V rámci procesu komunitního plánování sociálních služeb, který Městská část Praha 10 na svém území realizuje, je v současnosti ve fázi příprav prvního komunitního plánu, který by měl obsahovat časové rozmezí dvou let, tj. 2010 - 2012. V rámci organizace těchto příprav byla zřízena pracovní skupina „Rodina, děti, mládež".

Z realizované SWOT analýzy[39] v červnu 2008 vyplynulo mezi připomínkami na nedostatečnou informovanost o službách, na nevyhovující prostory, ve kterých jsou služby nyní poskytovány, na nedostatečné financování i upozornění na neexistenci nízkoprahového zařízení na území městské části Praha 10. Finanční problematika však byla definována jako nejpalčivější priorita, jelikož finanční nejistota má přímý vliv na rozsah, kvalitu, ale i samotnou existenci poskytovaných služeb. Finanční nejistota organizací je největší v prvních čtyřech měsících každého kalendářního roku, tedy v období, než dojde k převodu finančních prostředků získaných v různých dotačních řízeních na aktuální rok. Řešení tohoto systémového opatření je však dlouhodobé, je-li vůbec reálné.

V rámci vytyčených opatření bylo navrženo hledat sponzory v soukromém sektoru, usilovat o maximální využití vypisovaných grantů státních orgánů (zejména MPSV, MŠMT a MHMP), využití vypisovaných výzev z Evropského sociálního fondu.

Pracovní skupinou bylo doporučeno zřízení „Komunitního centra", které by nabízelo prostor pro pořádání přednášek, prostor pro hry a poskytování informací. „Komunitní centrum" by mělo sloužit i jiným sociálním skupinám, zejména seniorům, zdravotně znevýhodněným osobám.

Dalším navrhovaným opatřením v rámci příprav prvního komunitního plánu pro MČ Praha 10 je podpora volnočasových aktivit pro děti a mládež. Cílem tohoto opatření je umožnit dětem z rodin nacházejících se v krizi (např. rozvod rodičů, nezaměstnanost, nemoc v rodině, apod.) navštěvovat mimoškolní aktivity za minimální finanční spoluúčast.

Problematiku sociální prevence u cílové skupiny mládeže v rámci komunitního plánování sociálních služeb na území městské části Praha 10 v obecné rovině rámuje snaha o

[39] **SWOT analýza** je metoda, pomoci které je možno identifikovat silné (ang: **S**trengths) a slabé (ang: **W**eaknesses) stránky, příležitosti (ang: **O**pportunities) a hrozby (ang: **T**hreats), spojené s určitým projektem

zvyšování informovanosti o sociálně patologických jevech, o podporu vytváření zdravých postojů, ovlivňování hodnotové orientace a směřování k zdravému životnímu stylu.

9.6 Činnost skupiny specialistů na řešení kriminality mládeže v Praze 10

V lednu 2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který přinesl určité změny v oblasti řešení kriminality mládeže. Jednou z nich byla i skutečnost, že v rámci každé instituce, která se protiprávními činy mládeže zabývá, mají pracovat specialisté na mládež. Specialisté jsou k této činnosti proškoleni a měli by úzce spolupracovat.

Na jaře roku 2004 nabídla Probační a mediační služba ČR možnost využít zkušeností britských kolegů a v rámci projektu Phare bylo vytipováno v rámci ČR šest měst, kterým byla nabídnuta možnost zúčastnit se semináře, který vedli zástupci YOT (Výbor pro mladistvé pachatele).

V hlavním městě byla vybrána městská část Praha 10, neboť zde již byla zavedena meziresortní setkání zaměřená na prevenci kriminality pod patronací starosty.

V rámci dalšího jednání bylo projednáváno:

- podpora vzniku střediska výchovné péče[40](dále jen SVP) na území městské části Praha 10,
- zavedení Systému včasné intervence[41] (dále jen SVI) na území městské části Praha 10 (8.4. 2005 byla za tímto účelem vytvořena pracovní skupina).

Naplnění výše uvedených cílů v tuto chvíli stagnují. Původní záměr, zřídit v obvodu Prahy 10 oddělené pracoviště Střediska výchovné péče Praha 11 a zajistit tak dětem a rodičům z Prahy 10 lepší dostupnost služeb tohoto zařízení, zkrachoval pro nezájem pracovníků SVP Praha 11.

Zavedení SVI na území městské části Praha 10 uvázlo na podmínce metodiky SVI, kterou aby členy pracovního týmu byli i soudce pro mladistvé a státní zástupce. Oslovení

[40] Střediska výchovné péče jsou od r. 1991 součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Jejich cílem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje, zmírňovat, nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již rozvinutých poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a přispívat ke zdravému osobnostnímu rozvoji dětí.

[41] Základním posláním Systému včasné intervence je rychlá, adekvátní a efektivní reakce všech institucí, do jejichž působnosti spadá péče o rizikové a ohrožené děti, která směřuje k nápravě nežádoucího stavu – delikventního jednání dítěte, ohrožení dítěte, apod. SVI vytváří jednotné informační prostředí, které umožňuje koordinaci činnosti zapojených subjektů, zvyšuje kvalitu jejich práce a umožňuje zpětnou kontrolu přijatých opatření.

soudci i státní zástupci projevili o SVI zájem, ale zapojení do práce týmu z časových důvodů odmítli.

Další komplikací v zavádění SVI v obvodu Prahy 10 je jiné územní členění v podmínkách Policie ČR a územně správních celků[42], což se týká i informačních sítí jednotlivých subjektů.

9.7 Finanční podpora ze strany Městské části Praha 10

Městská část Praha 10 vypisuje každoročně grantové projekty zaměřených na zkvalitnění životních podmínek na jejím území. Jedná se o oblasti kultury a umění, vzdělávání, oblast sociální, protidrogovou, oblast sportu a životního prostředí. Program zaměřený na podporu sportu, tělovýchovy, volného času a vzdělávání zahrnuje následující aktivity:

- → Pořádání významných sportovních akcí pro děti a mládež,
- → Pořádání masových tělovýchovných a sportovních akcí- „Sport pro všechny“,
- → Pravidelná činnost sportovních center a center volného času pro děti a mládež,
- → Táborová činnost,
- → Volný čas,
- → Mezinárodní spolupráce v oblasti vzdělávání,
- → Akce pořádané v rámci „Dnů Prahy 10“.

Finanční prostředky na vypsané granty pochází z vlastních zdrojů Městské části Praha 10, z rozpočtu hlavního města Prahy a ze státních účelových dotací státních institucí - Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra a Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky.

[42] viz poznámka č. 26

10. Dotazníková šetření v letech 1996 a 1998

Pedagogicko-psychologická poradna v Praze 10, kterou výrazným způsobem v její činnosti podporuje ÚMČ Praha 10, na základě stále častějšího výskytu problematiky zneužívání návykových látek na základních školách iniciovala dotazníkové šetření, které mělo za cíl zmapovat situaci v regionu, který má poradna ve své gesci.

Šetření mělo za cíl zmapovat výskyt užívání návykových látek v osmých a dílčím způsobem i v devátých třídách. Dalším cílem šetření bylo hledání a popis těch faktorů a charakteristik, které mohou hrát roli v raných obdobích experimentování, ještě před nástupem případné závislosti. Hlavní sledované okruhy: volný čas, zájmové a hodnotové preference, vnímání atmosféry v rodině, rodičovská kontrola, výše kapesného, sebepojetí a vazby k vrstevníkům, informovanost o drogách a další dílčí faktory.

S odstupem dvou let, v roce 1998, bylo uskutečněno volně navazující šetření, které mělo za cíl zjistit, jak se situace v regionu změnila.

Obě šetření měla školním metodikům prevence poskytnout adekvátní zpětnou vazbu, na základě které by bylo možno sestavit preventivní programy na reálných skutečnostech.

10.1 Dotazníkové šetření v roce 1996

Průzkumu se zúčastnilo 1175 respondentů z 25 škol a 58 tříd. Osmých tříd bylo 50, devátých 8. Dívek v osmých třídách bylo 448, v devátých 88. Chlapců bylo v osmých třídách 505, v devátých 134. Počty a procentuální zastoupení žáků ukazuje následující tabulka:

Popis sledovaného souboru v roce 1996					
	dívky		chlapci		celkem
	počet	%	počet	%	počet
8. třídy	448	47	505	53	953
9. třídy	88	40	134	60	222
celkem	536	46	639	54	1175

Tabulka č. 8 Popis sledovaného souboru

10.1.1 Popis metody:

Nestandardizovaný dotazník obsahoval 26 otázek. Ve většině otázek žáci zaškrtávali z jedné nebo více nabídnutých alternativ, u některých i četnost výskytu.

Po předchozím projednání s řediteli jednotlivých škol byl dotazník zadán v listopadu a prosinci 1996 ve všech osmých a některých devátých třídách regionu Prahy 10, Prahy 15 a v přilehlých obcích. Průzkumu se zúčastnilo všech 25 škol v této oblasti.

10.1.2 Výstupy z šetření

Procento žáků, kteří mají zkušenost s drogou						
	dívky		chlapci		celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
8. třídy	53	11,8	71	14,1	124	13,01
9. třídy	25	28,4	28	20,9	53	23,87
celkem	78	14,6	99	15,5	177	15,06

Tabulka č. 9 Procento žáků, kteří mají zkušenost s drogou[43]

Z tabulky vyplývá, že v osmých třídách bylo v roce 1996 celkově 13% žáků, kteří již měli nějakou zkušenost s drogou. Prakticky se to týkalo každého sedmého chlapce a každé osmé dívky. K dramatickému nárůstu dochází v deváté třídě, kdy je celkový počet těch, kdo mají zkušenost s drogou, téměř dvojnásobný (z celkových 13% v osmé nárůst na 23,8% v deváté třídě).

[43] Soubor tvoří 177 žáků. Jsou to ti, kdo užili alespoň jednou některou (či některé) z následujících látek: marihuanu, hašiš, pervitin, LSD, trip, heroin, braun, jiné opiáty, extázi, těkavé látky, jinou drogu.

	dívky				chlapci				celkem	
	8. třídy		9. třídy		8. třídy		9. třídy			
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
marihuana	44	83	22	88	57	80,3	25	89,3	488,6	83,6
pervitin	5	9,4	4	16	3	4,2	1	3,6	46,2	7,3
LSD, tripy	4	7,5	1	4	3	4,2	2	7,2	32,9	5,7
heroin	1	1,9	3	12	2	2,8	1	3,6	27,3	4
extáze	2	3,8	3	12	2	2,8	0	0	25,6	4
ředidla	8	15,1	8	32	13	18,3	3	10,7	108,1	18,1
ostat. drogy	4	7,5	2	8	2	2,8	2	7,2	35,5	5,7

Tabulka č. 10 Četnost užívání jednotlivých drog

Z tabulky vyplývá, že nejčastěji užívanou skupinou drog v souboru žáků, kteří mají zkušenost s drogou, jsou kanabinoidy (marihuana nebo hašiš). Zkušenost s těmito látkami mají více než čtyři pětiny uživatelů (83,6%).

Zatímco četnost užívání marihuany je víceméně konstantní pro osmé i deváté třídy a není závislá na pohlaví, procento užívání tvrdých drog dramaticky roste v devátých třídách u dívek (pervitin z 9 na 116, heroin ze 2 na 12, extáze ze 4 na 12, ředidla z 15 na 32).

Procento žáků, kteří často kouří a pijí alkohol						
	dívky		chlapci		celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
8. třídy	36	8,0	13	6,2	67	7,0
9. třídy	19	21,6	17	12,7	36	16,2
celkem	55	10,3	48	7,5	103	8,8

Tabulka č. 11 Procento žáků, kteří často kouří a pijí alkohol

Časté pití alkoholu a kouření uvádí celkově 9% žáků. I zde je velký rozdíl mezi osmou a devátou třídou, nárůst je ze 7% v osmé na 16% v deváté třídě.

	doma se cítím	
	děti mající zkušenost s drogou	bez zkušenosti
spokojený	27%	44%
menší problémy	56%	50%
časté problémy	16%	5%
velmi nespokojený	1%	1%

Tabulka č. 12 Spokojenost v rodině

	výše kapesného za měsíc v Kč			
	do 50	51 - 200	201-500	501 a více
děti mající zkušenost s drogou	2%	14%	47%	37%
bez zkušenosti	11%	32%	45%	12%

Tabulka č. 13 Výše kapesného za měsíc

Jedna část průzkumu byla zaměřena na zjištění, jakými činnostmi a jak často, tráví děti svůj volný čas. Děti vybíraly z 15 činností a označovaly, jak často se jim věnují, zda denně nebo téměř denně, 1x – 2x týdně nebo jen občas.

K tabulkovému zpracování byly vybrány ty činnosti, u kterých je statisticky významný rozdíl mezi uživateli drog a ostatními. Jsou to: parta, kamarádi; návštěva diskoték, koncertů; posezení v kavárně, restauraci, klubu; návštěva heren, hra na automatech; víceméně nic, nudím se.

	denně	1+2x týdně	jen občas	neuvádí
zkušenost s drogou	67,2%	16,9%	6,8%	9,0%
bez zkušenosti	36,6%	21,7%	16,0%	25,7%

Tabulka č. 14 Parta, kamarádi

	denně	1+2x týdně	jen občas	neuvádí
zkušenost s drogou	2,8%	18,6%	40,1%	38,4%
bez zkušenosti	0,1%	3,5%	27,3%	69,1%

Tabulka č. 15 Návštěva diskoték, koncertů

	denně	1+2x týdně	jen občas	neuvádí
zkušenost s drogou	4,0%	14,1%	29,9%	52,0%
bez zkušenosti	0,3%	3,1%	16,5%	80,1%

Tabulka č. 16 Posezení v kavárně, restauraci, klubu

	denně	1+2x týdně	jen občas	neuvádí
zkušenost s drogou	1,1%	6,2%	18,6%	74,0%
bez zkušenosti	0,5%	0,6%	8,1%	90,8%

Tabulka č. 17 Hra na automatech, návštěva heren

	denně	1+2x týdně	jen občas	neuvádí
zkušenost s drogou	1,1%	3,4%	13,6%	81,9%
bez zkušenosti	0,9%	1,0%	10,7%	87,4%

Tabulka č. 18 Nedělá nic, nudí se

Šetření se zaměřilo i na problematiku subkultur. Na otázku: „Mezi kým by ses cítil dobře?“ vybírali žáci z následujících variant: pankáči, anarchisty, skejťáky, rockery, skiny, návštěvníky diskoték, nezávisláky, grafiťáky, rolery, mezi jinými, nevím, nemám názor.

	pankáči	anarchisti	rockeři	skejťáci	skini	nezávisl.	grafiťáci	roleři	mezi jinými	nevím
zkušenost s drogou	6%	7%	26%	42%	12%	23%	22%	12%	18%	6%
bez zkušenosti	0%	1%	6%	19%	4%	12%	8%	7%	34%	25%

Tabulka č. 19 Sympatie k hnutím a skupinám mládeže

Na koho se obrací děti se svými problémy, to mapovala samostatná část šetření. Žáci vybírali z následujících možností: na rodiče, na kamaráda/ku, na sourozence nebo na někoho z příbuzných, na učitele/ku, na někoho jiného, na nikoho, nechám si to pro sebe. Bylo možno označit více alternativ.

	rodiče	kamarády	sourozence / příbuzné	učitele	někoho jiného	na nikoho
zkušenost s drogou	42%	60%	22%	0,50%	7%	13%
bez zkušenosti	62%	42%	16%	0,50%	2%	16%

Tabulka č. 20 Na koho se děti obrátí, když mají nějaký problém

Co se týče oblasti informací o drogách, je zřejmé, že u žáků celkově převládá zájem o další informace o drogách, a to jak u uživatelů, tak i neuživatelů. U těch, kteří mají zkušenost s drogou, je však tento zájem větší, jak dokládá následující tabulka.

	nemám zájem	mám zájem
zkušenost s drogou	30%	70%
bez zkušenosti	40%	60%

Tabulka č. 21 Mám zájem dozvědět se o drogách více

10.2 Dotazníkové šetření v roce 1998

Průzkum opět realizovala PPP v Praze 10. Průzkumu se zúčastnily všechny školy v regionu, třídy byly vybrány náhodně. Hlavní pozornost byla věnována osmým třídám, opět však byl zařazen dílčí počet tříd devátých. Oproti předchozí studii byl do šetření zařazen menší počet respondentů (cca. 60% původního souboru), poměr zastoupení osmých a devátých tříd je obdobný (cca. 5:1), nestandardizovaný dotazník z předchozí studie byl upraven.

10.3 Srovnání výsledků z let 1996 a 1998

10.3.1 Oblast drog

Porovnáme-li výsledky s původním průzkumem v roce 1996, objevuje se alarmující skutečnost. Zatímco ve studii z roku 1996 bylo celkově 15% žáků, kteří měli zkušenost

s drogou, tak v roce 1998 byl nárůst více než padesátiprocentní – 23,8%. V předchozí studii byl také výrazný rozdíl mezi žáky osmých a devátých tříd (13% ku 24%). V roce 1998 se rozdíl snížil – 22% ku 33%. V osmých třídách je nárůst experimentace s drogami téměř stoprocentní a procento uživatelů je v osmé třídě téměř stejné, jako bylo před dvěma lety ve třídě deváté.

Ve srovnání s rokem 1996 se ukazuje téměř shodné procentuální užívání marihuany (83,6% ku 82,6%) a těkavých látek (18,1 ku 17,9). Naopak, u tvrdých drog dochází po dvou letech ke značnému procentuálnímu nárůstu. U pervitinu stouplo procento ze 7,3% na 11%; u heroinu ze 4% na 6,9%. Stejně tak u extáze a halucinogenů je zvýšení z 5,7% na 9,8%.

O marihuaně se často hovoří jako o vstupní bráně do „drogové kariéry". Proto průzkum zaměřil svou pozornost na zjištění, kolik dětí užívajících tvrdé drogy, uvádí také užití marihuany a kolik je těch, kteří uvádějí pouze užívání tvrdých drog bez zkušenosti s marihuanou. U LSD a extáze všichni uživatelé uvádějí také užití marihuany, u pervitinu z 19 dětí 16 uvádí také užití marihuany a u opiátů je to 10 dětí z 12. Je tedy vidět, že u výše jmenovaných látek, které dohromady užilo 60 dětí, pouze 5 z nich neužilo také marihuanu.

10.3.2 Obecné závěry

Oproti průzkumu z roku 1996 lze konstatovat následující:

a) Děti se zkušeností s drogou uvádějí menší rodičovskou kontrolu, tzn. že jejich rodiče méně často vědí, s kým a kde tráví svůj volný čas, mají menší problémy s chozením večer ven a domů přicházejí později. Dostávají vyšší kapesné, ale doma se cítí méně spokojeně.
b) Ve srovnání s rokem 1996 došlo v roce 1998 v osmých třídách k dvojnásobnému zvýšení těch, kteří mnohokrát a pravidelně kouří a zároveň pijí alkohol (z původních 7% došlo k nárůstu na 15%). V devátých třídách došlo ke zvýšení z 16% na 22%.
c) Co se týče jejich volného času, častěji tráví čas s partou a kamarády, více chodí na koncerty a diskotéky, do klubů, restaurací a kaváren, více hrají na automatech a tráví čas v hernách a častěji se nudí. Na druhou stranu stejně často jako ostatní sportují, navštěvují různé kroužky, ZUŠ, dívají se na televizi, poslouchají hudbu, apod..
d) Kamarády mají spíše mezi staršími přáteli, častěji znají někoho s rizikovým chováním a také projevují více sympatií k různým hnutím a skupinám mládeže (skejťáci, grafiťáci, apod.). Častěji se pokládají mezi svými spolužáky za oblíbené a mnohem častěji kouří a konzumují alkohol.

e) Se svými problémy se obracejí více než na rodiče na své kamarády, mají větší zájem dozvědět se o drogách více a mnohem častěji se setkaly s nabídkou drogy.
f) Co se týče jejich hodnotového systému, preferují více než ostatní děti zábavu, lásku a vzhled. Naopak zdraví je pro ně méně důležité.

O celé populaci zahrnuté do průzkumu lze konstatovat, že se značně zvyšují procenta dětí, které mají zkušenost s drogami a snižuje se věk, kdy k experimentování dochází.

Tuto skutečnost je velmi důležité zohlednit při tvorbě preventivních programů. Programy by měly klást i důraz na vyvážený hodnotový systém a zdravý životní styl s důrazem na odpovědný přístup k vlastnímu zdraví, na schopnost správného sebehodnocení, umění řešit problémy, apod.

PRAKTICKÁ ČÁST

11. Dotazníkové šetření „Tvoje Desítka“ na ZŠ v Praze 10 v roce 2008

V rámci získání relevantních dat ze života dětí a mládeže podnítil jsem, jako pracovník odboru sociálního, myšlenku realizovat dotazníkové šetření na všech třinácti, městskou částí Praha 10 zřizovaných, základních školách resp. na jejich druhém stupni. Tato myšlenka byla vedením odboru přijata a já byl pověřen jeho realizací. Průzkum se uskutečnil v termínu od 6.10.2008 do 23.10.2008.

Šetření se uskutečnilo formou dotazníku, který byl z pochopitelných důvodů anonymní. K vyplněným dotazníkům měli přístup jen pověření zaměstnanci ÚMČ Praha 10, kteří byli vázáni mlčenlivostí. Personál škol s vyplněnými dotazníky do styku nepřišel.

Skladba dotazníku akcentovala hodnotové zaměření mládeže, jejich volnočasové aktivity i kvalitu rodinného zázemí. Dále zohledňovala informovanost o návykových látkách respondentů a jejich zkušenosti se závislostmi. Další oblast mapovala způsoby jejich chování v problematických situacích. V neposlední řadě dotazník dával prostor k vyjádření jejich představ o úpravách prostor a aktivit ve škole, ale i v místě jejich bydliště, popř. všeobecně na území městské části Praha 10.

Vyhodnocení získaných dat proběhlo jak na úrovni městské části, tak i na úrovni jednotlivých škol. Získané výstupy měly posloužit především jako užitečný nástroj školním metodikům prevence při tvorbě preventivního programu před nežádoucími jevy pro každou jednotlivou školu. ÚMČ Praha 10 získané výstupy hodlal využít v rámci své politiky prevence kriminality, pro proces komunitního plánování sociálních služeb i jako podnětný materiál pro úpravu aktivit a prostor určených pro volnočasové vyžití mládeže.

11.1 Příprava a cíle šetření

Příprava a průběh šetření byly v kompetenci odboru sociálního ÚMČ Praha 10, resp. jej realizovalo oddělení projektu EU, které je jeho součástí.

Stěžejním cílem šetření bylo přinést věrohodná data z oblastí života a trávení volného času mládeže - pubescentů.

Dílčí cíle šetření:

- Získat představu o životní spokojenosti dětí, jejich postojích a hodnotách
- Popsat způsoby trávení volného času dětí a identifikovat případné rizikové formy trávení volného času.
- Zjistit míru informovanosti dětí o návykových látkách, popsat postoje dětí k nim a zkušenosti dětí s návykovými látkami
- Určit počet dětí ohrožených vybranými rizikovými faktory.

Získaná data měla posloužit jako cenný zdroj informací školním metodikům prevence při tvorbě preventivního programu před nežádoucími jevy u této cílové skupiny a to konkrétně pro každou jednotlivou školu.

Samotný Úřad městské části měl v úmyslu využít získané výstupy v rámci své politiky prevence kriminality, pro proces komunitního plánování sociálních služeb i jako podněty pro úpravu aktivit a prostor určených pro volnočasové vyžití mládeže.

Oddělení projektu EU, po oslovení několika komerčních subjektů, oslovilo Katedru sociální práce Filozofické fakulty UK, zda by měla o participaci na šetření zájem. Zástupci katedry souhlasili a katedra se stala odborným garantem šetření. Pracovníci katedry upravili stávající návrh znění dotazníku do finální verze. Konečná verze dotazníku obsahovala 23 většinou polootevřených otázek (viz Příloha č. 16.1.). V gesci pracovníků katedry bylo i následné statistické zpracování a vyhodnocení výsledků. Dle vyjádření katedry se jedná o projekt výjimečný nejen svým rozsahem (počtem zapojených škol, počtem do šetření zahrnutých tříd, rozsahem dotazníku), ale i tím, že šetření inicioval samotný Úřad městské části. Termín odevzdání výstupů šetření byl stanoven do 31.1. 2009.

Ve spolupráci s odborem školství byli dne 28.8. 2008 osloveni na pravidelném setkání všichni ředitelé základních škol, jejichž je městská část Praha 10 zřizovatelem. Byli osloveni s dotazem, zda mají zájem svou základní školu do šetření zařadit. Byli ujištěni, že na základě získaných dat nebudou školy vzájemně porovnávány, tj. nebudou tvořeny žádné „žebříčky lepších a horších škol“. V rámci zachování diskrétnosti bylo ředitelům přislíbeno, že získají obecné vyhodnocení za celou městskou část a konkrétní výstupy za svou školu. Vyhodnocení ostatních škol neobdrží.

Dne 3.9. 2008 se v sídle Pedagogicko psychologické poradny uskutečnila schůzka všech metodiků prevence z městské části Praha 10 a Praha 15. Metodici prevence z Prahy 10

byli osloveni obdobnými informacemi jako ředitelé škol a následně byly projednány organizační záležitosti, především stanovení jednotlivých termínů, ve kterých bude šetření postupně na jednotlivých školách realizováno.

11.2 Průběh šetření

Šetření proběhlo na druhém stupni základních škol, tj. v 6. – 9. třídě, vždy v jedné, náhodně vybrané, třídě v ročníku. Dotazník byl anonymní, pokud to bylo jen trochu možné, byli žáci, v zájmu maximální objektivnosti vyplňovaných údajů, rozsazování do lavic po jedné osobě. K vyplněným dotazníkům měli přístup jen zaměstnanci ÚMČ Praha 10, kteří dotazníkové šetření realizovali, navíc jsou vázáni mlčenlivostí. Zástupci škol s vyplněnými dotazníky nepřišli do kontaktu.

Již během samotného průběhu šetření se podařilo odhalit několik případů šikany i nevhodného rodinného zázemí mládeže. Citlivým způsobem, při zachování anonymity dotčených dětí, byli okamžitě na tyto skutečnosti příslušní metodici prevence upozorněni.

Možnost vyjádřit se k práci metodika prevence dostali v závěru šetření i samotní metodici a ředitelé škol. Mohli se vyjádřit dle svého uvážení, především nás však zajímalo:

- jaké skutečnosti by jim při práci metodika prevence pomohly,
- jak by jim mohl být při této práci Úřad MČ Praha 10 více nápomocen,
- doporučení pro politiku prevence patologických jevů mládeže na území MČ Praha 10.

Možnosti se vyjádřit však využili pouze dva metodici a pouze dvě ředitelky škol. Jejich zobecněná vyjádření uvádím dále v této práci.

11.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Do šetření , resp. výzkumného vzorku, který byl vybrán náhodným výběrem, bylo zahrnuto cca. 1300 dětí, což byla zhruba polovina všech žáků na druhém stupni základních škol v Praze 10 v daném školním roce. Z důvodu účasti na třídním výletu, nemoci, ale i odmítnutí ze strany rodičů, se šetření zúčastnilo “pouze“ 933 dětí středního a staršího školního věku (z šestých až devátých tříd) ze všech 13 základních škol, které se nacházejí na území Prahy 10. O něco více jsou v souboru zastoupeny dívky (459: 450). V každé škole byla náhodně vybrána do šetření jedna třída z každého ročníku.

TŘÍDA	6	7	8	9	CELKEM
n	245	243	212	233	933

Tabulka č. 22 Zastoupení žáků v šetření „Tvoje Desítka“ podle školních tříd

11.4 Rodinné zázemí

Většina (70%) dětí žije v úplné rodině s vlastními rodiči nebo novým partnerem rodiče. O partnera rodiče se jedná ve 13% případů z uvedených 70%.

Úplná rodina je rodina, v níž žijí dva dospělí lidé opačného pohlaví bez ohledu na právní vztah mezi nimi. Z hlediska demografie se za úplnou rodinu považuje i soužití muže a ženy bez uzavření sňatku; statistickým úřadem je toto soužití označováno za „faktické manželství“. Úplná rodina může a nemusí mít děti. Kategorie „neúplná rodina“ naproti tomu zahrnuje i rodiny, kde jsou manželé sezdáni, ale nežijí spolu.

Necelá třetina (30%) dětí žije pouze s jedním z rodičů, kterým je v naprosté většině případů matka dítěte. Podle populačních šetření obyvatel ČR jen 10% takových rodin tvoří rodiny, kde o dítě/děti pečuje otec nebo jiný příbuzný. V ostatních případech jsou to – nejčastěji - rozvedené matky, méně často matky svobodné a v malém počtu případů matky ovdovělé. (Národní zpráva o rodině, 2004).

Neúplné rodiny, ve kterých vychovává žena jedno nebo více dětí, nemusejí nutně zvyšovat riziko, že se dítěti nedostane všeho, co pro svůj zdravý vývoj potřebuje. Nicméně nepřítomnost otce v rodině a v průměru horší ekonomická situace těchto neúplných rodin (ve srovnání s rodinami úplnými) kladou na osaměle pečujícího rodiče vysoké nároky, kterým nejsou všichni tito rodiče schopni dostát.

11.5 Ohrožené děti

S ohledem na přehlednější interpretaci získaných dat jsme si definovali skupinu dětí, které považujeme potenciálně za ohrožené. Jedná se o děti, u kterých se vyskytly následující rizikové faktory. (K zařazení do skupiny stačil jeden rizikový činitel.)

- Uvádí časté problémy doma
- Je nespokojený/-á se svým životem
- Má zkušenost s marihuanou
- Užívá alkohol či cigarety
- Byl osobně účastníkem šikany

- Má čtyřky a pětky na vysvědčení

Dětí s těmito problémy a situacemi ohrožených je ve výzkumném souboru necelá polovina (447 dětí). Některé další charakteristiky budou vztaženy k takto definované skupině „ohrožených dětí“. Děti, u kterých se tyto rizikové faktory nevyskytly, budeme pro potřeby tohoto šetření označovat jako „nerizikové děti“.

11.6 Životní spokojenost dětí

Zcela nebo většinou spokojených se svým životem je 91% dětí. Doma se velmi spokojeno cítí 45% dětí. Naopak časté problémy doma má 47% dětí. Mezi dětmi, které jsou doma spokojené, je se svým životem nespokojeno pouze 10% dětí. Zatímco mezi dětmi deklarujícími časté problémy doma je nespokojena se životem více než polovina (51%). Spokojenost doma tedy silně ovlivňuje celkovou spokojenost dětí se svým životem.

Doma i celkově se svým životem jsou spokojenější chlapci.

V rámci celého souboru bylo většinou nebo naprosto nespokojeno se svým životem 8% dětí. Mezi dětmi, které žijí v domácnosti s nevlastním rodičem to byla necelá čtvrtina (23%).

Mezi ohroženými dětmi je se životem spokojeno 84% dětí (91% v celém souboru). Doma se cítí spokojeno 38% ohrožených dětí (45% v celém souboru). Ohrožené děti častěji žijí bez vlastního otce nebo s partnerem rodiče. Existuje souvislost mezi výskytem ostatních definovaných rizikových faktorů a životní spokojeností dětí.

Se svými problémy se děti celkově nejčastěji obrací na matku (74%). Výrazně méně je to u ohrožených dětí (64%) a naopak častěji u dětí bez rizikových charakteristik (84%). Druhou nejčastější osobou je kamarád – častěji u ohrožených dětí.
Ohrožené děti se také významně méně obrací na otce (31% ve srovnání se 48% dětí bez rizikových charakteristik) a tyto děti častěji uvádějí, že se nemají na koho obrátit (14% ve srovnání s 10% nerizikových dětí).

Všechna uvedená zjištění by měla vést k prověření toho, zda jsou zejména ohroženým dětem a jejich rodinám známé a dostupné poradenské, resp. další služby, které by jim mohly pomoci jejich problémy řešit.

11.7 Hodnoty a postoje dětí

Z 15 nabídnutých možností jsou pro všechny děti jednoznačně nejdůležitější rodina, zdraví a přátelé. Z volných odpovědí se výrazněji objevil pouze „sport“, který jako velmi důležitý označila 3% dětí.

rodina	**87%**
zdraví	**82%**
přátelé	**67%**
peníze	**17%**
známky ve škole	**45%**
úspěch	**38%**
zábava	**48%**
partner/láska	**44%**
vědomosti, znalosti	**41%**
vzhled	**23%**
zvířata	**42%**
životní prostředí	**40%**
koníčky	**30%**
být užitečný druhým	**33%**
práce	**32%**

Tabulka č. 23 Výskyt odpovědí „velmi důležité“ na otázku po důležitosti životních hodnot v rámci celého souboru

Dívky častěji než chlapci považují za velmi důležitou rodinu, přátele, zvířata a chtějí být užitečné druhým lidem. Chlapci více preferují peníze, známky ve škole, úspěch, zábavu, vědomosti, koníčky a práci.

S věkem dětí stoupá důležitost peněz a přátel, naopak klesá důležitost zvířat. U ostatních hodnot není patrný lineární trend související s věkem dítěte. Když srovnáme výpovědi ohrožených dětí s dětmi bez rizikových charakteristik, nalezneme některé zajímavé rozdíly. Ohrožené děti vnímají jako méně důležitou rodinu a zdraví, naproti tomu vnímají jako důležitější přátele. Pro ohrožené děti jsou ve srovnání s neohroženými dětmi důležitější peníze, zábava, partnerský vztah a vzhled. Nerizikové děti více preferují známky ve škole, znalosti a vědomosti. Důležitější jsou pro ně také zvířata a práce.

Tato zjištění potvrzují tendencí známou i z jiných šetření[44] - pokud není pro dítě dostatečnou oporou rodina, hledá tuto oporu ve vrstevnické skupině. Navíc se potvrzuje, že nerizikové děti jsou víc orientované na vzdělávací dráhu a mají silnější vazbu na školní prostředí. Prevencí sociálního selhání je hledání možností, jak u ohrožených dětí posílit vazbu na svět dospělých a jak je motivovat pro aktivní participaci na vlastním vzdělávání.

V další otázce se děti vyjadřovaly, zda souhlasí s výroky vztahujícími se k vybraným životním postojům.

	Celý soubor
Vím, že se musím vzdělávat	97%
Myslím, že mě moji nejbližší mají rádi	95%
Mám mnoho dobrých kamarádů	88%
Moji rodiče mě uznávají a já je taky	87%
Mám čas a prostor se učit	86%
Umím rozpoznat, co je dobro a zlo	84%
Blízcí poslouchají, co říkám a berou mě	81%
Můj otec se mi věnuje	71%
Vím, co chci v životě dělat	67%
Učitelé mě uznávají a já uznávám je	54%
Nemá smysl vždy říkat pravdu	50%
Hodila by se mi nějaká rada, co se životem	40%
Moje myšlenky jsou poslední dobou zmatené	38%
Zajímám se o věci mezi nebem a zemí	32%
Cítím se být sám /sama	19%
Věřím v Ježíše Krista	18%
Žádný z dospělých mi nerozumí	14%
Většinu volného času se nudím	12%

Tabulka č. 24 Výskyt odpovědí „souhlasím“ s následujícími výroky v rámci celého souboru

V odpovědích chlapců a dívek nalézáme určité rozdíly. Chlapci si častěji myslí, že mají dobré kamarády, že je rodiče uznávají, mají prostor učit se a umí rozpoznat dobro a zlo. Výrazně častěji mají pocit, že se jim otec věnuje. Na druhé straně výrazněji častěji soudí, že nemá smysl říkat pravdu. Dívky se cítí častěji osamělé, zmatené, mají pocit, že jim dospělí nerozumí a potřebovaly by nějakou radu. Naopak častěji než chlapci se cítí uznávány učiteli a také je více uznávají.

Se stoupajícím věkem všechny děti nabývají dojmu, že dokáží rozpoznat dobro a zlo. Současně klesá pocit, že se jim otec věnuje. Méně dětí s rostoucím věkem uznává učitele a

[44] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence. II*. Praha, Portál, 2003

více jich souhlasí s tím, že nemá cenu říkat pravdu. S věkem také stoupá počet dětí, které jsou zmatené a potřebovaly by nějakou radu, co se životem.

Významné rozdíly nalezneme v odpovědích ohrožených a nerizikových dětí. Nerizikové děti si častěji myslí, že je mají jejich blízcí rádi, mají dobré kamarády, uznávají svoje rodiče a jsou jimi uznávány. Častěji mají pocit, že jim jejich blízcí naslouchají, že umí rozpoznat dobro a zlo. Častěji se jim otec věnuje. Vysoký je rozdíl v postojích k učitelům. Ohrožené děti mají významně méně často pocit, že jsou učiteli uznávány a současně je uznávají. Častěji si myslí, že nemá smysl vždy říkat pravdu. Ohrožené děti se více cítí osamělé, zmatené, potřebovaly by radu, co se životem a více se zajímají o věci mezi nebem a zemí. Významně častěji se domnívají, že jim dospělí nerozumí. Častěji se nudí. Nerizikové děti vykazují společensky pozitivnější a vůči okolí otevřenější postoje. Ohrožené děti vnímají sociální vazby jako méně uspokojivé a méně podporující.

Z těchto dat vyplývá, že ohrožené děti s oslabenou vazbou na rodinu nenalézají možnost navázat náhradní vztah k dospělému ani v prostředí školy. Změnu by představoval individualizovaný přístup učitelů k žákům, ve kterém by mělo být klíčovým prvkem podporování kompetencí dítěte. Obecněji řečeno by měla být škola prostředím s pozitivním klimatem.

11.8 Kapesné dětí

Kapesné bylo definováno jako částka, kterou mohou děti týdně utratit podle svého uvážení.

do 50 Kč	23%
51 – 200 Kč	52%
201 – 500 Kč	16%
Více než 501Kč	8%

Tabulka č. 25 Týdenní kapesné dětí v celém souboru

Dívky mají častěji než chlapci kapesné do 200 Kč. Chlapci mají vyšší zastoupení ve skupině dětí s nejvyšším kapesným nad 500 Kč. V ostatních kategoriích nejsou významné rozdíly.

Děti z úplných rodin jsou častěji ve skupině s nejnižším kapesným do 50 Kč. Ve všech ostatních skupinách mají vyšší zastoupení děti z neúplných rodin. Důvodem může být to, že děti z neúplných rodin dostávají kapesné (peníze) od obou biologických rodičů.

S věkem se rozložení kapesného mění. Klesá počet dětí s kapesným do 50 Kč. Až do konce školní docházky je nejčastější kapesné v kategorii do 200 Kč, jehož zastoupení se mění jen mírně a spadá do ní více než polovina dětí. Nejvýraznější nárůst mezi 6. - 9. tř. je v kategorii do 500 Kč, které dostává 8% dětí z šestých tříd, ale již 22% dětí z 9. tříd. V nejvyšší skupině nad 500 Kč také dochází k mírnému růstu, ovšem i v devátých třídách dostává takto vysoké kapesné pouze 13% dětí.

Děti s kapesným 200 Kč a vyšším statisticky častěji pijí alkohol, kouří a mají zkušenost s marihuanou. Častěji mají čtyřky a pětky na vysvědčení. Naopak děti udávající nespokojenost se životem a problémy doma se výší kapesného od celého souboru neodlišovaly. Celkově mají ohrožené děti častěji než ostatní děti kapesné vyšší než 200 Kč.

Ukazuje se, že výše peněžní částky, kterou má dítě volně k dispozici může být činitelem zvyšujícím jiná dítěti hrozící rizika. Toho si rodiče pravděpodobně vědomi nejsou. Někteří rodiče dokonce mohou nedostatek času a zájmu o dítě vyvažovat penězi, které mu dávají. Přiměřený zájem všech dospělých angažovaných při výchově dítěte o to, kolika penězi dítě disponuje a jak s nimi disponuje, je na místě.

11.9 Volný čas dětí

Děti vybíraly z nabídnutého přehledu volnočasových aktivit a označovaly četnost, s jakou tuto aktivity vykonávají. K seznamu mohly doplnit další aktivity, které v něm nebyly.

Nejčastější aktivitou dětí ve volném čase je sledování televize (příp. DVD, video), kterému se denně věnuje 78% dětí! Téměř tři čtvrtiny dětí (74%) denně poslouchají hudbu. Dvě třetiny (68%) dětí se denně připravují do školy a téměř stejný počet (65%) tráví denně svůj čas s kamarády, s partou. Zhruba polovina dětí denně hraje počítačové hry (43%) a brouzdá po internetu (54%), ale také se stará o domácí zvíře (51%). Třetina dětí (32%) si denně čte. V trávení volného času výrazně převažují neorganizované formy a aktivity. 43% dětí uvádí, že se denně věnuje sportu ať už organizovaně či neorganizovaně. Více než dvě třetiny dětí uvedly, že nenavštěvují žádnou organizovanou volnočasovou aktivitu jako

umělecký, výtvarný či hudební kroužek, nehrají na hudební nástroj ani nejsou členy žádného turistického nebo jiného oddílu. Ze spontánně jmenovaných aktivit se nejčastěji objevil tanec, procházky, fotbal, nakupování a jízda na koni.

počítačové hry	denně nebo téměř	43%
	1x - 2x týdně	30%
	méně často	18%
	nikdy	7%
brouzdání a chatování na internetu	denně nebo téměř	54%
	1x - 2x týdně	21%
	méně často	16%
	nikdy	7%
počítač mimo hry a internet	denně nebo téměř	26%
	1x - 2x týdně	27%
	méně často	32%
	nikdy	12%
hra na automatech, návštěva heren	denně nebo téměř	0%
	1x - 2x týdně	1%
	méně často	10%
	nikdy	86%
návštěva diskoték, koncertů	denně nebo téměř	1%
	1x - 2x týdně	7%
	méně často	56%
	nikdy	34%
umělecké, dramatické, výtvarné kroužky	denně nebo téměř	3%
	1x - 2x týdně	16%
	méně často	18%
	nikdy	61%
posezení v kavárně, restauraci	denně nebo téměř	2%
	1x - 2x týdně	21%
	méně často	61%
	nikdy	14%
sběratelství	denně nebo téměř	7%
	1x - 2x týdně	11%
	méně často	31%
	nikdy	49%
víceméně nic, nudím se	denně nebo téměř	4%
	1x - 2x týdně	13%
	méně často	43%
	nikdy	38%
organizované kroužky (skaut, vodáci apod.	denně nebo téměř	5%
	1x - 2x týdně	11%
	méně často	16%
	nikdy	65%
hra na hudební nástroj	denně nebo téměř	5%
	1x - 2x týdně	9%
	méně často	14%
	nikdy	70%
individuální hodiny se soukromým učitelem	denně nebo téměř	1%
	1x - 2x týdně	15%
	méně často	11%
	nikdy	70%

poslech hudby	denně nebo téměř	74%
	1x - 2x týdně	14%
	méně často	9%
	nikdy	1%
parta, kamarádi	denně nebo téměř	65%
	1x - 2x týdně	23%
	méně často	9%
	nikdy	2%
kino	denně nebo téměř	2%
	1x - 2x týdně	9%
	méně často	83%
	nikdy	4%
příprava do školy	denně nebo téměř	68%
	1x - 2x týdně	19%
	méně často	9%
	nikdy	2%
sport	denně nebo téměř	43%
	1x - 2x týdně	38%
	méně často	13%
	nikdy	3%
péče o zvířata	denně nebo téměř	51%
	1x - 2x týdně	16%
	méně často	14%
	nikdy	17%
četba knih, časopisů, novin	denně nebo téměř	32%
	1x - 2x týdně	33%
	méně často	27%
	nikdy	6%
televize, DVD, video	denně nebo téměř	78%
	1x - 2x týdně	15%
	méně často	6%
	nikdy	0%

Tabulka č. 26 Výskyt odpovědí na otázku, jak často dítě vykonává uvedenou činnost

Data potvrzují masivní vliv medií na utváření dětské psychiky. Rodičovský monitoring toho, jaké mediální obsahy dítě konzumuje, je dnes nepominutelným atributem odpovědného rodičovství. I škola by měla vědět o tom, jak se dítě formuje v kontaktu s médii a využívat toho v procesu vzdělávání. Obecný trend k zesilování pasivních forem trávení volného času potvrzují současné české i evropské výzkumy mládeže. Samotná nabídka příležitosti k aktivnějšímu trávení volna nestačí. Aktivity jsou přínosné tehdy, kdy je vede způsobilý a pro děti přitažlivý dospělý. Pokud nikdo takový není, mohou se spontánní skupinové aktivity zejména u ohrožených dětí zvrhnout do protispolečenského chování. Na druhé straně představuje jisté riziko i takový denní režim, ve kterém má dítě „naorganizováno“ příliš mnoho kroužků nebo jiných řízených aktivit.

Většina dětí (84%) tráví svůj volný čas na území Prahy 10. Mimo Prahu 10 častěji vyrážejí ohrožené děti. Nejčastější spontánní odpovědí na dotaz po místě trávení volného času je hřiště, doma, nákupní centrum a park. Z konkrétních lokalit jsou to zejména Strašnice, Vršovice, Malešický park, Hostivař, Eden, Zahradní Město, areál Hamr Sport, Heroldovy sady, Sokol Vršovice.

Z nabízených subkultur se děti výrazně nejčastěji přikláněly k subkultuře skate. Následovali fotbaloví fanoušci, tvůrci grafity, návštěvníci diskoték, rockových koncertů a posluchači stylu metal. Ostatní skupiny se vyskytovaly méně často (viz. následující tabulka) Ze spontánně jmenovaných skupin, které nebyly na seznamu se výrazněji objevili tzv. hip hopeři. Více než čtvrtina dětí (27%) se neidentifikuje se žádnou subkulturou.

skejťáci	**40%**
žádná z těchto skupin	**27%**
fotbaloví fanoušci	**24%**
grafiťáci	**22%**
návštěvníci diskoték	**21%**
rockeři nebo Italisti	**15%**
EMO	**7%**
návštěvníci house party nebo technaři	**7%**
pekáči	**6%**
anarchisté	**4%**
skinheadi nebo hooligans	**4%**
squateři	**2%**

Tabulka č. 27 Náklonnost k subkulturám

Mezi dívkami a chlapci můžeme ve způsobu trávení volného času vidět určité rozdíly. Dívky častěji poslouchají hudbu, připravují se do školy, pečují o zvířata a čtou. Častěji navštěvují umělecké či výtvarné kroužky. Ze spontánně jmenovaných aktivit preferují dívky tanec a nakupování. Chlapci výrazně častěji sportují, hrají počítačové hry a poněkud častěji než dívky se nudí.

Pod vlivem věku dochází v trávení volného času k vývoji. Snižuje se intenzita přípravy do školy. Klesá počet dětí, které pravidelně sportují. Zdá se, že ke konci školní docházky poněkud klesá zájem o hraní počítačových her a naopak stoupá využití počítače k brouzdání po internetu a chatování. Se stoupajícím věkem děti častěji navštěvují diskotéky, koncerty, restaurace a kavárny. Klesá počet dětí navštěvujících organizované aktivity. I starší

děti stále tráví většinu volného času na území Prahy 10, ale stoupá počet těch, kteří vyrážejí za hranice městské části.

Zatímco u některých subkultur zůstává jejich oblíbenost stabilní, u jiných se s věkem dětí mění. S věkem roste zejména obliba skejťáků, návštěvníků diskoték, rockerů, pankáčů a hip hoperů. S věkem zřejmě stoupá i celková potřeba dětí identifikovat se s některou ze subkultur, neboť klesá počet dětí, které se nehlásí k žádné z nich. Zatímco v 6. třídě se žádnou skupinou nesympatizuje téměř třetina dětí (32%), na konci základní školy je to již jen pětina (21%).

I ve způsobu trávení volného času nalezneme významné rozdíly mezi nerizikovými a ohroženými dětmi. Ohrožené děti častěji poslouchají hudbu, sledují televizi, brouzdají po internetu. Častěji se věnují neorganizovaným aktivitám, navštěvují kavárny, restaurace, diskotéky, častěji mají zkušenost s hraním na automatech. Častěji se nudí.

V přehledu uvedené subkultury samy o sobě riziko nepředstavují, za předpokladu, že příslušné skupiny respektují společenské normy. Tzv. pokud není návštěva diskotéky spojena s užíváním drog, pokud není sprejování spojeno s ničením domovních fasád, pokud se neskejtuje na místech, kde by byli ohrožováni jiní občané atd. Vytváření příležitostí k nerizikovému způsobu manifestace subkulturní příslušnosti dětí a mládeže a současně sledování toho, jestli přitom nedochází k porušování norem je legitimní způsob podpory mládeže ze strany samospráv i orgánů státu.

11.10 Informovanost, postoje a zkušenosti s návykovými látkami.

První část otázek věnovaných drogové problematice byla zaměřena na to, jak vnímají děti jednotlivé druhy návykových látek, za jak nebezpečné je považují.

Podle očekávání děti projevily největší toleranci vůči legálním drogám – alkoholu a cigaretám, které nepovažuje za nebezpečné příp. pouze za mírně nebezpečné 54% resp. 47% dětí! Z dalších návykových látek považují děti za nejméně nebezpečné marihuanu (37%), lysohlávky (20%), extázi (13%) a hašiš (11%). Naopak za vysoce nebezpečné jsou považovány pervitin, heroin a kokain, která takto označila více než polovina dětí.

Chlapci častěji než dívky označili jako nebezpečný toluen, crack, LSD a hašiš. Dívky významně častěji nedokázaly jmenovanou drogu zařadit, což naznačuje nižší informovanost. Chlapci vnímají alkohol jako méně nebezpečný než dívky. U cigaret nebyl prokázán významný rozdíl.

S věkem	nikdy	22%
	jen jednou	23%
	několikrát	31%
	užívám občas	19%
	užívám pravidelně nebo často	4%
cigarety	nikdy	42%
	jen jednou	26%
	několikrát	16%
	užívám občas	8%
	užívám pravidelně nebo často	8%

Tabulka č. 28 Zkušenost s užíváním alkoholu a cigaret v rámci celého sledovaného souboru

Jak je patrné z předchozí tabulky, mají děti s cigaretami a alkoholem značnou zkušenost. Téměř čtvrtina dětí občas nebo pravidelně pije alkohol a 16% kouří!

Z ostatních drog je nejrozšířenější marihuana, kterou vyzkoušelo alespoň jednou 20% dětí. 8% dětí s ní má opakovanou zkušenost. S ostatními drogami udávají zkušenost 1-2% dětí. Při velikosti zkoumaného vzorku to znamená, že každou z vyjmenovaných drog zkusilo cca 10-20 dětí. Rozdíly mezi chlapci a dívkami se neprokázaly.

S věkem jasně stoupá zkušenost s marihuanou (2% v 6.tř., 17% v 9.tř.). U ostatních drog vzhledem k nízkému počtu případů nelze takové zobecnění provést. Zajímavé je, že již v 6.tř. 2% dětí udávají zkušenost s marihuanou a lysohlávkami.

Významnou roli hraje věk u cigaret a alkoholu. Zatímco v 6.tř. pije občas nebo pravidelně 8% dětí, v 9.tř. je to již celých 38%. U cigaret vzroste toto číslo ze 2% na 28%. Znamená to, že na konci základní školní docházky více než čtvrtina dětí pravidelně kouří a více než třetina pravidelně pije alkohol!

Děti, které jsou nespokojené se svým životem a mají problémy doma, častěji kouří a pijí alkohol. O něco častěji i kouří marihuanu.

V případě problémů s drogami by děti nejčastěji hledaly pomoc u rodičů (57%). Dále by se obrátily na kamarády (30%) a protidrogovou poradnu (27%). Dívky by se podstatně častěji obrátily na kamarády nebo na linku důvěry, chlapci na lékaře. Se stoupajícím věkem by děti méně hledaly pomoc u rodičů a více u kamarádů. Nerizikové děti by se častěji obracely na rodiče, ohrožené děti na kamarády. Ohrožené děti by problém s drogami častěji tajily.

Děti se cítí být dobře informovány o alkoholu a cigaretách. Čtyři pětiny dětí si myslí, že vědí vše, co potřebují. Lépe se cítí být informovány dívky. Více informací o alkoholu a cigaretách mají kupodivu ohrožené děti. Více než polovina (57%) dětí má dostatek informací o drogách. Více děvčat uvádí, že by potřebovalo informace doplnit. Lépe informovány o drogách jsou také ohrožené děti.

Jako místo, kde lze na Praze 10 sehnat drogy děti nejčastěji spontánně uváděly:

- všude,
- Koh-i-noor,
- Strašnice,
- Vršovice,
- Skalka,
- Vršovické nádraží.

11.11 Šikana

15% dětí se stalo přímým účastníkem šikany, častěji chlapci než dívky. Třetina dětí (32%) byla svědkem šikany. Přihlížejícími byly častěji dívky. Celkem téměř polovina (47%) dětí má se šikanou bezprostřední zkušenost. Další čtvrtina (27%) dětí o ní slyšela a posledních 26% o šikaně ve svém okolí vůbec neví.

S věkem stoupá počet dětí, které byly svědky šikany a naopak klesá počet dětí bez informací o šikaně ve svém okolí. Mezi ohroženými dětmi je výrazně vyšší zastoupení těch, které byly přímými účastníky šikany. Nerizikové děti častěji o šikaně ve svém okolí nevěděly.

Více než dvě třetiny dětí (69%) má o šikaně dostatek informací, častěji dívky. S věkem stoupá informovanost o šikaně. Ohrožené děti mají o šikaně celkově lepší povědomí.

11.12 Prevence

Dvě třetiny dětí absolvovaly ve škole preventivní program zaměřený na alkohol, kouření, drogy nebo šikanu. Více než polovina dětí (53%) ho shledala zajímavým. Pro 13% to byla ztráta času. Častěji se programu zúčastnily dívky.

Čím starší děti, tím častěji již absolvovaly preventivní program, ale současně ho tím častěji považovaly za ztrátu času. Stejně tak ho jako ztrátu času více viděly ohrožené děti.

Abusus cigaret a alkoholu je na vysoké úrovni. Osvětové kampaně pouze "odrazující" děti od návykových látek nebo šikanování nejsou dostatečně účinné. Děti skutečně „vědí všechno", možná jen více bagatelizují negativní účinky některých návykových látek. Účinnou prevencí těchto rizikových způsobů chování by mohly být komplexní programy posilující zdravý způsob života, dobré vztahy k lidem v rodině, dobré vztahy k vrstevníkům, sebedůvěru, komunikační schopnosti, schopnost pomáhat jiným, zvládání silných negativních emocí, řešení konfliktů, realistické formulování životních cílů a strategií jejich dosahování.

11.13 Děti a Praha 10

Několik otázek bylo zaměřených na přání dětí vztahující se k jejich škole resp. celé městské části Praha 10.

bazén	**37%**
diskotéka	29%
stěny pro tvorbu graffiti	28%
hřiště na míčové hry	25%
posilovna	23%
rampy na skate a brusle	22%
horolezecká stěna	21%
klubovna	16%
tělocvična	18%
kulečník	17%
stolní fotbal	17%
knihovna	17%
zkušebna	13%
tančírna	13%
výtvarné prostory	12%
poradna pro mladé	8%
elektronické šipky	7%
poradna pro drogově závislé	5%
klub turistů	4%
kostel	4%

Tabulka č. 29 Odpověď na otázku Jaký prostor pro trávení volného času kolem sebe postrádáš?

bazén
počítače
skříňky
automaty na jídlo
bufet
posilovna
nový, pohodlnější nábytek
hřiště
stolní fotbal
ping-pong
klubovna
interaktivní tabule
klimatizace
knihovna

Tabulka č. 30 Vybavení škol, které děti nejvíce chtějí (sestupně podle četnosti odpovědí)

návštěva kina
výlety
sport a sportovní
diskotéky
soutěže
bazén
Divadlo
Exkurze

Tabulka č. 31 Přehled akcí, které by děti uvítaly (sestupně podle četnosti odpovědí)

Tyto tabulky ukazují dětmi preferovaná prostředí a příležitosti. Samo o sobě však vytvoření/zpřístupnění těchto prostředí, resp. vytvoření těchto příležitostí nevede automaticky k tomu, že by u dětí byly posíleny pro-sociální sklony, resp. že by byl ještě v jiných ohledech posílen žádoucí vývoj jejich osobnosti. Žádoucí vývoj dítěte vyžaduje příznivou vztahovou síť, ve které větší role připadá dospělým a jistá role i vrstevníkům. Rodiče v dnešním typu společnosti nemají a nemohou mít vliv na vše, co se s dítětem děje. Dospělí lidé, kteří se dětem věnují v jejich volnu mohou a mají být ne-příbuzní. Musí však představovat atraktivní model chování; současně by mělo jít o chování, které bude v dospělosti dítěti prospěšné v jeho sociálním fungování.

11.14 Doporučení metodiků prevence

V závěrečné fázi dotazníkového šetření, resp. před odevzdáním vyplněných dotazníků Katedře sociální práce k vyhodnocení, byli v rámci poděkování za bezproblémovou spolupráci během šetření osloveni metodici prevence na všech školách s výzvou, aby sdělili, jaké skutečnosti by jim při práci metodika prevence pomohly a jak by jim mohl být při vykonávání pozice metodika prevenci Úřad MČ Praha 10 více nápomocen. Metodikům bylo s tímto sdělením řečeno, že jejich vyjádření se stanou součástí průzkumu, resp. jeho vyhodnocení. Jejich vyjádření se tak stanou součástí závěrečné zprávy z výzkumu, dostanou se tedy do rukou vedení radnice a je větší pravděpodobnost, že budou „vyslyšena“. Možnosti se vyjádřit využili pouze dva metodici prevence ze třinácti, čímž je vypovídající hodnota za tuto skupinu zanedbatelná, a tak se vyjádření metodiků prevence součástí výzkumu nestala. Jejich doporučení v této své práci však uvádím, lze je shrnout do následujících pěti bodů:

1. Poskytnout školním metodikům prevence seznamy organizací a sdružení (které se zabývají prevencí), které mají samy vyřízené granty na své programy pro školy. Ideální by bylo je zasílat v červnu před začátkem nového školního roku. Je velký problém tyto programy platit

z peněz rodičů dětí a žádat každý rok o grant je také vysilující (pro pedagoga-pomocný pedagogický personál je sen českých škol).

2. Nabídnout služby psychologa na každé škole.

3. Zajistit, aby městská policie mohla personálně zajistit pravidelnou hlídku v době před začátkem vyučování (7-8 hod)a koncem (13-16hod) v okolí každé ZŠ. Předešlo by se potížím s kuřáky, konzumenty alkoholu, sprejery…

4. Vznik pozice hlídače / správce hřišť a parků. Nejen, že by se zabránilo devastaci, ale mohli by i včas poskytnout třeba první pomoc (i „pejskaři" by víc uklízeli po svých „miláčcích").

5. Zájmové kroužky zdarma (symbolickou částku)– mohli by je vést praktikanti (hip hop tanec, míčové hry, práce s ICT technologiemi).

Metodici prevence byli osloveni i s prosbou, aby se vyjádřili k následujícímu zvažovanému záměru, který by mohl být financován z Evropského sociálního fondu, resp. z jeho Prioritní osy 3 – Modernizace počátečního vzdělávání, z oblasti aktivit „Podpora žáků a studentů se specifickými vzdělávacími potřebami". Zvažovaný záměr: na všech 13 městskou částí zřizovaných ZŠ realizovat doučovací bloky pro žáky, kteří jsou sociálně, zdravotně nebo tělesně znevýhodněni[45]. V praxi by mohl záměr vypadal tak, že by se po standardní výuce konaly 1-2x týdně doučovací bloky v délce dvou vyučovacích hodin. Svým způsobem (především u dětí z sociálně znevýhodněných[46]) by se také jednalo o prevenci patologických jevů.

Vzhledem k výše zmiňované zanedbatelné odezvě metodiků prevence myšlenka realizace tohoto záměru vyzněla do ztracena.

[45] dle § 16 školského zákona č. 561 / 2004 Sb.
[46] Tamtéž; „*Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona*
a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu".

11.15 Doporučení ředitelů škol

Obdobnou výzvou jako metodici prevence byli osloveni i ředitelé škol. Z jejich řad na výzvu reagovali dva. Jejich doporučení lze zobecnit do následujících bodů:

1. Přidělení pevné částky, která by byla účelově čerpaná na zajištění programů primární prevence. Zajištění programů primární prevence je totiž finančně značně náročné. Škola každoročně žádá o grant MHMP, jeho přidělení a přidělená částka jsou však nejisté a nepokryjí celkové náklady. Jednodušším řešením by bylo dostávat tyto (nejisté) finanční prostředky nikoli prostřednictvím grantu, ale formou každoroční účelové dotace.

2) Zajištění odborných seminářů pro všechny učitele (nejen pro výchovné poradce a preventisty), které by zahrnovaly prevenci sociálně patologických jevů a také se zaměřily na ochranu učitelů před „syndromem vyhoření“.

3) Využít výsledků šetření „Tvoje desítka“ - seznámit rodiče s riziky, rizikovými místy v Praze 10 a poskytnout jim základní informace pro prevenci sociálně patologických jevů v rodinách.

4) Při projednávání a snaze o řešení problémů některých (ohrožených) žáků navázat oboustrannou spolupráci s OSPOD[47]. Zatím se spolupráce pohybuje často v rovině předávání písemných zpráv směrem od školy k OSPOD bez potřebné zpětné vazby. Zpětná vazba je však nezbytná, protože s dětmi přichází zástupci školy do kontaktu, pracují s nimi, a zákonní zástupci potřebné (či pravdivé) informace škole někdy neposkytují.

5) Čím dál tím více se objevuje nezastupitelnost a nepostradatelnost školního psychologa ve škole, alespoň na částečný pracovní úvazek. Psycholog by pracoval přímo v prostředí školy s ohroženými dětmi, poskytoval konzultace pedagogům, spolupracoval s rodiči. Ze mzdových prostředků jej však zaplatit nelze, v limitu počtu pracovníků se s ním nepočítá. Pak by se nabízelo vytvářet v tomto smyslu tlak na MHMP při přidělování mzdových prostředků.

[47] OSPOD - oddělení sociálně právní ochrany dětí

11.16 Prezentace služeb střediska Triangl

Jako návazná fáze na realizované šetření se dne 9.4. 2009 uskutečnila schůzka zástupců škol (metodici prevence, popř. ředitelé škol) se zástupci střediska Triangl. Středisko Triangl je součástí Centra sociálních služeb Praha. Jedná se o specializovanou poradnu pro děti, mládež a rodinu.

V rámci prevence sociálně patologických jevů na půdě školy připravuje každý rok programy pro třídy, u kterých je žádoucí, aby absolvovaly primárně preventivní program se specifickým zaměřením (komunikace, šikana, závislosti, sexuální rizikové chování, apod.) nebo je v nich nutné řešit již rozvinutý problém v rámci třídního kolektivu. Pak se již jedná o intervenční program.

V preventivních programech[48] se Triangl zaměřuje na první až deváté třídy. Programy jsou realizovány formou zážitkové pedagogiky a jsou připravovány pro potřeby každé jednotlivé třídy. Vždy jsou však zaměřeny pouze na jedno téma. Před realizací programu se zpravidla uskuteční dvě až tři schůzky s třídním učitelem dané třídy a výchovným poradcem školy. Spolupráce s třídním učitelem je při realizaci těchto programů nezbytná. Program obsahuje tři setkání v intervalu po jednom měsíci. Sezení vedou vždy dva lektoři, terapeuti.

Intervenční program obsahuje čtyři setkání. Lektoři se potřebují seznámit s historií problému. Cílem programu není pouze odstranit problém, ale třeba „jen“ zahájit jeho další lepší vývoj. Setkání s třídním učitelem se realizuje před i po realizaci programu.

Ve své činnosti se Triangl zaměřuje i na pedagogy, kteří chtějí konzultovat problematiku práce s třídním kolektivem, mají zájem o navázání spolupráce v rámci primárně preventivního či intervenčního programu nebo mají zájem zúčastnit se vzdělávacího semináře. Středisko realizuje i tzv. Balintovské skupiny z řad pedagogických pracovníků, které slouží i jako prostředek prevence před syndromem vyhoření.

Na schůzce byli zástupci škol seznámeni s připravovaným programem na školní rok 2009 / 2010, se systémem objednávání programů a s jejich realizací. Byli informováni i o skutečnosti, že kapacita Trianglu je velmi omezena, jelikož poskytuje své služby všem základním školám na území hl. m. Prahy. Jistou, avšak vzhledem k chráněnému prostředí

[48] Pro rok 2009 byly střediskem Triangl připraveny programy s následujícími tématickými okruhy:

1. Komunikační dovednosti aneb Jak s druhými mluvit a také jak se slyšet?
2. Partnerská a sexuální problematika aneb Kluci jsou z Marsu holky z Venuše?
3. Problematika šikany aneb Nemusíme být nejlepší přátelé, ale můžeme se k sobě chovat fér.
4. Sebepoznání aneb Jak dobře se znám?
5. První pomoc aneb Co dělat, když se něco přihodí?
6. Hodnoty a postoje aneb Čeho si cením a co je pro mě důležité?
7. Závislost aneb Každý máme něco, čeho je těžké se vzdát.

pochopitelnou, komplikací je i to, že programy se realizují v sídle Trianglu na Černém mostě. Je tedy nutné do tohoto sídla dojíždět, což u vzdálenějších škol může vyžadovat dosti času. Značnou výhodou je fakt, že služby Centra sociálních služeb Praha, potažmo střediska Triangl, jsou hrazeny z rozpočtu Magistrátu hl. m. Prahy, jsou tedy klientům, v tomto případě školám, nabízeny bezplatně.

Ze schůzky vyplynulo, že někteří zástupci škol o nabídce služeb Trianglu zatím nevěděli. Většina přítomných zástupců měla o přihlášení své školy do programu Trianglu na příští školní rok zájem, byli však upozorněni, že ze třinácti škol z Prahy 10 je ze strany Trianglu reálné uspokojit maximálně 2 až 3 školy.

12. Závěry šetření

12.1 Porovnání výstupů z let 1998 a 2008

Porovnávat výstupy z šetření v letech 1996 a 1998 je komplikované a do určité míry zavádějící, jelikož oslovený vzorek respondentů v devadesátých letech se neshoduje s osloveným vzorkem v roce 2008 (v devadesátých letech bylo osloveno více škol, tj. i mimo území MČ Praha 10), dále si společenský vývoj po deseti letech v roce 2008 vyžádal doplnění dotazníku o nové položky a přeformulování některých otázek stávajících, navíc pro většinu otázek byly respondentům v jednotlivých letech nabídnuty rozdílné škály pro odpovědi.

Přesto se lze o určité obecné závěry ve formě porovnání odpovědí, i když pouze u některých otázek a v obecné rovině, pokusit:

spokojenost v rodině			
	rok 1998		rok 2008
	zkušenost s drogou	bez zkušenosti	
děti doma spokojené	23%	38%	45%
časté problémy doma	13%	7%	47%

Tabulka č. 32 Porovnání odpovědí z let 1998 a 2008 na dotaz spokojenosti v rodině

Z tabulky lze vyčíst, že děti experimentující s drogou jsou doma méně spokojené. V porovnání s rokem 2008 lze konstatovat nárůst spokojenosti dětí doma.

Hodnoty - výskyt odpovědi "velmi důležité"			
	rok 1998		rok 2008
	zkušenost s drogou	bez zkušenosti	
zdraví	78%	84%	82%
zábava	45%	22%	48%
láska	72%	55%	44%
vzhled	28%	17%	23%

Tabulka č. 33 Porovnání odpovědí z let 1998 a 2008 na dotaz po uznávaných hodnotách

Údaje v tabulce naznačují stabilní postoj k vybraným hodnotám zdraví, zábavě, lásce a vzhledu.

volný čas - 1x - 2x týdně vykonávané aktivity			
	1998		2008
	zkušenost s	bez zkušenosti	
parta, kamarádi	66,4%	40,0%	23,0%
návštěva diskoték, koncertů	9,8%	1%	7%
posezení v kavárně, restauraci, klubu	8,1%	2,7%	21%
hra na automatech, návštěva heren	2,8%	0,6%	1%
nedělá nic, nudí se	2,9%	1,0%	13,0%

Tabulka č. 34 Porovnání odpovědí z let 1998 a 2008 na dotaz na trávení volného času

Z tabulky je patrný výrazný nárůst pasivního způsobu trávení volného času.

Náklonnost k subkulturám			
	1998		2008
	zkušenost s drogou	bez zkušenosti	
pankáči	3,5%	0,8%	6,0%
anarchisti	4,2%	1,2%	4,0%
rockeři	5,4%	4,2%	15,0%
skejťáci	25,8%	19,2%	40,0%
skini	5,7%	3,7%	4,0%
disko	7,5%	6,5%	21,0%
grafiťáci	13,8%	6,0%	22,0%
house party	11,1%	3,9%	7,0%

Tabulka č. 35 Porovnání odpovědí z let 1998 a 2008 na dotaz k sympatiím k různým subkulturám

Tabulka znázorňuje nárůst příznivců subkultury „skejťáků“, příznivců grafity a návštěvníků diskoték.

Alkohol, cigarety - užívá pravidelně			
	1998		2008
	zkušenost s drogou	bez zkušenosti	
konzumace alkoholu	6,7%	0,6%	4,0%
cigarety	34,1%	4,0%	8,0%

Tabulka č. 36 Porovnání odpovědí z let 1998 a 2008 na dotaz na užívání alkoholu a cigaret

Tabulka znázorňuje úzkou korelaci mezi užíváním alkoholu, cigaret a dalších návykových látek.

13. Doporučení pro další směrování tvorby programu primární prevence MČ Praha 10

Dobrá primární, ale i sekundární prevence kriminality nemá bránit pouze potenciálnímu kriminálnímu chování dětí. Kvalitní preventivní opatření musí být volena tak, aby předcházela sociálnímu selhání, tj. kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol, předčasným těhotenstvím, atp. Primární i sekundární prevence musí zohledňovat hodnotovou orientaci dětí, a podporovat alternativní životní programy, které dokáží rizikové děti odvést od stylu života, který by mohl vést k jejich společenské degradaci.

Vzhledem k stávající pracovní přetíženosti úředníků odboru sociálního by bylo účelné zřídit pozici „koordinátora preventivních aktivit“ nebo alespoň pracovní komise zaměřené na problematiku prevence, která by měla mít poradní hlas při udělování grantů na úrovni městské části. Zastoupení v ní by mohli mít zástupci policie, soudu, neziskových organizací věnujících se volnému času mládeže a působících na území MČ Praha 10. Pro kvalifikované rozhodování o formování preventivního programu je třeba získat kvalitní soubor údajů, proto by možná náplň činnosti takovéto pracovní komise mohla obsahovat:

- analýza situace na území MČ Praha 10, především sledovat průběžně místní úroveň kriminality, abúzu drog a alkoholu (z policejních, soudních statistik), počty rodin žijících na hranici bídy),
- vést přehled o skutečných a potenciálních poskytovatelích preventivní pomoci,
- zajišťovat přehled o jednotlivých rizikových skupinách a lokalitách,
- spolupracovat s adekvátními orgány veřejné správy,
- realizace osvětové a popularizační činnosti,
- průběžná spolupráce se školními metodiky prevence (sledovat počty dětí opakujících ročník, počty dětí a mladistvých odpadajících předčasně ze škol, počty dětí narozených nezletilým matkám),
- napojení na proces komunitního plánování sociálních služeb,
- podpora peer programů.

Popsaný stav se mi jeví jako ideální, avšak přihlédneme-li k faktu, jakým způsobem se vyvíjel a následně skončil proces formování skupiny specialistů na řešení kriminality mládeže v Praze 10 a uvědomíme-li si politickou nechuť rozšiřovat úřednický aparát, nelze se ubránit jisté skepsi, že zlepšení v této oblasti v nejbližší budoucnosti nenastane. Lze však alespoň

doufat, že do jisté míry tuto oblast ošetří právě vznikající první komunitní plán rozvoje sociálních služeb na území MČ Praha 10.

13.1 Vhodná opatření na úrovni škol

Již delší čas se veřejně hovoří o tom, že by bylo vhodné, kdyby na každé škole byla zřízena samostatná pozice výchovného poradce. Pozice výchovného poradce by mohla být sloučena s pozicí školního metodika prevence. I kdyby by tato nová pozice byla stanovena na poloviční úvazek, pomohlo by toto opatření zlepšit stávající stav, kdy jsou obě uvedené pozice vykonávány k běžnému pedagogickému úvazku.

Od věci jistě není uvažovat o obdobném postupu u pozice školního psychologa, který by s výchovným poradcem - metodikem prevence a třídními učiteli mohl úzce spolupracovat a „své“ žáky by mohl při svém dlouhodobém působení na škole lépe poznat. U žáků s problematickým způsobem chování by mohl vypracovat diagnostickou zprávu, z které by určité stěžejní, samozřejmě nikoliv důvěrné, informace mohl předat k další práci s žákem třídnímu učiteli a výchovnému poradci – metodikovi prevence.

Tato jistě účelná, avšak finančně nákladná, opatření jsou však vzhledem k stávající ekonomické situaci v oblasti školství v současné chvíli, a patrně i v blízké budoucnosti, v praxi patrně nereálná.

13.2 Dům UM v Praze 10

V současné situaci vidím jako dílčí řešení, které může mít bezprostřední vliv na trávení volného času mládeže z Prahy 10, ve větší propagaci služeb Dětského domu UM[49], který sídlí na území MČ Prahy 10 a jehož zřizovatelem je Magistrát hl. m. Prahy. Dům UM má působnost především pro oblast Prahy 10, 15, 22 a Petrovic. Nabízí zájmovou činnost v podobě různých kroužků, ale i akce pro širokou veřejnost, dále pořádá různé soutěže, vzdělávací programy a kurzy, víkendové akce i zimní a letní tábory.

Jistou bariérou pro trávení volného času v obdobných zařízeních může být, především pro děti ze sociálně slabých rodin, finanční úhrada za zájmovou činnost. Tuto skutečnost akcentuje připravovaný první komunitní plán MČ Prahy 10, který počítá s podporou zřízení nízkoprahového klubu pro mládež nebo „Komunitního centra“, které by sloužilo i jiným věkovým a sociálním skupinám.

[49] http://www.dumum.cz/start.html (naposledy navštíveno 6.9. 2009)

13.3 Areál Gutovka

Gutovka[50] je sportovně - relaxační areál pro návštěvníky různých věkových skupin. V nabídce sportovišť jsou k dispozici čtyři beachvolejbalové kurty, venkovní lezecká stěna největší svého druhu ve střední Evropě, hřiště na malou kopanou s trávníkem třetí generace, multifunkční hřiště a velký betonový skatepark. Nejmenší návštěvníci Gutovky mají k dispozici dětské hřiště s mnoha atrakcemi a v letních dnech si mohou vyzkoušet unikátní dětský vodní svět, který jinde v Praze ani České republice není. Lákadlem zimní sezóny je ledová plocha a lezecká stěna, která nabízí kromě klasického lezení i ferratu (lezení po vrchu stěny) i cepínové lezení.

Výše uvedený výběr z aktivit areálu Gutovka je bezesporu nejen pro mládež atraktivní. Zůstává otázka, zda-li by nabízené aktivity nebylo vhodné doplnit i o organizované činnosti (různé zájmové, sportovní kroužky, apod.), tedy aktivity, které by vhodně doplnily nabízené zázemí pro aktivity převážně individuální. Z pohledu primární prevence sociálních deviací organizované činnosti spíše podpoří rozvoj sociálních kompetencí, které jsou předpokladem, že dotyčný sociálně patologickým jevům nepodlehne.

[50] http://www.gutovka.cz/

14. DISKUSE

Výše popsané dotazníkové šetření vnímám rozporuplně. Bezesporu velmi pozitivně hodnotím reakci vedení odboru sociálního na můj impuls výše popisovaný průzkum na základních školách realizovat, resp. jej financovat. Že se jedná o počin v současnosti spíše neobvyklý, potvrzuje i vyjádření zástupců katedry sociální práce UK, která dotazníky vyhodnocovala, a kteří mají s obdobnými průzkumy bohatou zkušenost. Dle tohoto vyjádření se jedná o projekt výjimečný nejen svým rozsahem (počtem zapojených škol, počtem do šetření zahrnutých tříd, rozsahem dotazníku), ale i tím, že šetření inicioval samotný Úřad městské části.

Co mě však jako garanta šetření zarazilo, byl přístup úředníků, kteří mají problematiku prevence, ať již drogové, či kriminality, ve své kompetenci. Z jejich vystupování jsem získal dojem, že k problematice prevence přistupují pouze formálně, bez skutečné znalosti sociální reality a často i odborného povědomí. Chápu, že běžná agenda jim zabírá značnou část jejich pracovní doby a že personální obsazení na odboru sociálním je poddimenzováno, ovšem alespoň minimální snaha o konkrétní kroky na poli prevence z jejich strany by, dle mého soudu, byla vhodná.

Z výše uvedeného vyplývá, že na ÚMČ Praha 10 obecně chyběla vůle se získanými výstupy dále pracovat. Lze tedy alespoň doufat, že získané údaje pomohly samotným zástupcům škol, především metodikům prevence a ředitelům jednotlivých škol, v tvorbě Minimálního preventivního programu a úpravě prostor školy dle přání žáků školy, pokud se v šetření u jejich školy objevily.

Je nezpochybnitelné, že každé přijaté opatření bude v realitě narážet na společenské prostředí, které ovlivňuje fakt, že městská část Praha 10 je součástí velkoměstské aglomerace, kde životní styl mládeže ve větší míře ovlivňují zábavní a jiná zařízení různého charakteru, tak i na celospolečenské klima, v němž padly mezigenerační autority, snižuje se vliv rodiny a naopak oproti předchozím generacím se zvýšila dostupnost a tím i vliv komunikačních a informačních médií, což životnímu stylu mládeže dává další, poměrně nevázaný, rozměr.

Změna společenského klimatu a s ním spojeného životního stylu se ostatně svým způsobem promítla i do samotného průběhu šetření, což se projevilo opakovanými dotazy na význam slov „klubovna“ a „sběratelství“. Zdá se, že činnosti spojené s těmito slovy ztratily pro dnešní mládež do jisté míry na atraktivnosti.

Za zarážející považuji i tu skutečnost, že mnoho rodičů nedalo souhlas k tomu, aby se jejich dítě šetření zúčastnilo a to i přesto, že byli vyrozuměni o účelu šetření a i o tom, že dotazník je naprosto anonymní a personál školy s dotazníkem nepřijde do styku (viz. Příloha 17.2.). Z řad pedagogů mi bylo na můj údiv často sděleno, že sociální situace v mnoha dnešních rodinách je taková, že vůdčí silou v rodině je právě dítě, zejména v rodinách matek samoživitelek. Pokud dítě projeví jakoukoliv nelibost, např. i nechuť zúčastnit se dotazníkového šetření, rodiče mu bez váhání vyhoví.

Někteří vyučující v souvislosti s nevydáním souhlasu zmiňovali i averzi rodičů vůči dané škole, tento jev však byl oproti předchozímu zmiňován minimálně.

ZÁVĚR

Přes veškeré úsilí veřejných institucí o příznivé působení na děti a mládež zůstává nezastupitelná a stěžejní úloha v této oblasti na bedrech rodiny. Nezastupitelnost této instituce je dána biologicky. Emoční pouto důvěrného vztahu plného bezpečí a lásky mezi matkou a dítětem a v pozdějším věku i mezi dalšími blízkými členy rodiny, tedy v čase, kdy se v jedinci vytváří osobnostní a citové charakteristiky, nedokáže nahradit žádná veřejná instituce. Zásadní vliv na formování osobnosti jedince má období do šesti let věku[51]. V tomto období lze dítěti předat do života ty nejlepší základy, na kterých může později stavět. Pokud je nedostane, může jej to těžce a nezvratně poškodit. Je smutnou skutečností, že současný ekonomický tlak na hmotné zabezpečení rodiny nevytváří rodičům, popř. samotným matkám k tomuto nejvhodnější podmínky.

Ve škole získávají děti informace, které by dítěti měla spíše předávat rodina. Mám na mysli informace o ekologické výchově, bezpečnosti silničního provozu, finanční gramotnosti. Škola také předává informace o právním a občanském povědomí, šíří protidrogovou osvětu. Kapacita školy je v tomto směru nasycena, příznaky syndromu vyhoření u vyučujících, i vzhledem k jejich finančnímu ohodnocení, nejsou výjimkou.

Vliv radnice na život dětí a mládeže se z celé hierarchie veřejné správy jeví jako nejvíce optimální, jelikož radnice by měla mít nejzevrubnější přehled o lokálních problémech vyskytujících se na území, které spravuje. Znalost místních problémů může zohlednit nejen při přímé komunikaci s občany, ale i při vyhlašování svých grantových řízení. Radnice také bývají nejčastějšími zřizovateli základních škol.

V souvislosti s komunální politikou veřejné správy narážíme však na předimenzovanou byrokracii a z ní plynoucí přetíženost úřednického aparátu, který bývá naopak zpravidla poddimenzován. K této skutečnosti přistupuje politický vliv, od kterého se odvíjí priority dané radnice na příslušné volební období. Priority samozřejmě souvisí s finančními toky do příslušných oblastí. Pokud už se v hledáčku radnice objeví podpora dětí a mládeže, mohou se objevit generační bariéry, které se projevují nedostatečnou znalostí životního stylu dnešní mládeže. Otázka, jak vlastně „ti mladí“ žijí, co potřebují a chtějí zůstává nezodpovězena. Mezigenerační odstup zůstává zachován.

Tuto informační bariéru měl pomoci překonat mnou iniciovaný průzkum uvedený v této práci. Výstupy z něj plynoucí nebyly zatím do činnosti Úřadu implementovány. Jistý

[51] HERMAN, M. *Najděte si svého marťana,* Olomouc, Hanex, 2008, s. 88

předpoklad jejich využití se rýsuje v podobě podkladu, který by podpořil vznik nízkoprahového klubu, který zatím na území městské části Praha 10 chybí. Lze také předpokládat, že výstupy z šetření pomohly metodikům prevence jednotlivých škol při jejich práci.

Domnívám se, že realizované šetření přineslo dostatek relevantních dat napříč současným životním stylem žáků druhého stupně ZŠ na území městské části Praha 10, čímž naplnilo část svého prvého cíle. Jelikož v současnosti není program primární prevence na území MČ Praha 10 realizován ani připravován, nemohla být splněna druhá část cíle, jak získaná data v tomto programu využít.

Práce obsahuje doporučení, jak se získanými výstupy pracovat na úrovni školy a ÚMČ Praha 10. Na úrovni škol bych vyzdvihl především potřebnost zřízení pozice školního psychologa. Tuto potřebnost deklarují výpovědi školních metodiků prevence i ředitelů škol. Na úrovni ÚMČ Praha 10 se jedná hlavně o zřízení pozice „koordinátora preventivních aktivit“ na plný úvazek. Potřebnost této pozice dokládá minimálně absence programu primární prevence pro tuto městskou část, i když jej do jisté míry zastupuje proces komunitního plánování sociálních služeb[52]. Uvědomuji si, že obě tato doporučení jsou velmi finančně nákladná a vzhledem k absenci programu primární prevence, který by potřebnost těchto pozic prokázal, patrně v dohledné době i nereálná. I přes tento fakt se domnívám, že se jedná o vhodné potenciální kroky. Domnívám se, že druhý cíl práce, nastínění vhodných kroků pro nápravu současného stavu, byl naplněn.

[52] http://www.praha10.cz/mestska-cast/komunitni-planovani.aspx (naposledy navštíveno 6.10. 2009)

14. Literatura, zdroje

14.1 Bibliografie

FELSON, M. *Crime in Everyday Life*. Thousands Oaks, Cal: Pine Forge, 1994
HEITMEYER, W. *Gewalt.* München: Juventa, 1996.
HERMAN, M. *Najděte si svého marťana.* Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-023-3
JANOTOVÁ, D. *Dospívající v rodině.* Praha: MONA, 1981. ISBN neuvedeno
KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. *Sociální patologie.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3
KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Prostředí, člověk, výchova.* Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
KUČEROVÁ, I. *Poruchy chování mládeže.* Bakalářská práce, Brno, MU, 2006.
MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, Praha, Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence. II*. Praha, Portál, 2003
MÜHLPACHR, P., *Sociální patologie*. Brno. MU, 2002. ISBN 80-210-2511-5
RONCEK, D.W., LOBOSCO, A.: *The Effect of High Schools on Crime in thein Neighborhoods*, Social Science Quarterly, 1983.
ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kolektiv *Dětská klinická psychologie.* Praha, Grada Publishing, 2006. ISBN 80-7169-512-2
VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3

14.2 Časopisy

ČECH, T. Evaluace preventivně-výchovných činností na základních školách s vizí možných inovací. *Komenský,* (2007/2008), roč. 132, č. 4, s. 23
KABÍČEK, P. Rizikové chování v dospívání. *Zdravotnické noviny*, 2008, č. 22, s. 14
ONDREJKOVIČ, P. Násile v školách. *Pedagogická revue*, 1999, roč. 51, č. 5, s. 401
ONDREJKOVIČ, P. Sociálna patológia a výchova. *Sociológia*, 1999, roč. 31, č.5, s. 489.
ŠŮRA, A. Štěstí pro české děti, *Reflex*, 2009, roč. 20, č. 21, s. 20

14.3 Ostatní publikace

Centrum pro komunitní práci střední Čechy, Sociálně demografická analýza Městské části Praha 10, 2007
Odbor prevence kriminality MV, *Typy projektů prevence kriminality.* Praha, Tiskárna MV, p.o., 2008
Policie ČR – správa hl. m. Prahy, Analyticko-právní skupina, Kancelář ředitele. *Analýza kriminality*, 2007

14.4 Tisk

ŠŮRA, A. Štěstí pro české děti, *Reflex*, 2009, roč. 20, č. 21, s. 20
VAVROŇ, J. V rodinách už spolu skoro nemluvíme, *Právo*, ze dne 13.11. 2007, s. 1 a 5
„Žáci nás šikanují, stěžují si učitelé“, *Hospodářské noviny* ze dne 17.7. 2008, s. 4

14.5 Internetové odkazy

Informace o Evropské školní studii o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) dostupné z www: http://www.drogy-info.cz/index.php/o_nas/klicove_indikatory/populacni_pruzkumy/espad_2007_informace_k_realizaci_projektu_v_cr

Informace o šetření „SONDA – Chování mládeže“ realizovaném Asociací pedagogů základního školství České republiky: http://www.apzs.cz/sondy.html

Charakteristika kompetencí Republikového výboru pro prevenci kriminality: http://web.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/rvppk/2.1.htm

Dokument „Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012“ ke stažení z: http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a

Klíčové dokumenty protidrogové politiky EU, ČR a především hl. m. Prahy: http://magistrat.praha-mesto.cz/Urad/Odbory-magistratu/protidrogova-politika/area6066

Rozbor situace v oblasti péče o delikventní mládež Ministerstva vnitra ČR: http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy-rozbor-situace-v-oblasti-pece-o-delikventi-mladez.aspx

Domovská stránka Domu UM na Praze 10:http://www.dumum.cz/start.html

Domovská stránka sportovně-relaxačního areálu Gutovka v Praze 10: http://www.gutovka.cz/

Informace o komunitním plánování sociálních služeb na webu Úřadu městské části Praha 10: http://www.praha10.cz/mestska-cast/komunitni-planovani.aspx

15. Přílohy

15.1 Vzor dotazníku

Prosíme o vyplnění tohoto dotazníku na základě tvých skutečných názorů a zkušeností. Tvé odpovědi nám pomohou přizpůsobit prostory a aktivity v tvém okolí, abys mohl/a trávit volný čas podle svých představ.

Dotazník je anonymní, proto **neuváděj své jméno.** Dotazník nebude předáván učitelskému sboru ani rodičům. K vyplněným dotazníkům mají přístup pouze zaměstnanci Úřadu městské části Praha 10, kteří jsou vázáni mlčenlivostí.

Otázky zodpověz označením křížkem („X") či kroužkem. Občas je třeba odpověď vypsat slovy.

Děkujeme

Pracovníci městské části Praha 10

1. Jsi…? Zakroužkuj možnost.

1) chlapec 2) dívka

2. Vyznač, jak trávíš svůj volný čas? Označ křížkem odpovídající možnost na každém řádku. ~

	denně nebo téměř denně		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
		X		X		X		X
a) poslech hudby	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
b) parta, kamarádi	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
c) kino	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
d) příprava do školy	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
e) sport	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
f) péče o zvířata	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
g) četba knih, časopisů, novin	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
h) televize, DVD, video	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
i) počítačové hry	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
j) brouzdání a chatování na internetu	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
k) počítač mimo hry a internet	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
l) hra na automatech, návštěva heren	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
m) návštěva diskoték, koncertů	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
n) umělecké, dramatické, výtvarné kroužky	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
o) posezení v kavárně, restauraci	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
p) sběratelství	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
q) víceméně nic, nudím se	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
r) organizované kroužky (skaut, vodáci apod.)	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
s) hra na hudební nástroj	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
t) individuální hodiny se soukromým učitelem	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
u) jiné činnosti, jaké (napiš)	denně nebo téměř		1x - 2x týdně		méně často		nikdy	
	1		2		3		4	

3. Mezi kým by ses cítil/a dobře? - Zakroužkuj číslici u skupin, které se ti líbí. Můžeš označit více možností. ~

1. anarchisté	
2. EMO	
3. fotbaloví fanoušci	
4. grafiťáci	
5. návštěvníci diskoték	
6. návštěvníci house party nebo technaři	
7. pankáči	
8. rockeři nebo metalisti	
9. skejťáci	
10. skinheadi nebo hooligans	
11. squateři	
12. žádná z těchto skupin	
13. jiná skupina (napiš vpravo jaká)	

4. **Kam chodíš trávit volný čas?** Můžeš zakroužkovat jednu i obě možnosti.

1) v rámci Prahy 10 2) mimo Prahu 10

4b. Kam přesně? Napiš název zařízení nebo ulici .. ..

5. Jaké hodnoty uznáváš? - Označ křížkem v tabulce, jak důležité jsou pro tebe:

	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
a) rodina (vztahy s rodiči a sourozenci)	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
b) zdraví	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
c) přátelé	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
d) peníze	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
e) známky ve škole	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
f) úspěch	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
g) zábava	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
h) partner/láska	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
i) vědomosti, znalosti	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
j) vzhled	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
k) zvířata	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
l) životní prostředí	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
m) koníčky	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
n) být užitečný druhým	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
o) práce	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
p) jiné, uveď co……	velmi důležité	důležité	málo důležité	nedůležité
	1	2	3	4

6. Kolik asi tak můžeš utratit za týden „za co chceš"? Zakroužkuj jednu možnost.

1) do 50 Kč 2) 51 – 200 Kč 3) 201 – 500 Kč 4) Více než 501 Kč

7. Jak se cítíš doma? Zakroužkuj možnost. ~

1) velmi spokojený 2) občas menší problémy
3) časté problémy 4) velmi nespokojený

8. S kým bydlíš? Můžeš označit kroužkem jednu nebo více možností

1) máma 2) sestra 3) zvířata
4) táta 5) babička 6) děda
7) bratr 8) partner rodiče (nevlastní) 8) jiné osoby (napiš)……

9. Na koho se obracíš, když máš problém? Můžeš označit kroužkem jednu nebo více možností

1) máma 2) sourozenec 3) táta
4) babička 5) děda 6) kamarád
7) učitel 8) na nikoho 9) někdo jiný (napiš)……

10. Jsi se svým životem celkově spokojen/a? Zakroužkuj číslici možnosti.

1. jsem naprosto spokojený
2. jsem většinou spokojený
3. jsem většinou nespokojený
4. jsem naprosto nespokojený

11. Následující seznam obsahuje názvy některých návykových látek. Označ u každé křížkem, za jak nebezpečnou ji považuješ.

	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
a) marihuana	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
b) kokain	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
c) toluen (a jiná ředidla a rozpouštědla)	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
d) pervitin	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
e) heroin	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
f) crack	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
g) LSD	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
h) hašiš	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
i) extáze	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
j) lysohlávky (houby)	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
k) alkohol	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
l) cigarety (nikotin)	není nebezpečná	je mírně nebezpečná	je středně nebezpečná	je vysoce nebezpečná	neumím ji zařadit
	1	2	3	4	5

12. **Na kterém místě v Praze 10 myslíš, že lze sehnat drogy?** Napiš ulici nebo místo, pokud to víš.

.....

13. **Zkoušel/a jsi někdy nějakou návykovou látku?** V následujícím seznamu označ křížkem odpověď na každé řádce.

	nikdy	jen jednou	několikrát	užívám	užívám
a) **marihuana**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
b) **kokain**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
c) **toluen (a jiná ředidla a rozpouštědla)**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
d) **pervitin**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
e) **heroin**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
f) **crack**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
g) **LSD**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
h) **hašiš**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
i) **extáze**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
j) **lysohlávky (houby)**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
k) **alkohol**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
l) **cigarety (nikotin)**	nikdy	jednou	několikrát	občas	často
	1	2	3	4	5

14. **Kdybys měl/a potíže s drogami, kde bys hledal/a pomoc?** Zakroužkuj odpovídající možnost.
1. u rodičů
2. u jiných členů rodiny
3. u kamarádů
4. na lince důvěry
5. u lékaře
6. v protidrogové poradně
7. nikde, tajil/a bych to
8. jinde, uveď kde .....

15. **Setkal/a ses ve svém okolí se šikanou?** Zakroužkuj odpovídající možnost.
1. ano, byl/a jsem přímým účastníkem
2. ano, byl/a jsem toho svědkem
3. slyšel/a jsem o tom, sám/a jsem to neviděl/a
4. ne

16. **Máš dostatek informací o následujících problémech?** Označ křížkem možnost na každém řádku.

	Ano, vím všechno	Mám špatné informace	Potřebuji více informací	Nemám žádné informace
a) **Alkohol**	Ano, vím všechno	Mám špatné informace	Potřebuji více informací	Nemám žádné informace
b) **Kouření**	Ano, vím všechno	Mám špatné informace	Potřebuji více informací	Nemám žádné informace
c) **Drogy**	Ano, vím všechno	Mám špatné informace	Potřebuji více informací	Nemám žádné informace
d) **Šikana**	Ano, vím všechno	Mám špatné informace	Potřebuji více informací	Nemám žádné informace
	1	2	3	4

17. **Setkal/a ses někdy s preventivním programem, kdy jsi poslouchal/a a bavil/a se s experty o problémech jako je kouření, alkohol, drogy a šikana?** Zakroužkuj číslo možnosti.

1. ano, bylo to užitečné
2. ano, ale byla to ztráta času
3. ne

18. **Postrádáš v blízkosti svého bydliště prostor pro některý z následujících druhů zábavy?** Můžeš zakřížkovat jednu i více odpovědí.

1) bazén	2) horolezecká stěna	3) klubovna	4) kulečník	5) posilovna	6) stolní fotbal	7) prostory pro výtvarné aktivity
8) diskotéka	9) hřiště na míčové hry	10) knihovna	11) poradna pro drogově závislé	12) rampy na skate a brusle	13) tančírna	14) zkušebna pro kapelu
15) šipky elektronické	16) klub turistů	17) kostel	18) poradna pro mladé	19) stěny pro tvorbu graffiti	20) tělocvična	21) jiné (napište) ....

19. **Chybí ti na Praze 10 nějaká mimoškolní aktivita, jako jsou zájmové kroužky?**

Pokud ano, doplň jaká/é:.....

20. Věděl bys, jakou školu má tvůj táta? (V případě, že s vámi není, napiš vzdělání mámy.)
Vyber nejvyšší školu (jednu)

1. Vysoká škola
2. Střední škola
3. Vyučen
4. Základní škola

21. Jak dopadlo tvé poslední vysvědčení? Zakroužkuj číslo jedné možnosti.

1. Převažovala známka 1 (vyznamenání)
2. Převažovala známka 2
3. Měl jsem jednu nebo více 3, ale žádnou 4
4. Měl jsem jednu nebo více 4, ale žádnou 5
5. Měl jsem alespoň jednu 5

22. Nyní se zaměříme na tvůj pocit ze života. Pečlivě si přečti každou větu a krátce si rozmysli, jestli s ní souhlasíš nebo ne.
Na každém řádku zakřížkuj jednu možnost

a)	Mám čas a prostor se učit	Souhlasím		Nesouhlasím	
b)	Moji blízcí poslouchají, co říkám a berou mě takového/takovou, jaký/jaká jsem	Souhlasím		Nesouhlasím	
c)	Myslím, že mě moji nejbližší mají rádi	Souhlasím		Nesouhlasím	
d)	Mám mnoho dobrých kamarádů	Souhlasím		Nesouhlasím	
e)	Moji rodiče mě uznávají a já je taky	Souhlasím		Nesouhlasím	
f)	Učitelé mě uznávají a já uznávám je	Souhlasím		Nesouhlasím	
g)	Můj otec se mi věnuje	Souhlasím		Nesouhlasím	
h)	Vím, co chci v životě dělat	Souhlasím		Nesouhlasím	
i)	Vím, že se musím vzdělávat	Souhlasím		Nesouhlasím	
j)	Cítím se být sám /sama	Souhlasím		Nesouhlasím	
k)	Moje myšlenky jsou poslední dobou zmatené	Souhlasím		Nesouhlasím	
l)	Nemá smysl vždy říkat pravdu	Souhlasím		Nesouhlasím	
m)	Hodila by se mi nějaká rada, co se životem	Souhlasím		Nesouhlasím	
n)	Většinu volného času se nudím	Souhlasím		Nesouhlasím	
o)	Žádný z dospělých mi nerozumí	Souhlasím		Nesouhlasím	
p)	Věřím v Ježíše Krista	Souhlasím		Nesouhlasím	
q)	Umím rozpoznat, co je dobro a zlo	Souhlasím		Nesouhlasím	
r)	Zajímám se o věci mezi nebem a zemí	Souhlasím		Nesouhlasím	

23. Pokud nám chceš sdělit něco, co tě napadlo k trávení volného času nebo k zmíněným problémům, máš k dispozici tento prostor:

.....
.....
.....
.....

24. Chybí vám ve škole nějaké vybavení, které by bylo potřeba k výuce či pro odpočinek? Pokud ano, napiš jaké, nejvýše tři věci.

.....

25. Jaké aktivity či akce by měla škola dělat, aby byla pro tebe více atraktivní? Napiš nejvýše tři.

.....

26. Pro potřeby statistického vyhodnocení uveď prosím ulici, ve které sídlí škola a svůj ročník. Neuváděj své jméno ani písmeno třídy. Dotazník je anonymní.

Škola (Ulice):.....
Ročník .....

Děkujeme za tvé odpovědi!

Otázky označené symbolem „~" jsou inspirovány dotazníkem, sestaveným PhDr. Blankou Medlínovou - byl podkladem pro rozsáhlý výzkum, který realizovala PPP Praha 10 v letech 1996 a 1998: "Trendy v experimentování a zneužívání návykových látek u dětí na ZŠ" (realizátoři: PhDr. Medlínová, PhDr. Nováková, PhDr. Vitinová)

15.2 Oslovovací dopis rodičům

Vážení rodiče,

Sociální odbor MČ Praha 10 hodlá uskutečnit v první polovině měsíce října ve vybraných třídách druhého stupně základních škol zřizovaných m.č. Praha 10 dotazníkové šetření, jehož cílem bude přinést věrohodná data z oblastí života a trávení volného času mládeže. Tato data poslouží jako cenný zdroj školním metodikům prevence při tvorbě preventivního programu před nežádoucími jevy u této cílové skupiny.

Jelikož i Vaše dítě navštěvuje třídu, která byla do šetření zařazena, prosíme Vás o vyjádření, zda smí dotazník vyplnit. Zdůrazňujeme, že dotazník je anonymní a jeho vyhodnocení provede organizace, která nemá vazby na školu.

Vaši odpověď, prosím, zakroužkujte:

Souhlasím Nesouhlasím

Jméno žáka / žákyně:……..

Podpis zákonného zástupce:……

Datum: .....

15.3 Pozvánka na prezentaci výsledků dotazníkového šetření

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 10
ÚŘAD MĚSTSKÉ ČÁSTI
ODBOR SOCIÁLNÍ

P O Z V Á N K A

Vážená paní, vážený pane,

dovoluji si Vás pozvat na prezentaci dotazníkového šetření „Tvoje desítka", které proběhlo v období od 6. 10. 2008 – 23. 10. 2009 na všech základních školách zřízených městskou částí Praha 10. Prezentaci představí samotní vyhodnotitelé z Katedry sociální práce FF UK

dne 19. 3. 2009 od 10:00 hodin

**v budově Úřadu městské části Praha 10, Vršovická 68, Praha 10,
ve velkém zasedacím sálu v I. patře budovy B.**

Program setkání

	čas	
1.	10.00 – 10.15 hod	Prezentace přítomných účastníků
2.	10.15 – 10.25 hod	Přivítání účastníků a poděkování za spolupráci
3.	10.25 - 11.10 hod	Prezentace získaných dat
4.	11.10 – 11.20 hod	Přestávka
5.	11.20 – 12.00 hod	Diskuze

Prosíme o potvrzení účasti do 10. 3. 2009 na e-mail: MichalK@praha10.cz.

Další informace Vám ochotně poskytne Bc. Michal Kočí, vedoucí oddělení projektu EU, odbor sociální ÚMČ Praha 10, detašované pracoviště Jasmínová 35, Praha 10, tel. 272 657 063.

Těším se na další spolupráci s Vámi.

Se srdečným pozdravem

Mgr. Alice Pajerová
vedoucí sociálního odboru
Úřad městské části Praha 10

15.4 Články o šetření v Novinách Prahy 10

15.4.1 Článek o šetření - Noviny Prahy 10 č. 21 ze dne 31.10. 2008, s. 2

Radnice zjišťuje, jak děti skutečně tráví volný čas

Získat věrohodné informace k tomu, jak tráví děti ze základních škol skutečně svůj volný čas, má za cíl průzkum, který spustila radnice Prahy 10 na svých základních školách. „Šetření probíhá na druhém stupni základních škol, vždy v jedné náhodně vybrané třídě v ročníku. Dotazník je naprosto anonymní a k vyplněným dotazníkům mají přístup jen pověření zaměstnanci radnice, kteří jsou vázáni mlčenlivostí," uvedl místostarosta Emil Dejmek.

Dotazník zjišťuje kromě volnočasových aktivit i hodnotové zaměření mládeže, jejich informovanost, popř. i zkušenosti se závislostmi, mapuje způsoby jejich chování v problematických situacích, nastiňuje jejich rodinné zázemí a v neposlední řadě jim dává prostor k vyjádření jejich představ o úpravách prostor a aktivit ve škole i v místě jejich bydliště, popř. všeobecně v desáté městské části. Získaná data poslouží jako cenný zdroj školním metodikům prevence při tvorbě preventivního programu před nežádoucími jevy u této cílové skupiny pro každou jednotlivou školu. „Úřad městské části využije získané výstupy v rámci své politiky prevence kriminality, pro proces komunitního plánování sociálních služeb i jako podněty pro úpravu aktivit a prostor určených pro volnočasové vyžití mládeže," uvedl místostarosta Emil Dejmek (ODS). Vyhodnocení dotazníků provede Katedra sociální práce FF UK, kterou Praha 10 požádala o spolupráci. Podle vyjádření katedry se jedná o projekt výjimečný nejen svým rozsahem (počtem zapojených škol, počtem do šetření zahrnutých tříd, rozsahem dotazníku), ale i tím, že šetření iniciovala samotná radnice. Výstupy šetření budou známy začátkem příštího roku. BĚL

15.4.2 Článek o šetření - Noviny Prahy 10 č. 22 ze dne 14.11. 2008, s. 1

ZEPTALI JSME SE

starosty Vladislava Lipovského

Zjišťujeme na školách, jak děti tráví volný čas

V Praze 10 zodpovídáte mimo jiné mnoho let za oblast školství. V říjnu odstartoval průzkum na školách v desáté městské části, který má vedení školství dále zlepšit a především přinést informace o tom, jak děti tráví volný čas. Co má tento průzkum za cíl, jak bude využíván a jak chráníte osobní údaje v dotaznících?

Péče o školní děti patří k oblastem, na které naše radnice dává velký důraz. Investujeme v Praze 10 pravidelně do školních pomůcek, financujeme včetně zdrojů z Evropské unie modernizace škol a školních zařízení či jsme v posledním roce rozběhli bezplatnou výuku angličtiny pro předškoláky a žáky prvních a druhých ročníků z Prahy 10. V programovém prohlášení před dvěma lety jsme slíbili, že: „... Budeme i nadále formou grantů podporovat kvalitní projekty využití volného času, jako hlavní prevenci proti závislosti a kriminalitě." Nyní, v polovině volebního období, chceme ověřit, zda konkrétní kroky radnice a jí zřízených škol jsou systémové a užitečné. Proto jsme se rozhodli provést průzkum, který jednoduše zjistí, jak děti tráví volný čas, a podle toho můžeme zorganizovat další kroky ke zkvalitnění práce všech školských zařízení. Zkrátka průzkumem chceme získat věrohodné informace k tomu, jak tráví děti ze základních škol skutečně svůj volný čas. Šetření probíhá na druhém stupni základních škol, vždy v jedné, náhodně vybrané třídě v ročníku. Vzhledem k bezpečnosti dotazníkových dat je tento dotazník naprosto anonymní a k vyplněným dotazníkům mají přístup jen pověření zaměstnanci radnice, kteří jsou vázáni mlčenlivostí. A nač se průzkum zaměřuje? Dotazník se kromě aktivit pro volný čas zaměřuje navíc i na hodnotové zaměření mládeže, jejich informovanost, popř. i zkušenosti se závislostmi, mapuje způsoby jejich chování v problematických situacích, nastiňuje jejich rodinné zázemí a v neposlední řadě jim dává prostor k vyjádření jejich představ o úpravách prostor a aktivit ve škole i v místě jejich bydliště, popř. všeobecně v naší městské části. Takto získaná data pomohou našim školním metodikům prevence při tvorbě preventivního programu před nežádoucími jevy pro každou jednotlivou školu. A v rámci práce radnice navíc využijeme získané výstupy v rámci prevence kriminality, i jako podněty pro úpravu aktivit a prostor pro vyžití mládeže. Požádali jsme o pomoc Katedru sociální práce FF UK, která provede vyhodnocení. Podle jejich vyjádření se jedná o projekt výjimečný nejen svým rozsahem (počtem zapojených škol, počtem do šetření zahrnutých tříd, rozsahem dotazníku), ale i tím, že šetření iniciovala samotná radnice. Výstupy šetření budou známy začátkem příštího roku. Věřím, že i tento konkrétní průzkum ukáže, jak se našim dětem ještě lépe věnovat.

RED